

15. YÜZYIL DİVANLARINDA KONUŞMA EĞİTİMİ

Yağmur PEHLİVAN COŞKUN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Haksever

Uşak

Ağustos,2015

15. YÜZYIL DİVANLARINDA KONUŞMA EĞİTİMİ

Yağmur PEHLİVAN COŞKUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim HAKSEVER

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2015

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

15. YÜZYIL DİVANLARINDA KONUŞMA EĞİTİMİ

Yağmur PEHLİVAN COŞKUN

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2015

Danışman: Yrd. Doç Dr. Halil İbrahim HAKSEVER

Konuşma insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biridir. Konuşma eylemi toplumsal kurum içinde etkin bir rol üstlenen insanı ön sıralara çıkarabileceği gibi istemediği bir konuma da getirebilir. İnsan konuşmadaki maharetine göre sosyal çevresinde kendine yer edinir. İnsan sosyal bir varlıktır ve hemen hemen tüm işlerini konuşarak halleder. İnsanın hayatına böylesine yön veren konuşma becerisi küçük yaşlarda edinilir. Bu beceri alanının geliştirilmesi için ilköğretim çağındaki öğrencilere doğru bir konuşma eğitimi verilmesi gerekmektedir.

Günümüzde temel dil becerilerinden konuşma eğitimi örgün eğitim kurumlarında Türkçe öğretimi programı içerisinde verilmektedir. Bu çalışmada 15. Yüzyıl divanlarında temel dil becerilerinden konuşma becerisine ilişkin beyitler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen beyitlerin Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki kazanımlarla örtüşüp örtüşmedikleri konusunda fikir elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırma tarama modeli ile 15. Yüzyıl divanları içerisinde yer alan Çâkeri Divanı, Şeyhî Divanı, Ahmed Paşa Divanı, Ahmed-i Dâ'î Divanı, Necati Beg Divanı ve Mesihî Divanında geçen konuşma becerisine ait kavram, kelime, kelime gruplarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma ile ilgili olduğu düşünülen beyitler fişlenmiştir. İlgili olmadığı düşünülen beyitler değerlendirmeye alınmamıştır. Elde edilen beyitler belli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Konuşma becerisi ile ilgili olduğu düşünülen beyitlerin konuşma kazanımları ile örtüşüp örtüşmedikleri kontrol edilmiştir. 15. Yüzyıl ilim, sanat ve kültür alanında bir ilerleme asrıdır. Çalışmamızda bu yüzyılın seçilmesinin sebebi Anadolu Edebiyatı'nın kuruluş dönemini bitirerek klasik bir edebiyat görünümü kazanmaya başladığı yüzyıl olmasıdır.

Eserlerde yer alan konuşma becerisine ilişkin beyitler incelendiğinde Türkçe Dersi Programı'ndaki kazanımlarla örtüştüğü görülmektedir. O halde bu tür eserlerdeki bazı

metinlerin eğitim öğretim programında yer alması faydalı olacaktır. Bu eserler sadeleştirme, basitleştirme gibi yöntemlerle kontrollü metin haline getirilerek okullarda okutulabilir. Böylece temel dil becerilerinin desteklenmesi sağlanır ve geçmişteki değerler günümüze taşınmış olur.

Anahtar Kelimeler: Konuşma, konuşma eğitimi, 15. yüzyıl, divanlar

ABSTRACT

SPEECH EDUCATION IN 15TH DIVAN POETRIES

Yağmur PEHLİVAN COŞKUN

Turkish Education Departmen

Uşak University the Institute of Social Sciences, August 2015

ADVISOR : Asst. Prof. Halil İbrahim Haksever

Speaking is one of the most important characteristics that distinguishes humanbeing from other livings. Besides, speech can outshine a humanbeing, who features an effective role in the society, as well as it can disgrace him. Man finds place in the society according to his speaking skill. A humanbeing is a social being and manages everything by way of speaking. This skill, which effects an individual's life so much, is firstly obtained in early childhood. A right education of speech to the students in primary school age is essential to improve the branch of this skill.

Today, speech as one of main language skills takes place in the curriculum of turkish teaching in formal education institutions. In this study it has been tried to determine couplets related to speech as one of the main language skills in the 15th century divan literature. It has been also tried to form an opinion if those couplets coincide with the curriculum of national turkish lesson in 6. , 7. And 8. grades or not. In this research, it has been tried to achieve the word groups and components which took place in Çâkeri, Şeyhî, Ahmed Pasha, Ahmed-i Dâ"i, Mesihî and Necati Beg divan poetries in the 15th century. Couplets related to the research have been determined, however the couplets considered as not related to the research were not worked on. They have been classified by some titles. It has been checked if the ones related to speech skill coincide with the achievements of speech or not. The reason of choosing 15th century in this week is that the 15th is the century which it started to get the view of classical literature making an end of Anatolian literature eariy period. 15th century was a rising age of science of theology, art and culture.

When the couplets related to speech skill in literary works are analysed we see that the achievements coincide with the curriculum of turkish lesson. In that case, it is useful to have these literary works in the education program. These works can be taught in the schools by simplifying and purifying beforehand. In this way we can countenance main language skills and keep the old values up today.

Key Words:Speech, Speech Education, 15 Century, divan

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖNSÖZ

Konuşma hayatın vazgeçilmez bir parçası, insanlarla iletişimin birinci vasıtasıdır. Konuşmayla nice gönüller yapar nice kaleler feth ederiz. Ağzımızdan çıkan bir kelime bizi hayatta ummadık noktalara taşıyiverir. Sosyal hayatta ise diplomalarımızdan ziyade konuşmamız, insanlarla iletişimimiz daha ön plandadır. Konuşma doğuştan gelen bir yetenek olsa da doğru ve düzgün konuşabilmek okul hayatında alınan eğitime bağlıdır. Alınan bu eğitime göre kendini düzgün ifade eden, hakkını savunabilen ve hayatta başarıyı yakalamış nesiller yetiştirilebilir. Konuşmanın öneminin bu kadar arttığı günümüzde gerek insanların kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri adına, gerekse de duygu ve düşüncelerin daha iyi aktarılması adına konuşma eğitimi önemli bir alandır.

Bu çalışma 15'inci yüzyıl divanlarında konuşma eğitimine ilişkin bilgilerin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmam da yol gösteren, öneri ve katkılarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Haksever' e gönülden teşekkür ederim.

Tezimi hazırlarken görüş ve önerileriyle araştırmamın şekillenmesine yardım eden değerli hocam Prof. Dr. Musa Çifci'ye, Doç. Dr. Zekerya Batur'a ve Doç. Dr. Sadettin Keklik'e canıgönülden teşekkürlerimi bildiririm.

Tezimi oluşturan beyitlerin şerhlerinde yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Öğr. Gör. Metin Ceylan'a ve Edebiyat Öğretmeni Fatma Acar'a da saygılarımı ifade etmeyi bir borç bilirim.

Benden hiçbir zaman dualarını esirgemeyen, tezimin bitmesini benden çok isteyen anne ve babama, yorulduğum ve yılgınlığa düştüğüm her an yanımda olan eşime, tezimi yazarken uyuyarak bana çok yardımcı olan kızıma bir teşekkürden daha fazlasını borçluyum.

Yağmur PEHLİVAN COŞKUN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Yağmur PEHLİVAN COŞKUN

Doğum Yeri ve Tarihi : Isparta 10.10.1985

Lisans Öğrenimi : Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İletişim

E-posta adresi : yagmurpehlivan@gmail.com

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Söz Unsuru.....	23
Tablo 2. Sohbet Unsuru.....	26
Tablo 3. Nasihat Unsuru.....	27
Tablo 4. Hal Dili Unsuru.....	28
Tablo 5. Övgü Unsuru.....	28
Tablo 6. Konuşma Unsuru	29
Tablo 7. Çâkeri Divanı Konuşma Alanı Kavramları.....	30
Tablo 8. Söz Unsuru.....	32
Tablo 9. Sohbet Unsuru.....	34
Tablo 10. Dil Unsuru.....	35
Tablo 11. Anlatma- Konuşma Unsuru	36
Tablo 12. Sır Unsuru	37
Tablo 13. Şeyhî Divanı Konuşma Alanı Bulguları	38
Tablo 14. Söz Unsuru.....	39
Tablo 15. Sohbet Unsuru.....	40
Tablo 16. Dil Unsuru.....	41
Tablo 17. Söyleme Unsuru.....	43
Tablo 18. Öğüt Unsuru.....	43
Tablo 19. Necati Beg Divanı Konuşma Alanları Kavramları	44
Tablo 20. Söz Unsuru.....	50
Tablo 21. Sohbet Unsuru.....	51
Tablo 22. Dil Unsuru.....	52
Tablo 23. Konuşma-Anlatma Unsuru	53
Tablo 24. Sır Unsuru	54
Tablo 25. Övgü Unsuru	54
Tablo 26. Anmak Unsuru	55
Tablo 27. Ahmed Paşa Divanı'nın Konuşma Alanı Kavramları	56
Tablo 28. Söz Unsuru.....	61
Tablo 29. Sohbet Unsuru.....	66
Tablo 30. Dil Unsuru.....	67
Tablo 31. Konuşma-Anlatma Unsuru	68
Tablo 32. Nasihat Unsuru.....	69
Tablo 33. Özür Dilemek.....	70
Tablo 34. Ahmedi Da'î Divanı'nın Konuşma Alanı Kavramları	71
Tablo 35. Söz Unsuru.....	75

Tablo 36. Sohbet Unsuru.....	76
Tablo 37. Konuşma-Anlatma Unsuru	77
Tablo 38. Övgü Unsuru	78
Tablo 39. Hal Dili.....	78
Tablo 40. Mesihî Divanı'nın Konuşma Alanı Kavramları	79
Tablo 41. Söz-Konuşma Eğitimi.....	81
Tablo 42. Nasihat- Konuşma Eğitimi.....	81
Tablo 43. Çâkeri Divanı Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları.....	82
Tablo 44. Söz-Konuşma Eğitimi.....	83
Tablo 45. Sohbet-Konuşma Eğitimi.....	84
Tablo 46. Sır Tutma-Konuşma Eğitimi.....	84
Tablo 47. Şeyhi Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları	85
Tablo 48. Söz- Konuşma Eğitimi	86
Tablo 49. Sohbet Unsuru.....	86
Tablo 50. Öğüt-Konuşma Eğitimi	87
Tablo 51. Necati Beg Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları.....	87
Tablo 52. Söz- Konuşma Eğitimi	88
Tablo 53. Sır- Konuşma Eğitimi	89
Tablo 54. Ahmed Paşa Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları.....	90
Tablo 55. Söz- Konuşma Eğitimi	92
Tablo 56. Sohbet- Konuşma Eğitimi.....	93
Tablo 57. Öğüt- Konuşma Eğitimi	94
Tablo 58. Ahmed-i Dâ-i Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları	94
Tablo 59. Söz-Konuşma Eğitimi.....	95
Tablo 60. Sır Unsuru	95
Tablo 61. Mesihî Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları	95
Tablo 62. XV. Yy Divanlarında Beyit Dağılımları	117
Tablo 63. Çâkeri Divanında Beyit Dağılımları	117
Tablo 64.Şeyhi Divanı Beyit Dağılımları	118
Tablo 65. Necati Beg Divanı Beyit Dağılımları.....	119
Tablo 66. Ahmed Paşa Divanı Beyit Dağılımları	120
Tablo 67. Ahmedî Dâî Divanı Beyit Dağılımları	121
Tablo 68. Mesihî Divanı Beyit Dağılımları	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çakeri Divanı Konuşma Unsurları Dağılımı	117
Şekil 2. Şeyhi Divanı Konuşma Unsurları Dağılımı	118
Şekil 3. Necati Beg Divânı Konuşma Unsurları Dağılımı	119
Şekil 4. Ahmet Paşa Divanı Konuşma Alanı Kavramları Dağılımı	120
Şekil 5. Ahmedi Dâ'i Divanı Konuşma Alanı Kavramları Dağılımı	121
Şekil 6. Mesihi Divanı Konuşma Alanı Kavramları Dağılımı	122

KISALTMALAR**G.** : Gazeller**K.** : Kaside**Kt.** :Kıtalar**MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı**M.** : Musammat**Mü.** : Müfretler**s.** : Sayfa**TDK** : Türk Dil Kurumu**Vb** : Ve benzeri

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	i
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
İÇİNDEKİLER.....	xii
1. BÖLÜM.....	1
1.1. GİRİŞ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	2
1.4.PROBLEM CÜMLESİ	4
2.BÖLÜM	5
2.1.YÖNTEM	5
2.1.1.Verİ Toplama Süreci	5
2.1.2.Verİlerin Analizi	5
2.1.3.Evren ve Örneklem	5
2.1.4.Kapsam ve Sınırlılıklar	6
3.BÖLÜM	7
3.1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
3.1.1.Konuşma	7
3.1.2.Türkçe Eğitimi Programında Konuşma Eğitiminin Yeri	8
3.1.3.İncelenen Divanlar ve Tanıtımları	10
3.1.3.1.Çâkeri ve Divanı.....	10
3.1.3.2.Şeyhî ve Divanı	11
3.1.3.3.Necâtî Beg ve Divanı	12

3.1.3.4.Ahmed Paşa ve Divanı	13
3.1.3.5.Ahmed-i Dâ'î ve Divanı	14
3.1.3.6.Mesihî ve Divanı	15
3.1.4.Divan Edebiyatı	16
3.1.5.XV. Yüzyılın Genel Bir Değerlendirmesi.....	18
4.BÖLÜM	20
4.1.BULGULAR VE YORUM	20
4.1.1.KONUŞMA ALANI KAVRAMLARINA İLİŞKİN BULGULAR.....	20
4.1.1.1.Çâkeri Divanı	20
4.1.1.1.1.Söz Unsuru ile İlgili Beyitler	20
4.1.1.1.1.1.Sözün Önemi ile İlgili Beyitler	20
4.1.1.1.1.2.Sözün Kaynağı ile İlgili Beyitler	20
4.1.1.1.1.3.Sözün Gücü ile İlgili Beyitler	20
4.1.1.1.1.4.Sözün Sahibi ile İlgili Beyitler.....	20
4.1.1.1.1.5.Sözün Dillerde Dolaşması ile İlgili Beyitler	21
4.1.1.1.1.6.Sözünde Durma-Durmama ile İlgili Beyitler.....	21
4.1.1.1.1.7.Sözün Kıymetini Anlama ile İlgili Beyitler	21
4.1.1.1.1.8.Sözün Nasıl Olması Gerektiği ile İlgili Beyitler	22
4.1.1.1.1.9.Kimlerin Söyleyecek Sözleri Olduğu ile İlgili Beyitler.....	22
4.1.1.1.1.10.Kimlerin Sözlerini Dikkate Almak Gerektiği ile İlgili Beyitler	22
4.1.1.1.2.Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	22
4.1.1.1.3.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler.....	23
4.1.1.1.3.1.Dedikodu ile İlgili Beyitler	24
4.1.1.1.4.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	25
4.1.1.1.5.Nasihah Unsuru ile İlgili Beyitler.....	26
4.1.1.1.6.Nasihah Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	27
4.1.1.1.7.Hal Dili ile İlgili Beyitler.....	27
4.1.1.1.8.Hal Dili ile İlgili Beyitlerin Yorumları	28
4.1.1.1.9.Övgü Unsuru ile İlgili Beyitler	28
4.1.1.1.10. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	28
4.1.1.1.11. Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitler	28
4.1.1.1.12. Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	29
4.1.1.1.13. Çâkeri Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları... ..	29

4.1.1.2.Şeyhî Divanı	30
4.1.1.2.1.Söz Unsuru ile İlgili Beyitler	30
4.1.1.2.1.1.Güzel Söz ile İlgili Beyitler	31
4.1.1.2.1.2.Sözünün Kıymeti ile İlgili Beyitler	31
4.1.1.2.1.3.Söz Dinlemek ile İlgili Beyitler	31
4.1.1.2.2.Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	32
4.1.1.2.3.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler	32
4.1.1.2.4.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	33
4.1.1.2.5.Dil Unsuru ile İlgili Beyitler	34
4.1.1.2.5.1.Dilin Acizliği ile İlgili Beyitler	34
4.1.1.2.5.2.Dilden Dile Dolaşmak ile İlgili Beyitler	34
4.1.1.2.5.3.Hal Dili ile İlgili Beyitler	34
4.1.1.2.6.Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	34
4.1.1.2.7.Anlatma-Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitler	35
4.1.1.2.7.1.Anlatma-Konuşma	35
4.1.1.2.8.Anlatma-Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	36
4.1.1.2.9.Sır Tutma Unsuru ile İlgili Beyitler	36
4.1.1.2.10. Sır Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumu	37
4.1.1.2.11. Şeyhî Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulguların Yorumları	37
4.1.1.3.Necati Beğ Divanı	38
4.1.1.3.1.Söz Unsuru ile İlgili Beyitler	38
4.1.1.3.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	38
4.1.1.3.1.2.Söz Dinlemek ile İlgili Beyitler	39
4.1.1.3.1.3.Sözün Fitne Olabileceği ile İlgili Beyitler	39
4.1.1.3.2.Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	39
4.1.1.3.3.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler	40
4.1.1.3.4.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	40
4.1.1.3.5.Dil Unsuru ile İlgili Beyitler	41
4.1.1.3.5.1.Dil Unsuru ile İlgili Beyitler	41
4.1.1.3.5.2.Dilin Değişkenliği ile İlgili Beyitler	41
4.1.1.3.6.Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	41
4.1.1.3.7.Söylemek Unsuru ile İlgili Beyitler	42
4.1.1.3.7.1.Söylemek ile İlgili Beyitler	42

4.1.1.3.7.2.Yalan Yanlış Şeyler Söylemek ile İlgili Beyitler.....	42
4.1.1.3.8.Söylemek Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	42
4.1.1.3.9.Öğüt Unsuru ile İlgili Beyitler	43
4.1.1.3.10. Öğüt Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	43
4.1.1.3.11. Necati Beg Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulguların Yorumları	43
4.1.1.4.Ahmed Paşa.....	45
4.1.1.4.1.Söz Unsuru ile İlgili Beyitler	45
4.1.1.4.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	45
4.1.1.4.1.2.Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler	47
4.1.1.4.1.3.Sözün Etkisi ile İlgili Beyitler.....	48
4.1.1.4.1.4.Kimin Sözü Dinlemeli	49
4.1.1.4.2.Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	49
4.1.1.4.3.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler	50
4.1.1.4.4.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	50
4.1.1.4.5.Dil Unsuru ile İlgili Beyitler	51
4.1.1.4.5.1.Dil Unsuru ile İlgili Beyitler	51
4.1.1.4.5.2.Hal Dili ile İlgili Beyitler	51
4.1.1.4.6.Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	52
4.1.1.4.7.Konuşma-Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitler	52
4.1.1.4.8.Konuşma Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	53
4.1.1.4.9.Sır Unsuru ile İlgili Beyitler	53
4.1.1.4.10. Sır Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	53
4.1.1.4.11. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitler	54
4.1.1.4.12. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumu	54
4.1.1.4.13. Anmak ile İlgili Beyitler	54
4.1.1.4.14. Anmak Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	54
4.1.1.4.15. Ahmed Paşa Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları.....	55
4.1.1.5.Ahmed-i Dâ'i Divanı.....	57
4.1.1.5.1.Söz Unsuru ile İlgili Beyitler	57
4.1.1.5.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	57
4.1.1.5.1.2.Kimin Sözü Dinlemek-Dinlememek Gerektiği ile İlgili Beyitler....	59
4.1.1.5.1.3.Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler	60

4.1.1.5.1.4.Sözün Kıymetini Kimlerin Anlayacağı ile İlgili Beyitler	60
4.1.1.5.1.5.Söze Sahit Tutmak ile İlgili Beyitler	60
4.1.1.5.2.Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	61
4.1.1.5.3.Sohbet Unsuru	61
4.1.1.5.3.1.Dedikodu-Boş Laf ile İlgili Beyitler	65
4.1.1.5.3.2.Soru Sormak.....	66
4.1.1.5.4.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	66
4.1.1.5.5.Dil Unsuru ile İlgili Beyitler.....	66
4.1.1.5.6.Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	67
4.1.1.5.7.Konuşmak-Anlatmak Unsuru ile İlgili Beyitler	67
4.1.1.5.8.Konuşma-Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	68
4.1.1.5.9.Nasihah Etmek Unsuru ile İlgili Beyitler	69
4.1.1.5.10. Nasihat Etmek Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	69
4.1.1.5.11. Özür Dilemek Unsuru ile İlgili Beyitler	69
4.1.1.5.12. Özür Dileme Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	69
4.1.1.5.13. Ahmed-i Dâ-i Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları.....	70
4.1.1.6.Mesihî Divanı.....	72
4.1.1.6.1.Söz Unsuru ile İlgili Beyitler	72
4.1.1.6.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	72
4.1.1.6.1.2.Eskimiş Söz.....	74
4.1.1.6.2.Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	74
4.1.1.6.3.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler.....	75
4.1.1.6.4.Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	75
4.1.1.6.5.Konuşma-Anlatma Unsuru ile Beyitler	76
4.1.1.6.5.1.Laf Atmak ile İlgili Beyitler	77
4.1.1.6.6.Konuşma-Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	77
4.1.1.6.7.Övgü Unsuru ile İlgili Beyitler	77
4.1.1.6.8.Övgü Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları	78
4.1.1.6.9.Hal Dili Unsuru ile İlgili Beyitler.....	78
4.1.1.6.10. Hal Dili ile İlgili Beyitlerin Yorumları	78
4.1.1.6.11. Mesihî Divanının Konuşma Alanına İlişkin Beyitlerin Yorumları.....	78
4.1.2.KONUŞMA EĞİTİMİ ALANINA İLİŞKİN BULGULAR.....	79

4.1.2.1.Çâkeri Divanı	79
4.1.2.1.1.Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	79
4.1.1.2.1.2.Sözünde Durma-Durmama ile ilgili Beyitler	79
4.1.1.2.1.3.Söz Dinleme ile İlgili Beyitler	80
4.1.1.2.1.4.Sözün Kıymetini Anlama ile İlgili Beyitler	80
4.1.1.2.1.5.Sözün Değerini Neyin Artıracağı ile İlgili Beyitler	80
4.1.1.2.1.6.Sözün Nasıl Olması Gerektiği ile İlgili Beyitler	80
4.1.2.1.2.Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	80
4.1.2.1.3.Nasihahat- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	81
4.1.2.1.4.Nasihahat- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	81
4.1.2.1.5.Çâkeri Divanının Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları	81
4.1.2.2.Şeyhi Divanı	82
4.1.2.2.1.Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	82
4.1.2.2.1.1.Güzel Söz ile İlgili Beyitler	82
4.1.2.2.1.2.Güzel Sözleri Örnek Alma	83
4.1.2.2.2.Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	83
4.1.2.2.3.Sohbet- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	83
4.1.2.2.4.Sohbet- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	84
4.1.2.2.5.Sır Tutuma- Konuşma Eğitimi.....	84
4.1.2.2.6.Sır Tutma- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	84
4.1.2.2.7.Şeyhi Divanı Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulguların Yorumları ...	85
4.1.2.3.Necati Beğ Divanı	85
4.1.2.3.1.Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	85
4.1.2.3.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	85
4.1.2.3.2.Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	86
4.1.2.3.3.Sohbet-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	86
4.1.2.3.4.Sohbet- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	86
4.1.2.3.5.Öğüt- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	87
4.1.2.3.6.Öğüt-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	87
4.1.2.3.7.Necati Beg Divanı Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulguların Yorumları	87
4.1.2.4.Ahmed Paşa	88
4.1.2.4.1.Söz- Konuşma Eğitimi İle İlgili Beyitler	88

4.1.2.4.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	88
4.1.2.4.1.2.Sözü Uzatmama ile İlgili Beyitler.....	88
4.1.2.4.2.Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	88
4.1.2.4.3.Sır- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	89
4.1.2.4.4.Sır- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları.....	89
4.1.2.4.5.Ahmed Paşa Divanının Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları.....	89
4.1.2.5.Ahmed-i Dâ-i Divanı.....	90
4.1.2.5.1.Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	90
4.1.2.5.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	90
4.1.2.5.1.2.Kimin Sözünü Dinlemek- Dinlememek Gerekliği ile İlgili Beyitler... 91	
4.1.2.5.1.3.Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler	91
4.1.2.5.2.Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	92
4.1.2.5.3.Sohbet- Konuşma Eğitimi.....	92
4.1.2.5.4.Sohbet-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	93
4.1.2.5.5.Öğüt- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	93
4.1.2.5.6.Öğüt- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	93
4.1.2.5.7.Ahmed-i Dâ-î Divanının Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları.....	94
4.1.2.6.Mesihi Divanı.....	94
4.1.2.6.1.Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	94
4.1.2.6.1.1.Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	94
4.1.2.6.2.Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	95
4.1.2.6.3.Sır Tutma- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler	95
4.1.2.6.4.Sır Tutma- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları	95
4.1.2.6.5.Mesihi Divanı Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Beyitlerin Yorumları .. 95	
4.1.3.Divanlarda Konuşma Unsurları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler	96
4.1.3.1.Çâkeri Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe dersi (6. ,7. ,8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler	96
4.1.3.2.Şeyhî Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler	99
4.1.3.3.Necati Beğ Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler.....	103

4.1.3.4.Ahmed Paşa Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler.....	104
4.1.3.5.Ahmed-i Dâ'i Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler.....	107
4.1.3.6.Mesihî Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler.....	110
5.BÖLÜM	113
5.1.TARTIŞMA ve YORUMLAR	113
5.2.SONUÇLAR.....	116
5.3.ÖNERİLER	124

1. BÖLÜM

1.1. GİRİŞ

Başarılı iletişimin anahtarı güzel konuşmadır. Kişinin konuşması ne kadar açık, düzenli, etkili olursa aynı oranda başarı sağlanır. İnsanları ya bakışlarla ya da ağızdan çıkan kelimelerin güzelliği ile etkilemek mümkündür. Tarihe imzasını atmış kimselere baktığımızda etkili hitabet ve güzel sözleriyle kitleleri arkalarından sürüklediklerini görürüz (Özbay, 2005). Konuşma insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliktir. Yerinde ve adabına uygun olarak söz söyleme insanın değerini artıracığı gibi düşürebilir de. Chauncey M. Depew bu durumu: “İnsana, herkesin dinleyeceği şekilde söz söylemek kadar çabuk tanınma olanağı sağlayan ve başarı kazandıran başka hiçbir şey yoktur.” şeklinde ifade eder. Carnegie söz söylemeyi bilmenin insana güç ve kudret kazandırdığını, bizi diğer insanlardan ayırarak onların önüne geçirdiğini, söz söylemenin bir sihir olduğunu ve hiçbir zaman unutulmayacak bir heyecanı olduğunu vurgular (Carnegie, 1985). İnsanın hayattaki başarısını büyük ölçüde etkileyen, konuşmasıdır.

Söz, şairlerin ham maddesidir. Şairler inciye benzettikleri sözü vezin, kafiye gibi ahenk unsurlarının yanı sıra manayı da göz önünde bulundurarak meramlarını en etkili biçimde anlatmayı ve ustalıklarını ortaya koymayı hedeflemişlerdir. Şairler dili güzel kullanmalarına göre değer kazanırlar. Aynı zamanda sözün nasıl olması gerektiği ile ilgili tavsiyeleri de mevcuttur (Tunç, 2001).

15. asır Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyet sahasında ilerleme devridir. Bu dönemin başında Osmanlı içinde oluşan karışıklıklar Anadolu'daki edebi ve kültürel faaliyetleri yavaşlatmadı. Aksine edebi ve kültürel faaliyetler yükselerek devam etti. Bu dönem divan edebiyatının kuruluş dönemidir. Bu araştırmada, 15. asır divanlarında konuşma eğitimine dair ne gibi ifadelerin geçtiği, doğru ve güzel konuşmaya dair ne gibi unsurların işlendiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu alıŐma 15. yüzyıl divanlarındaki konuşma becerisine ilişkin kavram, söz, kelime gruplarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Konuşma insan olmanın bir gereğidir. Konuşma insanı diğer canlılardan ayıran bir üstünlük ve ayrıcalıktır. Daha da kısa bir tabirle insan olduğumuz için konuŐuruz(Yaman, 2012).

Konuşma, insanın kendini ifade etmesi için çok önemlidir. Okuma- yazma gibi iki önemli faaliyetin de çıkıŐ noktasını oluŐturur. Birey hayatının olduğu gibi toplum hayatının da hemen hemen her alanında konuşma hayati önem taşımaktadır (Temizyürek, Erdem ve Temizkan, 2011).

Günümüzde dünyanın iletişim teknolojisi ile hızla kcldğu bir dönemde konuşma, insan ilişkilerini düzenleyen doğrudan bir fonksiyon üstlenmiŐtir. Konuşmanın diğer beceri alanlarından farkı, dinleme ve okuma becerisi ile arasında doğrudan bir ilgi olmasıdır. İnsanın bir veya birden fazla kiŐiyle doğrudan ilişkisi anlamına gelen konuşmanın etkisi, yazarak veya okuyarak anlatmadan çok daha fazladır (Yalçın, 2006).Bu da konuşma eğitiminin önemini bir kat daha artırır.

İnsanoğlu için konuşma yazmadan önce gelir. Konuşma herkesi içine alan bir kavramdır. Herkes konuşur lakin yazıyı sadece okuryazarlar kullanır. Bu sebeple söz söylemenin, güzel konuşmanın Őartları ve yolları eskiden beri üzerinde durulan bir konu olmuştur (Ergin, 1986).

Bunun yanı sıra szli iletişim yazılı olandan daha yaygındır. Zaman kazandırmanın yanı sıra daha iyi açıklama imkânı sağlayıp anlaŐılabilirliėi artırdığından dolayı tercih edilir (Tufar ve Yılmaz, 2012).

Yüzyıllardır insanlar duygu ve düşüncelerini szli olarak anlatırlar. İnsanın günlük hayatında çevresiyle olan bütün ilişkileri geniş lde konuşmaya dayanır. Bu bakımdan mutlu ve başarılı olmak için güzel konuşmak gerekir. İnsanın diğer insanlarla, topluluk ve kuruluŐlarla sağlıklı bir iletişim kurmasını sağlayan husus güzel, yerli yerinde ve yeterince söz

söylemesidir (Yavuz, Yetiş ve Birinci, 2006). Görüldüğü üzere konuşma eğitimi hayatımızın en önemli unsurlarından biridir.

Konuşma duygu ve düşünce alışveriştir. Çocuklar belirli bir konuşma alışkanlığı edinerek, ailenin ve çevrenin alışkanlıkları gelenek ve göreneklerinin sınırları içinde gelişen bir konuşma eğitiminden gelirler. Çocukların konuşmalarını gelişigüzelikten kurtarıp, onlara doğru ve düzgün konuşmanın kurallarını kazandırmak okul eğitiminin sorumluluğudur (Sever, 1997).

“Eğitim, büyük ölçüde dil aracılığı ile bilgi, tecrübe ve değerler aktarma süreci olduğuna göre iletişim aracı olan dilin bu süreci kolaylaştırması ya da zorlaştırması mümkündür.”(Şahin, s.199,1978).

Dili nasıl kullandığımız, insanlarla ilk tanışma anından itibaren bizi etkileyerek toplumun bir kesimine ait kılar. Dili iyi kullanan bir birey sosyoekonomik bakımdan yüksek bir zümreye ait olduğunun sinyallerini verir (Urgancı, 2008). Söyleyeceklerini ayıklamadan, sıraya koymadan konuşanlar toplumda sevilmez, söyledikleri sözler dikkate alınmaz. Bunun yanı sıra söyleyeceklerini gereksiz biçimde süsleyen, abartan, uzatan kişiler de çevrelerinden ilgi görmezler (Öner, 2005). Konuşmaya güç katmanın yolu bağırarak değildir. Kararlı, güçlü ve denetimli bir ses tonuyla konuşmaktır (Baltaş, 2008).

İletişim ne kadar etkili, düzenli ve anlaşılır olursa aynı oranda başarı sağlanır Başarılı iletişimin anahtarı güzel konuşma, anlaşılır olma, sesi etkili kullanmaktır (Kurudayıoğlu, 2003). İletişimin iki boyutu vardır. Birincisi bize söylenenleri anlamak, ikincisi duygu ve düşüncelerimizi söylemek yani iletmektir (Kavcar, Oğuzhan ve Sever, 2005). İletişim sadece kelimeleri sözle ifade etmek değildir çünkü söz söyleme de kelimelerden daha da önemli olan şey düşüncenin anlatımındaki tadır (Carnegie, 1985).

Sözlü iletişim dil ve dil ötesi olarak ikiye ayrılır. Dil ötesi sesin rengi ve tonuyla ilgilidir. Ses tonu, sesin musikisi, sesin hızı, tonlama, sesin şiddeti, hangi kelimelerin vurgulandığı bu kapsama girer. Dille iletişimde kişilerin ne söyledikleri, dil ötesi iletişimde nasıl söyledikleri önemlidir. Araştırmalar insanların birbirlerine ne söylediklerinden ziyade nasıl söylediklerine dikkat ettiklerini göstermektedir (Tufar ve Yılmaz, 2012). Güzel konuşmanın temelinde dili kullanma gücü yatar (Uluç, 2010). Bu noktada toplumda dil zevki oluşturma açısından divan edebiyatı önemli bir kaynaktır. Çünkü divan şairi, güzeli, güzelliği

şirlerinde abartılı bir şekilde verir. Amacı hayalin ulaşabileceği en uç noktayı göstermektir (Akbudak, 2008).

İnsanın da sosyal ilişkilerini sürdürebilmesi için en fazla ihtiyaç duyduğu beceri alanı konuşmadır. İletişim konulu çalışmaların sonuçları bize konuşmanın iletişimde ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Buna rağmen konuşma becerisinin taşıdığı öneme rağmen yapılan çalışmalar yeterli değildir (Uçgun, 2007).

Anlatma becerilerinden olan “konuşma” becerisinin eğitimi, Türkçe eğitiminde ihmal edilen konulardan biri olagelmıştır. Bu ihmal edilmişliğin sonuçları ilköğretimden yüksek öğretime kadar eğitimin her kademesinde kendini göstermektedir (Doğan, 2009).

Konuşma eğitiminin nasıl daha iyi yapılabileceği konusunda kaynak sayılabilecek eserleri incelemek doğru olacaktır. Bir toplumun geleceğinin şekillenmesinde geçmişten getirdiği bilgi, tecrübe, sanat, edebiyat gibi unsurları kullanabilmesi önemlidir (Akşit ve Arslan, 2014). Türkçe öğretiminde başarılı olmak için, dil sevgisi ve dil bilinci uyandırılması gerekir. Bunun için de kendi dilinden hareketle eğitim verilmelidir (Nuhoğlu ve Gökkaya, 2000). Bu sebeple çalışmamızda 15. yüzyıl divanlarının konuşma eğitimine katkısı üzerinde durulmuştur.

1.4. PROBLEM CÜMLESİ

15. yüzyıl Divan edebiyatı konuşma becerisi açısından zengin midir? 15. yüzyıl divanları konuşma eğitimine ilişkin hangi bilgileri içermektedir?

2. BÖLÜM

2.1. YÖNTEM

Bu çalışmada, 15. asır divanlarında konuşma eğitimi ile ilgili konu, bilgi ve kavramların belirlenmesi amaçlandığından araştırma tarama modeline uygun yapılmıştır.

Tarama modeli geçmişte veyahut halen var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne kendi koşulları içerisinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Bilinen şey oradadır ve vardır. Önemli olan uygun biçimde onu gözleyip belirlemektir (Karasar, 2009).

2.1.1. Veri Toplama Süreci

Araştırmada, tarama modeli ile XV. yüzyıl divanları içerisinde yer alan Çâkeri Divanı, Şeyhî Divanı, Ahmed Paşa Divanı, Ahmed-i Dâ'î Divanı, Mesîhî Divanı ve Necati Beg Divanında geçen temel dil becerilerinden konuşma becerisine ait kavram, kelime –kelime gruplarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Konuşma eğitimi ile ilgili olduğu düşünülen beyitler fişlenmiş, ilgili olmayan beyitler değerlendirmeye alınmamıştır. Elde edilen veriler belli başlıklar altında sınıflandırılıp bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

2.1.2. Verilerin Analizi

Anahtar kelimeler ışığında tespit edilen beyitler belli başlıklar altında sınıflandırılıp günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Divanlarda örtük olarak yer alan dil becerilerinden konuşma becerisi ile ilgili beyitler Türkçe Dersi (6., 7., 8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki konuşma kazanımlarıyla örtüşme düzeyi ortaya konmuştur.

2.1.3. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada araştırmanın evrenini 15. yüzyıl divanları oluşturmaktadır. Örneklemine ise tespit edilen altı divan oluşturmaktadır.

2.1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma XV. yüzyıl divanları içinde yer alan Çâkeri Divanı, Şeyhî Divanı, Ahmed Paşa Divanı, Ahmed-i Dâ'î Divanı, Mesîhî Divanı ve Necati Beg Divanı ve dört temel dil becerisinden konuşma eğitimi ile sınırlıdır.

3. BÖLÜM

3.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1.1. Konuşma

Konuşma; bireyin sosyal hayatında iletişim kurmasını, bilgi ve birikimlerini paylaşmasını; duygu, düşünce, hayal ve gözlemlerini ifade etmesini sağlayan en etkili araçtır (MEB, 2006)

Konuşma; düşünce, duygu ve dileğin açıklanmasının en doğal aracıdır (Kavcar, Oğuzhan ve Sever, 2005).

Konuşma, insanlar arasındaki en önemli iletişim ve anlaşma vasıtasıdır (Öner, 2005).

Konuşma; duygu ve düşünceleri sözle anlatma, söz söyleme, iki ya da daha çok sayıdaki kişiler arasındaki sözlü iletişimidir (Köklügiller, 2000).

Konuşmanın temelinde sesler yatar. Duygu, düşünce ve hayallerin seslerle yansıtılmasıdır. Konuşma insanoğlunun yaratılışıyla birlikte bağışlanmış bir üstünlük özelliğidir. Konuşma eyleminin gerçekleşmesi için konuşan ve dinleyenin aynı konuda aynı seslere aynı anlamlar yüklemesi gerekir (Yaman, 2012). Ayrıca konuşma en önemli iletişim ve etkileşim aracıdır (Demirel, 1999).

Konuşma sadece bir iletişim aracı değildir. Kişinin duygu ve düşüncelerini çevresindeki diğer canlılara aktarabileceği etkin bir yol, insan varlığının ön koşulu, kişiliğini oluşturan baş etkenlerden biridir (Özçimen, 2008).

İnsan sosyal bir varlıktır. Derdini, mutluluğunu, sevincini, isteklerini konuşarak ifade eder. Konuşma; duygu, düşünce ve dilekleri görsel ve işitsel öğeler aracılığı ile karşımızdakine iletmek, açıklamak, dışa vurmaktır (Taşer, 2000).

Konuşma eğitimi insanları çeşitli durumlara hazırlamanın yanı sıra onlara yeni davranışlar da kazandırır. İnsanların birbirlerine emir vermeleri, sevgilerini ve öfkelerini

söylemeleri, dostluk göstermeleri ve bu duyguyu anlatma biçimleri sözlü anlatımın gereği olarak ortaya çıkmıştır (Gündüz, 2013).

İnsan hayatının önemli bir bölümünü konuşarak geçirmektedir. Konuşma öğretimi çocuğa konuşmayı öğretmek demek değildir. Çocuk zaten okula gelmeden konuşmayı bilir. Konuşma öğretimi, konuşarak daha iyi nasıl iletişim kuracağını, doğru seslendirmeyi, nazik konuşmayı ve kurallara uygun olmayı kapsar (Yıldız, 2008).

Konuşma, zihinsel gelişim, kişilik oluşumu ve toplumsal ilişkilerin bir yansıtıcısıdır. Konuşma çağlardır insan ilişkilerini düzenlemede, kişilerin birbirlerini etkilemesinde değerinden bir şey yitirmemiştir (Sever, 1997).

İnsanoğlu sevincini, derdini, mutluluğunu, isteklerini paylaşmak ister. Bu paylaşımın en doğal ve tabii yolu da konuşmadır. O halde konuşma insanın kendisi için yaptığı eylemlerin en özgünüdür. Hayata dair paylaşımlarını karşı tarafa aktarmanın en pratik yoludur. Hayatta var olma mücadelesinin diğer bir adı da konuşmadır.

3.1.2. Türkçe Eğitimi Programında Konuşma Eğitimin Yeri

Söz konusu programda 6, 7 ve 8. sınıflar için konuşma becerisiyle ilgili tespit edilen amaç ve kazanımlar şunlardır:

I. Konuşma Kurallarını Uygulama

- *Konuşmaya uygun ifadelerle baslar.*
- *Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.*
- *Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.*
- *Standart Türkçe ile konuşur.*
- *Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.*
- *Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.*
- *Karşısındakinin algılamakta zorluk çekmeyeceği bir hızda ve akıcı bir biçimde konuşur.*
- *Konuşmasında nezaket kurallarına uyar*

- *Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.*
- *Konuşmasında sebep-sonuç ilişkisi kurar.*
- *Konuşmasında amaç-sonuç ilişkisi kurar.*
- *Tekrara düşmeden konuşur.*
- *Konuşmayı uygun ifadelerle bitirir.*

II. Sesini ve Beden Dilini Etkili Kullanma

- *Konuşurken nefesini ayarlar.*
- *İşitilebilir bir sesle konuşur.*
- *Kelimeleri doğru telaffuz eder.*
- *Konuşurken gereksiz sesler çıkarmaktan kaçınır.*
- *Uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yapar.*
- *Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.*
- *Sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat eder.*
- *Canlandırmalarda, sesini varlık ve kahramanları çağrıştırarak kullanır.*
- *Dinleyicilerle göz teması kurar.*

III. Hazırlıklı Konuşmalar Yapma

- *Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.*
- *Konuşma metni hazırlar.*
- *Konuşmasını bir ana fikir etrafında planlar.*
- *Ana fikri yardımcı fikirlerle destekler.*
- *Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.*
- *Atasözü, deyim ve söz sanatlarına uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.*
- *Konuşmasını sunarken görsel, işitsel materyalleri ve farklı iletişim araçlarını kullanır.*

- *Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.*
- *Konuşma sırasında sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.*
- *Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınır.*
- *Konuşmasını belirlenen sürede ve teşekkür cümleleriyle sona erdirir.*
- *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

IV. Kendi Konuşmasını Değerlendirme

- *Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.*
- *Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.*
- *Konuşmasını sunum tekniği yönünden değerlendirir.*
- *Konuşmasını sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.*

V. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme Alışkanlığı Kazanma

- *Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.*
- *Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.*
- *Sorunlarına konuşarak çözüm arar.*
- *Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.*

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6.7.8. Sınıflar) (MEB,2006) konuşma öğrenme alanında beş amaç altında 42 kazanım yer almaktadır.

3.1.3. İncelenen Divanlar ve Tanıtımları

3.1.3.1. Çâkeri ve Divanı

Çâkeri'nin doğum tarihi ve yeri ile nerede öldüğüne dair kaynaklarda net bir bilgi yoktur. Gerçek isminin ne olduğuna dair kaynaklarda farklı bilgiler vardır. II. Bâyezid dönemi şairlerindedir. Padişaha yakınlığı olan sanatkârlardandır. Tezkirelerde devşirme olduğu yazılıdır. Çâkeri mahlasını da devşirme olduğu için kullanmayı tercih etmiştir. Şehzadelerin

özel hizmetinde bulunanlara Bey unvanının verilmesi, Çâkeri'nin 11. Bâyezid'in özel hizmetinde bulunduğunu göstermektedir (Aynur, 1999).

Çâkeri şiiirlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Türkçe kökenli kelimelerin aruz veznine intibak ettirilmesinden kaynaklanan bir takım vezin kusurları mevcuttur. Fakat bu kusurlar ahengi bozacak, göze hoş görünmeyecek, kulağı tırmalayacak şekilde değildir. Çâkeri'nin şiiirlerinde dikkat çeken hususlardan biri de birçok şiiirde rastlanan ayet ve hadislerden yapılan iktibaslar, klasik aşk hikâyeleri, tarihi şahsiyetlere ve onların kıssalarına yapılan telmihler ile halk söyleyişinden çeşitli ifadelerin şiiirinde işlenmesidir (Kuzu, 2010).

Eserleri şunlardır: Leylâ vü Mecnun, Yusuf u Züleyha ve Divan. Çâkeri Divanı'nın elde bulunan tek yazma nüshasında 2 kaside, 3 mesnevi, 123 gazel yer almaktadır. Hatice Aynur eserinde yazma nüshası dışında mecmualarda tespit ettiği bölümleri de ekleyerek yeni bir düzenleme yapmıştır. Yapılan düzenleme neticesinde Divan'da 2 kaside, 3 mesnevi, 1 tesdis, 1 muaşşer-i mütekerrir, 2 tahmis, 1 murabba-î mütekerrir, 133 gazel, 1 kıta, 4 müfred yer almaktadır.

3.1.3.2. Şeyhî ve Divanı

Şeyhî 15. yüzyılın en önemli şairlerinden biridir. Asıl adı Yusuf Sinadeddin'dir. Kuvvetli bir ihtimale göre Kütahya'da doğmuştur. Şeyhî'nin kuvvetli ve etraflı bir tahsili vardır. Önce Germiyan'da okumuş bir ihtimale göre Ahmedi'den ders görmüştür. Daha sonra tahsilini ilerletmek için İran'a gitmiş, burada tıp tahsili görmüş aynı zamanda birçok büyük şeyhle tanışmış tasavvuf sahasında ilerlemiştir. Şeyhî Hacı Bayram'a intisap etmiştir. Şiiirlerinde tasavvufa ait terimleri ve mazmunları çok güzel kullanmıştır (Banarlı, 1987).

Özellikle Şeyhî'nin gazellerini incelendiğinde, şair Ahmedi'nin etkisi yoğun olarak görülür. Şeyhî hekimlik öğrendiği için Çelebi Sultan Mehmed'in pek çok doktor tarafından sebebi bulunamayan hastalığını teşhis ve tedavi etmiştir. Kısa bir süre içerisinde Çelebi Sultan Mehmed'i iyileştirip ayağa kaldırmıştır. Bunun ardından şair Şeyhî'nin ünü yayılmış, herkes tarafından tanınır hale gelmiştir. Çelebi Sultan Mehmed iyileştikten sonra onu hekimbaşılığınagetirmiştir.

Padişah ilerleyen yıllarda Şeyhî'nin hizmetlerinden son derece memnun kaldığı için ona bir köy vermiştir. Şair Şeyhî, bu köyde yaşayan kişilerden topladığı vergiyi almaya giderken, yolda düşmanlar tarafından baskına uğrar ve elinde ne var ne yoksa alınır. Şair

Şeyhî yaşamış olduğu bu olayın ardından edebiyat tarihimizde çok meşhur bir eser olan Harname'sini yazar. Şeyhî'nin Harname adlı eseri Klasik Türk Edebiyatının ilk manzum ve edebi niteliği bulunan hiciv – mizah ürünü olması açısından son derece önem taşır. Çelebi Sultan Mehmed'in ölümünden sonra II. Murad'ın yanında bir müddet bulunmuştur. Sonrasında ise padişahın müsaadesini isteyerek Kütahya'ya yerleşmiştir. Burada hem eczacılık öğrenmiş hem de göz hekimliği yapmıştır. Aynı zamanda diğer hasta kişilerin derdine de derman olmuştur. Ardından Kütahya'da vefat etmiştir (İsen ve Kurnaz, 1990).

On beşinci yüzyılda Klasik Türk Edebiyatı şiirine genel ölçülerini, çizgilerini ve genel karakterini veren üç şairden birisidir. Kasideleri, gazelleri de ustalıkla olmakla birlikte; şair daha çok mesnevi tarzındaki eserleri ile gerçek şöhretine kavuşmuştur. Türk dilindeki ilk kusursuz mesnevi yazarı olarak kabul edilir (İsen ve Kurnaz, 1990).

Şeyhî, yaşadığı çağların dini-içtimai ideolojisini; Kur'an, hadis, tefsir, kısas-ı enbiya, bilhassa tasavvuf, kültür ve inanışlarını şiire ustalıkla işlemiş, divan şiiri sanatlarını mecaz ve mazmunları bu şiirde incelik ve ustalıkla kullanmıştır. Fakat şairin varlıklar ve hadiseler karşısında düşünen cephesi çok daha mühimdir. Şairin insan hakları, ilahi ve beşeri adalet karşısındaki hicivci zekâsı onun daha sevimli ve daha ölümsüz tarafları olmuştur (Banarlı, 1987).

Şeyhî'nin elimizde üç eseri bulunmaktadır. Bunlar: Husrev ü Şirin, Harnâme, Divan'dır. Divan'da 20 kasîde, 2 terhib-i-bend,3 terci-i bend,2 müstezad,200 gazel bulunmaktadır.

3.1.3.3. Necâtî Beg ve Divanı

Necâtî hakkında mevcut bilgi azdır. Necâtî Bey'in doğum tarihi bilinmemektedir. Necati, tezkirelerden anlaşıldığına göre Edirnelidir ve asıl adı İsa'dır. Devşirme çocuğudur. Tezkireler Edirne'de dul bir kadın tarafından büyütüldüğünü ve Saili adında bir şairin ondaki şairlik gücünü keşfetmekte büyük katkısının olduğunu yazarlar. Şair Edirne'den Kastamonu'ya geçmiş ve burada şairliği ile tanınmıştır. Fatih döneminde İstanbul'a gelmiştir. Fatih'e yazdığı Bahariye ve Şitaiye kasideleri ile Fatih'in hayranlığını kazanmıştır. Padişaha divan kâtibi olmuştur. Necati'nin esas şöhret kazandığı dönem II. Bayezid dönemidir. Şair 1509 yılında ölmüştür (Tarhan,1992;Mengi,2006).

Necâtî şiiirlerinde atasözlerini ve Türkçe tabirleri bol bol kullanmıştır. Türkçe kelimelerle redif ve kafiye yapmıştır. Daha çok rindane ve âşıkane konulu olan gazellerinin özelliği, dilindeki sadelik ve rahatlık hayalindeki incelik, duygularındaki içtenliktir (Mengi, 2006).

XV. yüzyılın Ahmed Paşa'dan sonra en büyük şairi Necati'nin eserlerinin bir kısmı elde değildir. Eserleri şöyle sıralayabiliriz; Leylâ vü Mecnûn, Mihr ü Mah, Münazara-i Gül ü Hüsrev, Kimyâ-yî Saâdet, Camiül-Hikâyât ve Divan.

Necâtî'nin Divanı şu bölümlerden oluşmaktadır: manzum-mensur uzun bir girişten sonra 25 kaside, ölen katırı için 25 beyitlik mesnevi tarzında bir mersiye, Sultan Abdullah için 1 terci-i bend ve 1 mersiye, Mustafa Paşa'ya 1 kaside, Şehzade Mahmud'a 1 mersiye, 1 murabba, 1 tarih, 94 kıta ve müfred, 650 Türkçe gazel, 5 Farsça gazel, 1 Farsça kıta ve 3 Farsça tarih vardır.

3.1.3.4. Ahmed Paşa ve Divanı

Ahmed Paşa on beşinci asır şairlerindedir. Edirne'de doğup Bursa'da yetişen Ahmed Paşa gayet kuvvetli bir medrese tahsili görüp o devirde öğrenilmesi zaruri olan ilimleri ve bu arada Farsçayı öğrenmiştir. Kuvvetli zekâsı sayesinde seçkin bir âlim olarak önce Bursa'da müderrislik sonrada Edirne'de kadılık yapmıştır. Bu sırada Fatih'in dikkatini çekerek kadı askerliğe kadar yükselmiştir.

Ahmed Paşa padişaha takdim ettiği kasidelerle aynı zamanda şair olan Fatih'in teveccühünü kazanmıştır. Hazırcevaplılığı, zarafeti ile insanlar arasında müstesna bir mevki kazanmıştır.

Ahmed Paşa Padişahın cariyelerinden Tuti Hatun ile evlenmiş bir kızı dünyaya gelmiştir. Ancak bu kız sekiz yaşına kadar yaşamıştır. Bazı tezkireler Ahmed Paşa'nın hiç evlenmediğini kaydeder (Tarlan, 1990).

Ahmed Paşa Fatih döneminin en büyük şairi sayılır. Divan şiiirinin kurucu şairlerindedir. Klasik Türk edebiyatında nazirecilik çığırını açmıştır. Ahmed Paşa'nın dikkat çeken diğeri bir yönü de tarih düşürmedeki başarısıdır. Ahmed Paşa yaşadığı devrindeki bazı mühim olaylar için tarih düşürmekle, edebiyatımızda sonradan çok gelişen bir türün ilk işleyicileri ve kurucuları arasında yer alır (Banarlı, 1987).

Ahmed Paşa çağdaşları tarafından Anadolu şairlerinin sultanı kabul edilir. Gazel ve kaside türünde öne çıkmış bir şairdir. Zarif üslubu, temiz lisanı, zengin hayali sayesinde Şeyhî'den sonra Türk şiirinin en büyük siması sayılır (Köprülü, 2009).

Şair şiirde halk Türkçesinden kopmamış fakat başta kasideler olmak üzere mühim bir kısım gazellerinde devrinin dil, sanat ve ihtiyaçlarına uyarak külfetli bir dil kullanmıştır. Paşa'nın bir başka yönü de geniş ölçüde nazire söylemesidir (Banarlı, 1987).

Ahmed Paşa'nın Sehî Tezkeresi'nde Leylâ vü Mecnûn adlı bir mesnevi yazdığı rivayet edilse de elde bulunan tek eseri Divan'ıdır. Divan'ı, 40 kaside, 351 gazel, 2 terci-i bend, 1 terhib-i bend, 1 murabba, 48 kıta, 47 müfred, 28 tarih manzumesinden oluşmuştur. Bunlara 120 beyitlik bölümü dibace olan mesnevi tarzında yazılmış toplam 154 beyiti geçmeyen 3 şiiri ve ayrı bir kısım oluşturmak üzere muhtelif şekillerde 9 Arapça, 28 Farsça şiir; kaside ve gazel kısımlarının başında yine Arapça olmak üzere ikişer beyitlik 2 şiir de ilave edilebilir (Şentürk & Kartal, 2007).

3.1.3.5. Ahmed-i Dâ'î ve Divanı

14. yüzyıl sonları ve 15. yüzyıl başlarında yaşamış olan şairin eserleri hakkında yapılmış birçok çalışmaya rastlanırken, hayatı hakkında kapsamlı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ahmed-i Dâ'î'nin nasıl bir ailesinin olduğu, ne zaman doğduğu, nasıl bir eğitim aldığı ve ne zaman öldüğü hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bursa'da Dâ'î'nin adını taşıyan bir mahalle, bir cami ve bir de hamam bulunması Dai'nin Bursa'da ölmüş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca cami yanında Dâ'î'ye ait olduğu söylenen bir de mezar bulunmaktadır (Şentürk & Kartal, 2007).

Adı sadece Ahmed olup, Dâ'î (duacı, dua eden) kelimesi mahlas olarak kullanmıştır (İsen, 1997).

Germiyan Emiri Yakup Bey, Osmanlı Hükümdarı Emir Süleyman, Birinci Mehmed, İkinci Murad adlarına kitap ve kasideler yazması onun uzun ömürlü, görgülü ve tecrübeli bir şair olduğunu gösterir. Osmanlı sarayına Emir Süleyman zamanında girmiştir. Türkçe- Farsça manzûm, mensur, ilmi, edebi eserler yazmış âlim bir kişidir (Banarlı, 1987).

Ahmed-i Dâ'î'nin hayatı ve eserleri ile ilgili kapsamlı bir araştırma yapan İsmail Hikmet Ertaylan, şairlik ve sanat yönünden onu çağdaşı Ahmedî ile karşılaştırır. "Ahmed-i Dâ'î sanatça Ahmedî'den çok yüksek olduğu gibi, nesir sahasında da münferittir. Şeyhî'den

de mukaddem olmak itibari ile kendi devrinin en ileri gelen hatta Şeyhî üzerinde de tesiri olan bir üstadır.”(Ertaylan, 1952)diyerek Dâi'nin nazım sahasında Ahmedî'den üstün, nesir sahasında ise devrinde tek olduğu iddiasında bulunur.

Ahmed-i Dâ'i, Türkçeye hâkim, vezin, kafiye ve edebi sanatları kullanmada ustadır. Kelimeleri kolay ve akıcı bir şekilde nazma sokar, Fars şiirini iyi tanıyan şair bu şiirin ahenk ve söyleyiş inceliklerini Türkçeye başarıyla aktarmıştır (Şentürk ve Kartal, 2007).

İsmail Hikmet Ertaylan manzum ve mensur olmak üzere “Ahmed-i Dâ'i'nin eserleri” başlığı altında şu eserleri saymıştır:

Manzum olanlar: Esrârname, Tefsir Tercümesi Manzum Mukaddimesi, Türkçe Divan, Câmâsbnâme Tercümesi, Çengname, ‘Ukûdü'l-cevâhir, Farsça Divân, Mutâyebât, Mansurnâme Tercümesi, Vasiyyet-i Nûşirvân.

Mensur olanlar: Ebu'l-Leys-i Semerkandî Tefsiri Tercümesi, Eşkâl-i Nasîr-i Tûsî Tercümesi, Tezkiretü'l-evliya Tercümesi, Teressül, Ta'bîrnâme Tercümesi, Cinân-ı Cenân, Sirâcü'l-kulûb, Tıbb-ı Nebevi Tercümesi, Miftâhü'l-cennet, Vesîletü'l-mülûk li-Ehli's-sülûk. (Ertaylan, 1952)

Divanı 331 bölümden oluşmaktadır.

3.1.3.6. Mesihî ve Divanı

Mesihî, II. Bayazid dönemi şairlerindedir..Necati sonrası Baki öncesi divan şiirinin gözde şairlerindedir (Mengi, 2006).Kaynaklarda adı İsa ya da Mesihî olarak bildirilen şairin doğum tarihi,ailesi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Doğum yeri bugün Yugoslavya sınırları içerisinde bulunan Üsküp yakınlarındaki Priştine'dir. Büyük olasılıkla şair düzenli bir eğitim görebilmek için İstanbul'a gitmiş ve orada Medrese öğrenimine başlamıştır. Medrese öğrenimi gördüğü sırada hattatlığa ilgi duyan Mesihî'nin bir süre sonra hat sanatında dönemin ustaları arasında yer aldığını öğreniyoruz. Şairin bu esnada öğrenimini bitirip bitirmediği bilinmemektedir.

Güzel yazı yazmadaki ustalığı Mesihî'yi devrin sadrazamı Hadım Ali Paşaya yaklaştırır. Bu yeteneği ile Ali Paşa'nın ilgi ve hayranlığını kazanan şair, onun divan kâtipliğine atanır.

Hadım Ali Paşa'nın çıkan Şii ayaklanmasını bastırmak amacıyla yapılan savaşta ölmesi üzerine Mesihî koruyucusuz kalır.

Mesihî ölümüne kadar Ali Paşa gibi bir koruyucu bulamaz. Yoksul düşer ve ömrünün geri kalanını yoksulluk içerisinde geçirir.

Mesihî Yavuz'un saltanatının birkaç ayını görebilmiştir, 1512 de Bosna'da maddi sıkıntı içerisinde ölür.

Âşık Paşa Mesihî için "Divan şiirinin temelini atan Ahmed Paşa'dır. İlk temel taşı Necatî, ikincisi ise Mesîhi'dir." der. Mesihî divan edebiyatında geleneksel biçimlere ve ifadeye bağlı kalmıştır. Divanında Arapça ve Farsça ifadeleri sınırlı sayıda kullanmıştır. Divanında deyim ve atasözlerine de yer vermiştir. Şair aruzun çeşitli kalıplarını kullanmıştır.

Mesihî divan şiiri anlayışına sadık kalmış, şiirlerinin önemli bir kısmını lirik edalı yazmıştır. İçtenliğinin yanı sıra anlatımı da oldukça sadedir. Farsça ve Arapçayı her iki dilde de şiir yazabilecek kadar iyi bilen şair, bu dillerin Türkçe üzerinde etkisinin sınırlı olduğu bir dönemde şiir yazdığı için şiirlerindeki dili sadedir (Mengi, 2006).

Mesihî'nin eserleri sayılıdır. Divanı, bir şehrengîzi ve de Gül-i Sad Berg adlı mensur eseri vardır. Divan alışlagelen bir şekilde biçimlenmiştir. Münâcat ile başlayıp kasideler, terhib-i bend, gazeller, murabba, mukattaat sonda da müfredat vardır.

3.1.4. Divan Edebiyatı

Divan," Divan edebiyatında şairlerin şiirlerini topladıkları yazma kitap. Divanların özel bir düzeni vardır. İlk başta Tanrı, Peygamber, Padişah ve öteki özel kişiler için yazılmış övgüler(kasideler) yer alır. Sonra alfabe sırasına göre gazeller, rubailer, musammatlar, terhib-i bend ve terci-i bendler sıralanır"(Köklügiller,2000,s.81).

Divan Edebiyatı, İslamlığın benimsendiği 10. Yüzyıldan Tanzimat'a kadar gelişen Türk edebiyatına denir (Köklügiller, 2000).

Divan Edebiyatı: XIII-XIX. Yüzyıllar arasında dil, konu, işleniş bakımından Arap-Fars etkisi altında gelişmiş Türk edebiyatıdır (TDK, 2005).

Divan Edebiyatı Türk edebiyatının önemli dönemlerinden biridir. Türkiye Diyanet Vakfı'nın hazırladığı İslam Ansiklopedisi'nin dokuzuncu cildinde Divan edebiyatı maddesi

şöyle tanımlanır:”*Türk edebiyatının umumi gelişimi içinde, nazari ve estetik esaslarını İslam kültüründen alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli ve sürekli tesiri altında şekillenip belirgin örneklerini vermeye başladığı XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bünyesini sarsıcı ve zayıflatıcı bir tepki ve değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir.*”(Akün, 1994)

Divan edebiyatı üzerine önemli çalışmaları bulunan İskender Pala ise Divan edebiyatını şöyle tanımlar;”*Türklerin Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra İslam medeniyetinin bilim, inanç ve kuralları etkisinde ortaya koydukları edebiyat türüdür,İslami Edebiyat, Yüksek Zümre Edebiyatı, Klasik Edebiyat, Saray Edebiyatı, Enderun Edebiyatı, Eski Edebiyat gibi adlarla da anılan bu edebiyat en yaygın ama eksik bir kullanımla Divan edebiyatı adıyla anılmış ve yaygınlaşmıştır.Bunun nedeni şairlerin manzumelerinin topladıkları eserlere Divan denilmesidir.*”(Pala, 2004,s.114)

Edebiyat, yaşadığı dönemdeki sosyal hayatın izlerini çeşitli edebi ürünlerle yansıtarak adeta bir ayna vazifesi görür. Toplumun duygu ve düşünce yapısını, toplumda meydana gelen ilerleme ve gerilemeleri kendi kuralları ve imkânları içerisinde anlamlandırmaya çalışır. Türk medeniyetinin belirli bir döneminin mahsulü olan Divan şiirinde Fars ve Arap kültürünün etkisinin yanında kendi kültürümüze ait öğeler önemli yer tutar. Beyitlerin ardında yaşanan dönemin izlerini bulmak mümkündür (Şanlı, 2006).

Divan şiirinde biçim önemli yer tutmuş ve kesin kurallara bağlanmıştır. Divan şiirinde şiir dışıyla ilgili unsur ve kuralların çoğu İran şiirinden geçmiştir. Divan şiirinde nazım birimi beyittir. Manzumede bir beyit diğer beyitle ilgili veya ilgisiz olabilir. Divan şiiri birkaç istisna dışında hepsi aruz vezni ile yazılmıştır. Divan şiirinde kafiye kesin kurallara bağlıdır. Divan edebiyatı nazım şekillerinin başlıcaları şunlardır: Gazel, kaside, kıt’a, terki-i bend, terci-i bend, tuyuğ-rubâi, mesnevi, musammatlar (Kabaklı, 1997).

XV. yüzyılda hükümdara ve diğer devlet büyüklerine kasideler takdim eden ve bu devlet büyüklerinden saygı ve himaye gören divan şairlerinin sayısı hızla arttı. Asrın hükümdarları saray ve saray çevresini akademik muhit haline koyduklarından devrin divan şairleri de bu çevrede toplanıyor ve şöhret kazanıyordu. Bu yüzyılda din dışı şiirler, klasik sevda maceraları, ustalıkla söylenmiş beyitler yazılıyordu. Bu asırda şiir dili gittikçe daha zarif, daha güzel ve nükteli bir ifadeye bürünür (Banarlı, 1987).

XV. yüzyılın sonunda Türk divan şiiri kuruluş devrini tamamlayarak milli özelliği ağır basan klasik bir edebiyat olmaya başlamıştır (Kabaklı, 1997).

3.1.5. XV. Yüzyılın Genel Bir Değerlendirmesi

XV. asır, kültür ve sanat hayatı bakımından bir ilerleme asrıdır. XIII. Ve XIV. Yüzyılda gördüğümüz Türkçeye dönüş hareketi bu asırda yavaşlamıştır. Özellikle ilim ve edebiyat dilinde Arabî ve Farsî kelimeler rağbet görmeye başlamıştır. Bu Türk aydınlarının yeniden Arap ve İran dillerine dönmesi manasında değildir. Büyük imparatorluk kuran Türk-İslam devletinin hâkim olduğu sahalara söz geçirecek kadar zengin bir dile duyduğu ihtiyaçtır. Kısacası bir imparatorluk dili olmasındandır. Çünkü bu asırda Türkçeye giren kelimeler yalnız Arap ve İran dilinden gelen kelimeler değildir. Balkan dillerinden Yunanca, Latince ve İtalyancadan da kelimeler girmiştir. Bu dillerin konuşulduğu yerlere hâkim olan Türkler bir taraftan oralara Türkçe sözler götürmüşler, bir taraftan da oradan kelimeler almışlardır. Yeni gelen kelimeler Türkçenin kendi bünyesinde gelişmesine mani olsa da dilimiz geniş bir ifade kolaylığı kazanmıştır. Dilin sadeliğini terk edip başka dillerden kelimeler alıp Türkçeleşmesi, devlet çeşitli milletler coğrafyasında imparatorluk kurmakla meşgul olduğu için pek göze batmamıştır. Fakat aynı asırda bir kısım yazarlar bunun farkına varmış ve sade, basit ve kökü Türkçe kelimelerle şiirler söylemişlerdir (Banarlı, 1987).

XV. yüzyılın başında Timur'un Yıldırım'ı yenip Anadolu şehirlerini yakması yağmalaması kurulan Türk birliğini sarstı. Yıldırım'ın oğulları arasındaki taht kavgaları, beylerin saltanat hırsları, bozguncu batini zümreler, ülke içinde görülen isyancı davranışlarla iyice karışık bir hal aldı. Bu olumsuzlukların ardından Çelebi Mehmet birliği sağladı, II. Murad Yıldırım'ın sınırlarını bile aştı. Fatih Sultan Mehmed en kutlu zafer ile İstanbul'u aldı. İstanbul Türk kültür ve medeniyetinin de merkezi oldu (Kabaklı, 1997).

XV. yüzyılın başındaki Timur İstilasını Anadolu'nun birliğini ve siyasi yapısını sarsmıştır fakat edebiyatta bir duraklama oluşturmamıştır (Mengi, 2006).

XV. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin bir dünya devleti olma yolunda ilk hamlelerini yaptığı bir devirdir. Aynı zamanda ilim, kültür, sanat alanında da gelişmeler hızlı bir yükseliş kazanmıştır. Ulema ve sanatkarların desteklendiği bir dönemdir.

XV. yüzyılın başında Germiyanlı Şeyhî ile başlayan ve sonrasında Ahmed Paşa gibi büyük bir şairin öncülüğünde gelişimini sürdüren Türk şiiri özellikle Necati'nin katkılarıyla

kendi yolunu bulmuş, milli bir kimlik kazanmış, orijinal bir hal almıştır (Şentürk ve Kartal, 2007).

XV. yüzyılda Anadolu Edebiyatı büyük bir gelişme göstermiş, divan edebiyatı artık kuruluş dönemini bitirmiş klasik bir edebiyat görünümü kazanmaya başlamıştır (Mengi, 2006).

4. BÖLÜM

4.1. BULGULAR VE YORUM

Bu başlık altında divanlarda konuşma alanı kavramları ve konuşma eğitimi alanı kavramlarına ilişkin kelime, kelime grubu ve kavramlar derlenip belli başlıklar altında sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Tesbit edilen bu beyitlerden Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programındaki kazanımlarla örtüşen beyitler tesbit edilmiştir.

4.1.1. KONUŞMA ALANI KAVRAMLARINA İLİŞKİN BULGULAR

4.1.1.1. Çâkeri Divanı

4.1.1.1.1. Söz Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.1.1.1. Sözün Önemi ile İlgili Beyitler

Süleyman'un hezârân Çâkeri var

Benüm gibi suhen-dân mûrı yokdur(G.30/5)

(Süleyman'ın binlerce kulu var fakat benim gibi söz söyleyen(şair) karıncası yoktur.)

Beyitte söz söylemenin meziyet olduğundan bahsetmektedir. Binlerce kişiye sahip bile olsan söz söylemesini bilen bir insan olmadıktan sonra bir anlamının olmayacağı belirtiliyor.

4.1.1.1.1.2. Sözün Kaynağı ile İlgili Beyitler

Ey mest-i nazm Çâkeri 'ye ta'n kılma kim

Haktan selis nazm u belagat 'atâ durur(G.48/5)

(Ey naz sarhoşu sevgilim, Çâkeri' yi ayıplama çünkü akıcı şiir ve iyi söz söyleme Tanrı'dan ihsandır.)

Beyitte konuşmanın, iyi söz söylemenin doğuştan gelen bir özellik olduğunun üzerinde durulmuştur.

4.1.1.1.1.3. Sözün Gücü ile İlgili Beyitler

Sözlerümün sûzişinden odlara yanar kalem

Çâkeri söz yok kalemde belki söz defterdedür.(G.25/5)

(Sözlerimin tesirinden kalem ateşlerle yanar. Çâkeri, kalemde söz yok belki söz defterdedir.

Beyitte Şair sözünün tesirinden bahsetmiştir, sözün etkisi üzerinde durmuştur.

4.1.1.1.1.4. Sözün Sahibi ile İlgili Beyitler

Bugün ki hem suhanı hem mu'allimi dehrün

'Aceb midür hüner eylerse Çâkeri izhâr(G.13/6)

(Çâkeri, bugün dünyanın hem söz söyleyeni hem muallimidir. Hüner gösterilirse buna şaşılır mı?)

Söz söyleyenin de sözü öğretenin de kendisi olduğunu söylemektedir şair.

4.1.1.1.5. Sözün Dillerde Dolaşması ile İlgili Beyitler

Âferin Çâkeri kemâlüne kim

Söylenür dâyimâ sözün dilde(G.106/5)

(Çâkeri'nin olgunluğuna aferin, zira her zaman sözü dillerde söylenir)

Beyitte sözün dillerde dolanması, dikkate alınması için kişinin olgunluğunun önemli olduğu üzerinde durulmuştur. Sözün kalcılığı üzerinde durulmuş.

Yaraşur şi'r-i Çâkeri ki şehâ

Şu'arânun müdâm ola virdi (G.118/5)

(Ey Şeh, Çâkeri'nin şiiri, şairlerin dilinde devamlı söylenen söz olsa yaraşır)

Beyitte beğenilen sözlerin dillerde devamlı söylendiği üzerinde durulmuştur.

4.1.1.1.6. Sözünde Durma-Durmama ile İlgili Beyitler

Beni öldürmege ikrâr-ile şâd itmiş-iken

Döndi inkâr-ile gamgîn idüp ikrârı sıdı(G.120/3)

(Beni öldüreceğini söyleyip (beni) mutlu etmişken inkâr ile vazgeçti kararının bozdu, sözünde durmadı.)

Bu beyitte sözünde durmamaktan bahsediyor.

Şol elif-kad kim kaşun nûnî ider anı dürüst

Sende gördüm ey büt-i peymân-şiken ânı dürüst(G.6/1)

(Ey sözünde durmayan güzel, kaşının nunu elif gibi boyunu daha alımlı hale getirir. Ben zaten kusursuz endamı sende gördüm.)

Beyitte sözünde durmak kavramı geçmektedir.

Çâkeri sözün tutarsa şehriyâr

RAhmed eyler rAhmedi çok Kirdgâr(K.4/15)

(Çâkeri, padişah senin sözünü tutarsa, rAhmedi çok olan Tanrı ona çok rAhmed eyler.)

Beyitte sözünde durmamak üzerinde durulmuştur.

4.1.1.1.7. Sözün Kıymetini Anlama ile İlgili Beyitler

Halvâ-yı hadisüm felege ger çıkaralar

Na'l-i mehi ol dem vire halvâ ala gerdün(G.99/4)

(Eğer sözlerimin helvasını, tatlılığını, feleğe çıkarırlarsa, felek o an hilali vererek sözümü satın almak ister.)

Beyitte sözün değerini anlamaktan bahsedilmektedir.

4.1.1.1.8. Sözün Nasıl Olması Gerektiği ile İlgili Beyitler

*Bir vezirün kim tama'dan kaçmaya
Hayr söze ağzını hiç açmaya(K.4/8)
(Aç gözlülükten kaçınmayan bir vezir hayırlı söz için hiç ağzını açmaya kalkışmasın.)
Beyitte sözün hayırlı olmasına değinmiştir.*

*Dehenünden hoş olur söz ki şekerden açılır
Hâtır-ı tuti-i cân iş bu haberden açılır(K.41/1)
(Senin ağzından şekerden bahseden söz çıktığında can kuşu, gönlü bu haberle ferahlar)
Beyitte sevgilinin dudağından çıkan sözün tatlı olduğundan bahsetmektedir.*

*Ne gökçekdür güzel ruhsârı ah hey
Ne şirindür şeker güftârı ah hey(G.132/1)
(Güzel yanağı ne hoştur: oh! Hey! Onun şeker gibi sözleri ne tatlıdır. Oh! Hey)
Beyitte sevgilinin sözünün tatlı olmasından bahsedilmiştir.*

4.1.1.1.9. Kimlerin Söyleyecek Sözleri Olduğu ile İlgili Beyitler

*Nola 'ışk-ıla ursân Çâkeri lâf
Fe-inne li-âşıkın lehün makâlât(G.5/5)
(Çâkeri, aşk ile söz söylesen ne olur ki şüphesiz âşıkların söyleyecek sözleri vardır.
Beyitte âşıkların her zaman söyleyecek sözlerinin olduğu vurgulanmıştır.*

4.1.1.1.10. Kimlerin Sözlerini Dikkate Almak Gerektiği ile İlgili Beyitler

*'Âlimün 'ilmi-le 'amelde 'amel kıl Çâkeri
Bu durur pendüm sâna vallâhü a'lem bi's-savâb(G.2/5)
(Çâkeri, benim öğüdüm sana budur: dünyadaki işlerini âlimlerin, bilgili kişilerin (sözlerine) bilgilerine göre düzenle, doğruyu en iyi bilen Allah'tır.
Beyitte kimlerin sözlerini dikkate almak gerektiği üzerinde duruyor: âlimlerin, bilgili kişilerin sözlerini dinlemek gerektiğini söylüyor.*

4.1.1.1.2. Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Çâkeri Divanında söz unsuruna ilişkin on beş beyite ulaşılabilmektedir . Şairin söz ile anlatmak istediği çoğu zaman kendi sözleri ve şiiri olsa da konuşma unsurları açısından önemlidir. Aşk ve sevgi üzerinden güzel söze vurgu yapılmıştır. Seçilen beyitlerin çoğu doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili değildir. Şair aşk ve sevgi üzerinden güzel söze vurgu yapmıştır. Bu da dolaylı olarak söz söylemeye dair eğitici bir yön taşır.

Söz unsuru; sözün önemi, sözün kaynağı, sözün gücü, sözün sahibi, sözün dillerde dolaşması, sözünde durma-durmama, sözün kıymetini anlama, sözün nasıl olması gerektiği,

kimlerin söyleyecek sözlerinin olduğu, kimlerin sözlerini dikkate almak gerektiği gibi alt başlıkları altında incelenmiştir. Ona göre söz önemlidir çünkü söz söylemek meziyettir. Şair söz söyleme yetisinin doğuştan geldiğini ve sözün kıymetini işin ehlinin anlayacağını belirtmiştir. Ancak âşıkların söyleyecek sözlerinin olduğunu ifade eder. Söz de durma üzerinde dururken sözden dönmek için parçalara ayrılmayı bile kabul eder. Şair, hayalin sözün kuvvetini artıracığı üzerinde durmuştur. Beğenilen sözün ise kalıcı olacağını dilden dile dolaşacağını belirtmiştir. Aynı zamanda sözün kısa, ince anlamlı, sözü söyleyenin de dilinin tatlı olması gerektiğini söylemektedir. Çâkeri yalan yanlış söylemekten Allah'a sığınmaktadır. Âlimlerin bilgili kişilerin sözleri dinlemek gerektiğini söylemektedir.

Tablo 1. Söz Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Önemi ile İlgili Beyitler	1
Sözün Kaynağı ile İlgili Beyitler	1
Sözün Gücü ile İlgili Beyitler	1
Sözün Sahibi ile İlgili Beyitler	1
Sözün Dillerde Dolaşması ile İlgili Beyitler	2
Sözünde Durma-Durmama ile İlgili Beyitler	3
Sözün Kıymetini Anlama ile İlgili Beyitler	1
Sözün Nasıl Olması Gerektiği ile İlgili Beyitler	3
Kimlerin Söyleyecek Sözleri Olduğu ile İlgili Beyitler	1
Kimin Sözünün Dikkate Almak Gerektiği ile İlgili Beyitler	1

Tablo 1’de görüldüğü gibi söz unsuru on başlık altında incelenmiştir. Sözünde durma-durmama ile sözün nasıl olması gerektiği ile ilgili beyit sayısı eşittir ve en fazla beyit sayısı bu iki unsura dairedir. Bu başlıkları sözün dillerde dolaşması takip etmektedir. En az beyit sayısına sahip başlıklar sözün önemi, sözün kaynağı, sözün gücü, sözün sahibi, sözün kıymetini anlama, kimlerin söyleyecek sözleri olduğu, kimin sözünün dikkate almak gerektiğine ilişkin başlıklardır.

4.1.1.1.3. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler

Hoş durur fasl-ı gülde sohbet-i yâr

Hoş durur vasl-ı dost bi-agyâr(K.5/5)

(Gül mevsiminde sevgilinin sohbeti güzeldir, rakipler olmadan sevgiliye kavuşma da güzeldir.)

Beyitte sohbetten bahsedilmektedir. Sevgilinin aklını çelen birileri olmadan sevgiliye kavuşmak, gül mevsiminde sevgili ile sohbet etmek güzeldir.

Reng-i sad-berg-i ruhun seyr idicek gül utanur

Gûş idüp sohbetini reşk ile bülbül utanur(M.4/16)

(Ey sevgili, gül, senin yüz yapraklı yanağının rengini görünce utanır. Senin sohbetini dinleyen bülbül kıskançlık duyup utanır.)

Beyitte sohbetten bahsedilmektedir. Sevgilinin sohbetinin güzelliği bülbülü bile utandıracağını ifade eder şair. Sevgilinin yanağı gülü utandırdığı gibi, sohbeti de bülbülü utandırır.

İtme agyâr ile sohbet sakın ey meh tenhâ

Kılma cevr ü siteme bende-i nâ-çârı sezâ(M.5/24)

(Ey ay yüzlü sevgili yabancılarla yalnız başına sohbet etmekten sakın, çaresiz köleni eziyet ve sitem etmeye layık görme)

Beyitte yalnız başına yabancılarla sohbet etme üzerinde durulmuştur. Sevgili yabancılarla sohbet ederse Şair sevgiliye sitem edeceğini, şairin eziyet çekeceğini belirtmiştir.

Sun bâde ki gönli Çâkeri'nün

Bi-sohbet-i yâr hoş degüldür(G.42/5)

(Ey Saki, Çâkeri'nin gönlü sevgilinin sohbeti olmaksızın hoş olmadığından şarap sun)

Beyitte sohbetin sevgili ile güzel olduğu üzerinde durulmuştur.

Getür sâki mey-i sâfi ki huşyâr

Safâ-yı sohbet-i mestânı bilmez(G.55/4)

(Ey saki, ayık olan kişi sarhoşların sohbetinin zevkini bilmez, sen saf şarabı getir.)

Beyitte sohbet ifadesi kullanılmaktadır. Burada sohbet edecek kişilerin durumlarının ve konumlarının aynı olduğu takdirde sohbetten zevk alınacağı ifade edilir.

Gamdan özge hem-demün yok Çâkeri

Hûb olur sohbet kadimi yâr-ile(G.111/5)

(Çâkeri gamdan başka arkadaşın yok, eski dost ile sohbet güzel olur)

Beyitte sohbetin eski dost ile güzel olacağı üzerinde durulmuştur.

4.1.1.1.3.1. Dedikodu ile İlgili Beyitler

Kalem gibi beni halkun söziyle sürme müdâm

Terahhum eyle kan aglatma ben dil-efgârı(G.122/4)

(Ben dertliye acı, beni ağlatma ey sevgili; beni halktan duyduğun sözlerin etkisiyle devamlı kapından kovma.)

Dedikodu ile hakaret etmemek gerektiği vurgulanmıştır.

4.1.1.1.4. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Sohbet: dostça, arkadaşça konuşarak hoş vakit geçirme, söyleşi, yarenlik, hasbıhal (TDK, 2014) demektir. Başka bir ifade ile sohbet karşılıklı konuşma demektir. İnsanlar ile ilişki halinde bulunma beşeri bir ihtiyaçtır. İnsanlara en fazla zevk veren sanat sohbettir. Sohbetlerde hoş sohbet insanlar aranır. Seyit Kemal KARAALIOĞLU Yazmak ve Konuşmak sanatı adlı kitabında hoş sohbetli olmak için şu tavsiyelerde bulunur:”Zihnen çabuk, terbiyeli olunuz. İyi bir sohbet aklın ve zekânın aynasıdır. İyi konuşmak için iyi dinlemek şarttır. Egoist olmayınız. Konuşmanız gereken yerde konuşunuz. Monotonluktan sakınınız. Konuşurken sesinize canlılık, vücudunuza hareket veriniz.”Yine aynı yazarın aynı isimli kitabında sempatik olunması, konuştuğu kimsenin sözlerine içten bir ilgi gösterilmesi konusunda tembihle bulunurken sohbette kırıcı konulardan kaçınma konusunda uyarıda bulunulmuştur. Nüktedan olunmanın gerekliliğine deyin yazar nüktedan kimselerin sohbetlerde aranan kimseler olduklarının söyledikleri zevkle dinlenen kimseler olduklarını söylemiştir (Karaalioglu, 1984).

Sohbetin belirli bir konusu yoktur, yerine ve zamanına göre sıkıcı olmayan her konuşma sohbet olabilme özelliğine sahiptir. Sohbette konuşanın hep kendinden söz açması doğru olmadığı gibi dedikodu yapmak da hoş değildir

Gıybet” Aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme, dedikodu yapma” (Develioğlu, 2006). Dedikodunun dini boyutunun yanı sıra sosyal bir yönü de vardır.

Sohbet dolaylı olarak konuşma eğitimi içeren bir kavramdır. Konuşmaya ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır. Çâkeri Divanında altı beyitte sohbet unsuru, bir beyitte de dedikodu unsuru olduğunu düşünülen beyitler tesbit edilmiştir. Sohbetin gül mevsimi diye tabir edilen bahar mevsiminde güzel olacağını belirtmiştir. Şair her vaktin hoş sohbet için uygun olmadığını belirtir. Sevgiliyi yabancılarla yalnız başına sohbet etmeme konusunda uyaran şair aynı zamanda eski dostlarla yapılan sohbetin güzelliği üzerinde durmuştur. Sohbetin zevkine varabilmek için de aynı düşüncede aynı ruh halinde olmak gerektiğini belirtir.

Sohbet unsuru dedikodu alt başlığına ayrılmıştır. Bu alt başlıkta şair dedikodu ile hakaret etmemek gerektiğini vurgulamıştır.

Tablo 2. Sohbet Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet ile İlgili Beyitler	6
Dedikodu ile İlgili Beyitler	1

Tablo 2 'de görüldüğü gibi sohbet iki başlık altında incelenmiştir. En fazla beyite sohbet başlığı sahiptir.

4.1.1.1.5. Nasihat Unsuru ile İlgili Beyitler

Sana bir nasihat diyem gûş kıl

Cihân nişdür cümle mey nûş kıl(K.6/16)

(Sana bir öğüt söyleyeceğim dinle: dünya bir zehirdir, sen hep şarap iç.)

Beyitte öğüt verilmiştir.

Muganni def ü ceng ile sâz kıl

Bu zibâ nasâyıhdun âgâz kıl(K.6/17)

(Muganni def ve ceng çalmaya bu güzel nasihatle başla.)

Beyitte nasihatten bahsedilmiştir.

Nasihat söyle kıldı mey-fürûşun zikri hayr olsun

Hilâl-i şekl-i sâgarla gerek gam kistini biçmek(G.72/3)

(Mey satanın, meyhanecinin, sözünü anmak hayırlı olsun. Şu öğüdü verdi: Hilal şeklindeki kadehle gam ekinini biçmek, ortadan kaldırmak gerekir.)

Sahsan halka Hâlık'a kulsın

Kulluk eyle ki kıldı yoktan var(K.5/25)

(Padişahın nasihati kendine sabah akşam gece gündüz budur; Padişahsın halka, Yaradan'a kulsun kulluk yap O yoktan var etti)

Beyitte nasihat etmek üzerinde duruluyor.

Çarh gönlünce dönerse togru yoldan çıkma kim

Her zaman dinlerdi bu pendi Süleyman bâddan(G.91/2)

(Felek senin gönlünün isteği gibi dönerse doğru yoldan çıkma, zira Hz Süleyman bu öğüdü rüzgârdan her zaman dinlerdi.)

Beyitte öğüt kelimesi geçmektedir.

Çâkeri rahm iderdi sana habih

Gitse pend-i rakib gûşından(G.92/5)

(Ey Çâkeri, sevgili, rakibin öğüdü kulağından gittiği zaman sana açardı.)

Beyitte öğütten bahsedilmektedir.

Nasihât itme yûri Çâkeri 'ye sen nâsîh

Ki pend-i nâsîh olur mest öginde nâ-mesmû(G.64/5)

(Ey öğüt veren Çâkeri 'ye nasihat etme, çek git, zira öğüt vericinin öğüdü sarhoşun aklında, kalmadığı için, işitilmemiştir.)

Beyitte nasihat etmeme konusunda bir telkin vardır. Nasihat edilebilmesi için nasihat edilenin nasihatini dinlemesi ve nasihatini tutması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Çâkeri virdi gönlün ol püsere

Assı kılmadı ana pend-i peder(G.21/5)

(Çâkeri gönlünü o çocuğa verdi, babasının öğüdü ona yarar sağlamadı)

Beyitte öğütten bahsedilmektedir. Öğütün fayda vermemesi üzerinde durulmaktadır.

4.1.1.1.6. Nasihat Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Çâkeri Divanında sekiz yerde nasihat-öğüt ifadeleri kullanıldığı düşünülmektedir. Nasihat unsurunda doğrudan konuşma ile ilgili bir öğüt yoktur. Fakat öğüt söz söylemekle ilgili bir kavram olduğu için alınmıştır. Çâkeri öğütün tutulması için öğüt verilenin aklının başında olması gerektiğini belirtmiştir. Bazen de nasihatın işe yaramayacağı üzerinde durulmuştur. Çâkeri düşmanların öğüdünü dinlememe konusunda da tembihlerde bulunmuştur. Padişah gibi âli mevkide ki kişilerin ise kendilerine öğütlerini sabah akşam hatırlattıklarını ifade etmektedir.

Tablo 3. Nasihat Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Nasihât ile İlgili Beyitler	8

Tablo 3'te görüleceği gibi nasihat unsuru herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.1.7. Hal Dili ile İlgili Beyitler

'Alemün hâli hiyeldür gel işit bu nükteyi

Söyler uş sana zebân-i hâl-ile ceng ü rebâb(G.2/3)

(Gel, işit bu ince anlamlı sözü 'dünyanın işi hiledir' iste ceng ve rebab sana hal diliyle bunu söyler.)

Beyitte hal dili üzerinde durulmuştur.

Hezâr va 'de kılur leblerün vefâ kılmaz

Hezâr tir atar gözlerün hatâ kılmaz(G.54/1)

(*Ey sevgili, dudağın binlerce vaatle bulunur ama sözünde durmaz. Gözlerin binlerce ok atar yanlışlık yapmaz, hedefini bulur.*)

Beyitte hal dili üzerinde durulmuştur

4.1.1.1.8. Hal Dili ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Hal dili dolaylı olarak konuşma eğitimi içeren bir unsurdur. Hal dili ile ilgili olduğu düşünülen iki beyite rastlanmıştır. Şair varlıkların halinden anlamlar çıkarmaktadır. Şair ceng ve rebab'ın hal diliyle konuştuğunu ifade eder. Sevgilinin dudağının konuşmasının yanı sıra gözleri de binlerce ok atar.

Tablo 4.Hal Dili Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Hal Dili ile İlgili Beyitler	2

Tablo 4'te görüldüğü gibi hal dili tek başlık altında incelenmiştir.

4.1.1.1.9. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitler

Ögdükçe Çâkeri leb-i dildârı dir gören

Ahsen nazm söylece rengin ü ter gerek(G.70/5)

(*Çâkeri sevgilinin dudağını övdükçe, onu görenler şöyle der: Güzel şiir bunun gibi renkli ve taze olmalıdır.*)

Beyitte övmek üzerinde durulmuştur.

4.1.1.1.10. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Övgü; birini, bir şeyi övmek için söylenen söz veya yazılan yazı. Methiye(TDK, 2014). Çâkeri Divanının pek çok yerinde sevgili övülmüş rakip yerilmiştir. Fakat övgü ifadesi bir beyitte geçtiği düşünülmektedir. Övgü ifadesi de söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 5. Övgü Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Övgü ile İlgili Beyitler	1

Tablo 5'te görüleceği gibi övgü unsuru herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.1.11. Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitler

Mehdd de dil dirâz ider susen

Ya'ni 'İsa gibi kıla güftâr(K.5/3)

(*Susen-daha- beşiğinde iken laf atar. Yani İsa Peygamberin doğar doğmaz konuştuğu gibi söz söylemek ister*)

Bu beyit konuşma isteğinin doğar doğmaz başladığından söz etmektedir.

4.1.1.1.12. Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Konuşma unsuru Çâkeri Divanında bir yerde rastlanmıştır. Bu beyitte konuşma isteğinin doğar doğmaz başladığı ifade edilmiştir.

Tablo 6.Konuşma Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Konuşma ile İlgili Beyitler	1

Tablo 6’da görüleceği gibi konuşma herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.1.13. Çâkeri Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları

Çâkeri Divanında söz unsurları ile ilgili toplamda on beş beyite tespit rastlanılmıştır. Bunları sözün önemi, sözün kaynağı, sözün gücü, sözün sahibi, sözün dillerde dolaşması, sözünde durma-durmama, sözün kıymetini anlama, sözün nasıl olması gerektiği, kimlerin söyleyecek sözleri olduğu, kimlerin sözlerini dikkate almak gerektiği gibi alt başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Divan şairleri şiirlerinde söz ile kastettikleri anlam genellikle kendi sözleri ve şiirleridir. Bunu da göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır.

Çâkeri Divanında konuşma alanına giren kavramlar olarak düşündüğümüz sohbet, nasihat, sır, övgü, konuşma isteği, sövmek kavramları ile ilgili de beyitler tespit edilmiştir. Sohbet ile ilgili yedi beyit tesbite rastlanmıştır. Sohbet unsuru dedikodu alt başlığına ayrılarak incelenmiştir. Nasihat ile ilgili sekiz beyit, hal dili ile ilgili iki beyit, övgü ile ilgili bir beyit, konuşma isteği ile ilgili iki beyite ulaşılmıştır.

Tablo 7.Çâkeri Divanı Konuşma Alanı Kavramları

Konuşma Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Sözün Önemi
	Sözün Kaynağı
	Sözün Gücü
	Sözün Sahibi
	Sözün Dillerde Dolaşması
	Sözünde Durma-Durmama
	Sözün Kıymetini Anlama
	Sözün Nasıl Olması Gerektiği
	Kimlerin Söyleyecek Sözleri Vardır
	Kimlerin Sözlerini Dikkate Almak Gerektiği
Sohbet	Sohbet
	Dedikodu
Nasihat	Nasihat
Hal Dili	Hal Dili
Övgü	Övgü
Konuşma	Konuşma

Çâkeri Divan'ında Konuşma alanı kavramları yedi başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar söz, sohbet, nasihat, sır, övgü, konuşma başlıklarıdır. Bu başlıklardan en fazla alt başlığa bölünen söz unsurudur. Söz unsuru on başlık altında incelenmiştir. Sohbet unsuru iki alt başlık altında incelenirken diğer unsurlar herhangi bir alt başlığa bölünmemiştir.

4.1.1.2. Şeyhî Divanı

4.1.1.2.1. Söz Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.2.1.1. Güzel Söz ile İlgili Beyitler

Hüsrev-i şîrîn-zebânsın sözlerim bir nüktedân

Sad-hezârân Leylî vü Mecnûn u Ferhâd eyleyen(G.144/2)

(Sen tatlı dilli bir sultansın. Benim sözlerim de yüz binlerce Leyla ve Mecnunu Ferhad eyleyen bir nüktedandır.)

Beyitte sözün ince anlamlı, zarif olduğu üzerinde durulmuştur. Nükteli sözlerin kişinin adını duyuracağını ifade eder.

Nebât-ı la'l sözünden zülâl olur deryâ

Tebârekallâh eğer şeker ise ancak ola(G.155/4)

(Dudağından çıkan sözlerle deniz tatlı olur. Maşaallah, ancak şeker bu kadar tatlı olur)

Beyitte sözün deniz suyunu bile tatlandıracağı söylenmiştir. Sözün etkisinden bahsetmektedir.

Yüzün enver sözün şeker gözün anber özün server

Boyun ar'ar bûyun anber tenin gevher saçın hindû(G.146/4)

(Yüzün nurlu, sözün şeker gibi gözün misk gibi sen ulu birisin, boyun servi gibi, kokun misk gibi, tenin mücevher gibi, saçın Hintli.)

Beyitte sözün tatlılığından bahsedilmektedir.

Amel defterlerin Şeyhî riyâ vu zerk oda yaktı

Ne denli su saç ana kuru söz ile divânın(G.102/7)

(Şeyhî amel defterlerini iki yüzlülük ve gösteriş ateşi ile yaktı, ne sözleri ne de yazdığı divan bu ateşe su saçıp söndüremez.)

Kuru sözün riya ateşini söndüremeyeceğinden bahsetmektedir.

Cihân husrevleri Şeyhî sözünden tok olur her dem

Meğer şehd ile şekerdir gelen bu lafz-ı şîrinden(G.136/7))

(Şeyhî, dünya sultanları senin sözüne karşı tok davranırlar, ama bu tatlı söz onlara bal ve şeker gibi gelir.)

Beyitte güzel ifadeleri bal ve şeker olarak nitelendirmektedir.

4.1.1.2.1.2. Sözünün Kıymeti ile İlgili Beyitler

Hokka-i yâkûttan mühr açtığıınca zer saçar

Ya'nî dilber söze gelse dürr ü gevherler saçar(G.20/1)

(Yakut hokkasından altın saçılır, yani sevgili söze gelse, sanki ağzından inci taneleri saçar.)

Sevilenin ağzından çıkan her söz değerlidir.

4.1.1.2.1.3. Söz Dinlemek ile İlgili Beyitler

Âkıl isen tut sözüm nâm ile nâmusu ko

Ârif olan etmez ol kimseneden ihtiyat(G.87/4)

(Eğer aklın başında ise sözümü dinle nam ve namus iddiasını bırak, arif olan insan böyle birinden korkmaz.)

Beyitte söz dinleme tabirinin kullanılmasının yanı sıra öğütte de bulunulmuştur.

4.1.1.2.2. Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Şeyhî Divanında söz unsuru ile ilgili olduğunu düşünülen yedi beyit tespit edilmiştir. Söz ifadeleri tûtî (papağan),bülbül, şeker, dür (inci),gevher (mücevher) ifadeleri ile kullanılmıştır (Tarhan, 2004).Söz unsuru: güzel söz, güzel sözü örnek almak, sözün kıymeti, söz dinlemek alt başlıklarında incelenmiştir. Şair sözün nükteli, ders verici olması gerektiğini ifade ederken kibar ve tatlı sözün tüm halk tarafından övüleceğini tüm yaratılmışlar tarafından sevileceğini de ifade eder. Sevgiliden, sevilen, hoşça giden unsurlardan bahseden sözün tatlı olduğunu söyler. Aynı zamanda zor gelebilecek şeylerin bile sözle yumuşatılarak söylenebileceğini belirtir. Sözün dinlenebilmesi için söz söyleyenin sevilmesi gerektiğini belirtir.

Söz unsuru dolaylı olarak söz söylemeye ilişkin eğitici bir özellik taşır.

Tablo 8. Söz Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Güzel Söz ile İlgili Beyitler	5
Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler	1
Söz Dinlemek ile İlgili Beyitler	1

Tablo 8’de görüleceği gibi söz unsuru dört alt başlığa ayrılmıştır. Bu alt başlıklardan sözün nasıl olması gerektiği on beyitle en fazla beyite sahiptir.

4.1.1.2.3. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler

Bir dem ki sohbet eyleye ağyâr yâr ile

Bende yürek hezâr ise derd ile yarıla(G.159/1)

(Sevgili yabancı ile birlikte bir an bile sohbet etse benim yüzlerce kalbim de olsa dertten yarılr.)

Beyitte Sevgilinin yabancı ile sohbeti konu edilmiştir. Tanınmayan kişilerle edilen sohbet şairi kahreder.

Sohbetlerimizin bizim ey cân yarasığı

Sen cân ile hoştur

Zirâ ki kulun derdine dermân yarasığı

Sultan ile hoştur(G.29/1)

(Ey canıma yarayan sevgili, sohbet seninle hoştur. Çünkü kulun kölenin derdine derman olmaya en çok yakışan sultandır, derman onun ile hoştur.)

Beyitte sevilen kişilerle yapılan sohbetin derde derman olacağı ifade edilir.

Vuslatın sohbetini yâd ede çün gamzede dil

Zârlıklarla kıluban ney bigi nâlân iniler(G.67/2)

(Gamlı gönül, kavuşmanın sohbetini hatırlayıp duran gönül ney gibi inlemektedir)

Beyitte sevgiliyle sohbetin hatırasının kişiyi üzüntüye boğacağı ifade edilmiştir.

Yâr ü mey ü sâz ile sohbet-i nâzûk gerek

Sôfi-i halvet-nisîndir götür ibrâmını(G.196/6)

(Yar içki ve saz ile güzel latif bir sohbet gerek. Sofi halvet halindedir ısrar etme)

Beyitte sohbet için gerekli olanlar belirtilmiştir.

Yürütür endâmıma hâr-ı belâ tîğ-ı cefâ

Ol gül-endâmın çü hakk-ı sohbetini bilmedim(G.116/4)

(O sevgili bedenime bela dikenini ile cefa okunu durmadan sürer, çünkü o sevgilinin sohbetinin hakkını bilmedim)

Beyitte sohbetin hakkını bilmekten bahsedilmektedir. Şair sevgilinin sohbetinin kıymetini bilmediği için sevgilinin ona bela dikenini ile cefa olduğunu belirtir.

Âşık sürer safâyile didâr sohbetin

Sôfi bucağda cennet umar erba'in ile(G.160/2)

(Âşık safa ile sevgilinin güzelliğinden yüzünden bahseder. Sofi ise erba'in köşesine çekilip cennet umar.)

Beyitte sevgilinin güzelliğinden bahseden sohbetin mutluluk verdiği belirtilmiştir.

4.1.1.2.4. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Sohbet; dostça, arkadaşça konuşarak hoş vakit geçirme, yarenlik, söyleşi, hasbihâl (TDK, 2014) olarak tanımlanır ve sohbet unsuru konuşmaya dair eğitici bir özellik taşır. Şeyhî Divanında sohbet ile ilgili olduğu düşünülen altı beyit tespit edilmiştir. Şair sevgilinin yabancılarla sohbet etmesinin onu kahrettiğini ifade eder. Tanınan kişilerle yapılan sohbetin zevk verdiğini, hoşla gittiğini söyler. Şair sohbette sevgiliye kavuşmaktan bahsettiğini söyler gerekçe olarak da aklının hep onda olduğunu belirtir. Sohbet konusu kişilerin ilgisinin olduğu alanların yanı sıra akılları ne ile meşgulse sohbet konusu da odur denilebilir. Şair bir başka beyitte sevgilinin sohbetinin kıymetini bilmediği için sevgilinin ona cefa verdiğini ifade eder. Sohbetin, sohbet ortamlarının kıymeti bilinmelidir.

Tablo 9. Sohbet Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler	6

Tablo 9’da görüldüğü gibi sohbet unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmamıştır.

4.1.1.2.5. Dil Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.2.5.1. Dilin Acizliği ile İlgili Beyitler

Çün âciz ol ihsâ-yı senâdan kamu mahlûk

Yâ Rab ne dil ile kılalım şükr ü sipâsı(K.6/34)

(Ya Rab bütün yakarışlar seni anlatmaktan acizdirler. Biz hangi dil ile sana şükredelim nasıl hamd edelim.)

Beyitte dilin Allah’a şükretmedeki aczi üzerinde durulmuştur.

Bu ne sırdır göricek yüzünü aklım dağılır

Anun için tutulur sözde lisânım bilesin(G.140/4)

(Bu nasıl bir gizemdir ki yüzünü görünce aklım karışır, bunun için söyleyeceklerimi söyleyemem dilim tutulur bilesin.)

Beyitte dili tutulmak deyimini kullanılmıştır. Sevgiliyi görünce şairin aklının karıştığı söyleyeceklerini söyleyemediğini ifade etmektedir.

4.1.1.2.5.2. Dilden Dile Dolaşmak ile İlgili Beyitler

Cevrine senin benim sabr ettiğim

Söylenir dillerde olmuştur kıyas(G.86/4)

(Senin cefana benim sabrettiğim dillerde hikâye olup söylenir olmuş)

Beyitte dilden dile dolaşmak üzerinde durulmuştur.

4.1.1.2.5.3. Hal Dili ile İlgili Beyitler

Ey berîd-i hamâ hamâkellâh

Hâl diliyle söyle keyfe'l-hâl(G.105/7)

(Ey postacı kalemi sakın yazarak anlatmaya çalışma, kendi halini beden dilinle anlat)

Beyitte hal dili üzerinde durulmuştur.

4.1.1.2.6. Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Şeyhî Divanında ‘dil’ ile ilgili pek çok ifade geçse de bunların büyük çoğunluğu gönül anlamındaki dildir. Konuşmanın unsuru olan dil ile ilgili olduğu düşünülen dört tane beyit tespit edilmiştir ve bu beyitler doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili olmasa da eğitici bir yön

taşır. Dil unsuru; dilin acizliği, dilden dile dolaşmak ve hal dili alt başlıkları altında incelenmiştir. Şair dilin Rabbi anlatmaktan aciz olduğunu ifade ederken sevilen kişiyi görünce aklının karıştığını, söyleyeceklerini unuttuğunu, dilinin tutulduğunu ifade eder. İnsan kendini anlatamıyorsa şair onun için bir şey yapamayacağını ifade eder. İnsanların düşüncelerinin dile döküldüğünü, içinde ne varsa dışa onun vurulduğunu söyler.

Tablo 10. Dil Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Dilin Acizliği ile İlgili Beyitler	2
Dilden Dile Dolaşmak ile İlgili Beyitler	1
Hal Dili ile İlgili Beyitler	1

Tablo 10'da görüldüğü gibi dil unsuru üç başlık altında incelenmiştir. Bu alt başlıklardan dilin acizliği en fazla beyite sahip unsurdur.

4.1.1.2.7. Anlatma-Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.2.7.1. Anlatma-Konuşma

Lebin vasfını Şeyhî'den işitip rûh-ı kuds eydir

Görür bu telh ıyş kim ne hoş şîrin hitâb eyler(G.63/5)

(Dudağının özelliklerini Şeyhî'den işiten Cebrail, bu acı hayatı görünce ne kadar güzel anlatıyor der.)

Şair beyitte Şeyhî'nin sevgilinin dudağının özelliklerini anlatmasıyla Cebrail'in geldiğini ifade etmektedir. Sevgiliye, sevilen varlığa ait unsurları anlatmak öylesine güzeldir ki gökten melek gelir. Beyitte güzel anlatmak tabiri kullanılmıştır.

Zât-ı bî-çün gibi çün vasfı yolundur bî-kerân

Hîç kes bulmadı ol sahrâya haddi sözü kes(K.1/24)

(Nasıl ki Allah sonsuzdur, öyle de onu anlatmak da sınırsızdır. Hiç kimse bu sahranın sınırını bulamadı, sen de sözü kes.)

Beyitte sınırsız varlığını sınırlı söz ile anlatmanın imkânsızlığı belirtilmiştir.

Dilim cihân içini cümle şehd ü şekker eder

Kaçan ki kand-i lebin zikrini mükerrer eder(G.45/1)

(Dilim senin tatlı dudağını tekrar tekrar anlattığında, bütün dünya varlıklarını tatlı hale getirir.)

Şair beyitte dünyadaki varlıkların güzel bir anlatımla bal gibi tatlı hale geldiği üzerinde durmuştur.

Niye ki vasl sözüne dil uzatır Şeyhî

Firâk odu anı şöyle yakar ki ebsem olur(G.71/7)

(Şeyhî niçin kavuşma sözünden bahseder ki, ayrılık ateşi onu öyle yakar ki dilsiz olur.)

Beyitte ayrılıktan bahsetmekle birlikte ayrılık ateşinin onu konuşamaz hale getirmesinden çekinmektedir.

Leb-i la'lin ile bir nükte söyle

Ki kalsın gonca dem-beste hayâdan(G.131/6)

(Kırmızı dudağın ile bir nükte söyle ki, gonca utancından suskun kalsın)

Beyitte güzel bir nüktenin karşıdaki kişiyi susturacağı belirtilmiştir

4.1.1.2.8. Anlatma-Konuşma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Konuşmak Güncel Türkçe Sözlükte konuşmak kavramı “bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak”, “belli bir konudan söz etmek, “bir konuda karşılıklı söz etmek, sohbet etmek” (Türkçe Sözlük: 2005:1213) şeklinde tanımlanmıştır. Anlatma-konuşma unsuru da doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili olmasa da dolaylı olarak eğitici bir rol üstlenir.

Divanda anlatma-konuşma unsuru ile ilgili olduğu düşünülen beş beyite rastlanmıştır.

Divanda şair dünyadaki varlıkların güzel bir anlatımla tatlı bir hal alacağını ifade etmiştir. Sevgilinin sevilen varlığın anlatılması halinde Cebrail'in bile yeryüzüne ineceği ifade edilmiştir. Şair ince manalı, zarif ve şakalı konuşmayı övmüştür.

Tablo 11. Anlatma- Konuşma Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Anlatma-Konuşma ile İlgili Beyitler	5

Tablo 11’de görüldüğü gibi anlatma-konuşma unsuru tek başlık altında incelenmiştir.

4.1.1.2.9. Sır Tutma Unsuru ile İlgili Beyitler

Gerçi feryâdım eder zârımı âlemlere fâş

Etmezem sırrıma her bî-dili mahrem ney isem(G.124/6)

(Feryadım ağlayışımı herkese ifşa eder, ama ney gibi inlesem de gönlü olmayanı kendine yakın görüp sırrımı anlatmam)

Beyitte şairin çığılığı sebebiyle ağlamalarını herkesin duyduğunu belirtmektedir. Şair bağırmasını herkes duydu diye sırrını gönlü olmayana da anlatamayacağını ifade etmektedir. Bu beyitte sırrı anlatmaktan bahsetmektedir. Şaire göre sır gönlü olmayana anlatılmaz.

4.1.1.2.10. Sır Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumu

Sır ifadesi divanda bir yerde tesbit edilmiştir. Burada da doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili bir ifade yok, ama sır söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır. Şair gönlü olmayana sır vermeme konusunda da uyarıda bulunmuştur.

Tablo 12. Sır Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sır	1

Tablo 12’de görüldüğü gibi sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir. Beyit sayısı ise ikidir.

4.1.1.2.11. Şeyhî Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulguların Yorumları

Şeyhî Divanında konuşma alanına giren unsurlar ile ilgili toplam 23 beyite rastlanmıştır. Bunlar söz, sohbet, dil, anlatma-konuşma, sır temel başlıkları altında incelenmiştir.

Söz unsuru ile ilgili beyitler sekiz tanedir. Bunlar güzel söz, sözün kıymeti, söz dinleme başlıkları altında incelenmiştir.

Sohbet unsuruna ilişkin altı beyite rastlanmıştır. Sohbet unsuru ile ilgili kavramlar herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

Dil unsuru ile ilgili beyitler toplam dört adettir. Bunlar dilin acizliği, dilden dile dolaşmak ve hal dili başlıkları altında incelenmiştir.

Anlatma-Konuşma unsuru ile ilgili beyitler ise toplam beş adettir. Bunlar herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

Sır tutma unsuruna ilişkin bir beyite rastlanmıştır. Sır tutma unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

Tablo 13. Şeyhî Divanı Konuşma Alanı Bulguları

Konuşma Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Güzel Söz Sözün Kıymeti Söz Dinlemek
Sohbet	Sohbet
Dil	Dilin Acizliği Dilden Dile Dolaşmak Hal Dili
Anlatma-Konuşma	Anlatma-Konuşma
Sır Tutma	Sır Tutma

Tablo 13'te görüldüğü gibi Şeyhî Divan'ı beş başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar söz unsuru, sohbet unsuru, dil unsuru, konuşma unsuru, sır tutma unsurudur. En fazla alt başlığa ayrılan söz unsurudur. Söz unsuru dört başlığa ayrılmıştır. Söz unsurunu dil unsuru, konuşma unsuru son olarakta sır unsuru takip eder.

4.1.1.3. Necati Beğ Divanı

4.1.1.3.1. Söz Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.3.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

Lebi vü sözleri bûs u kenârı

Bunların kangısı şeker değildir(G.129/5)

(Dudağı ve sözleri öpücüğü bunların hangisi tatlı değil ki?)

Beyitte sözün de dudak gibi tatlılığından bahsetmektedir.

Demdir ki söze terbiyetinle kemal ere

Kim tâb-ı âfitâb ile hoş-bûy olur gül-âb(K.3/36)

(Gül suyunun, güneşin sıcaklığı ile güzel kokması gibi, sultanım, söz de senin terbiyenle kemale erer.)

Beyitte sözden bahsedilmektedir. Söz, sultanın terbiyesiyle olgunluğa erer.

Tuttu Necati sözleri tiğ-i zeban ile

Sit ü sadâyı şeh gibi etraf-ı âlemi(G.592/5)

(Necati'nin sözleri ve sadası tıpkı padişah gibi dil kılıcı ile bütün âleme yayıldı.)

Beyitte Necati'nin sözlerinin yayılıp beğenildiğinden bahsedilmektedir. Kılıcın etrafı kuşatması gibi onun sözleri de etrafı kuşatmıştır.

Ne şem olur ki nûrudur duhâni

Dilin kesmek sözü rûşen-ter eyler(K.10/9)

(Sevgili, onun dumanının nurudur onu işit ki onun sözünü kesmek doğru değildir.)

Beyitte sözünü kesmek deyimini kullanılmıştır.

4.1.1.3.1.2. Söz Dinlemek ile İlgili Beyitler

Söze uymaz diye siz bana deli demen kim

İşini gayra inanmaz kişi uslu olacak(G.278/7)

(Söze uymaz diye siz bana deli demeyin ki uslu olan kişi işini başkalarına inanamaz)

Beyitte söz tutmama ile ilgili bir ifade kullanılmıştır. Akıllı kimsenin başkalarının dediklerini dinlemeyeceğini belirtmiştir

4.1.1.3.1.3. Sözün Fitne Olabileceği ile İlgili Beyitler

Fitne-i âhir zemân oldu Necâti sözleri

Her gazel kim diye bir mahbûb-ı hoş-âvâr olur(G.201/6)

(Necati'nin güzel sesli mahubunu anlatan gazelinin sözleri ahir zaman fitnesi oldu.)

Beyitte sözün ahir zaman fitnesi olabileceği üzerinde durulmuştur.

4.1.1.3.2. Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Necati Beg divanında söz ile ilgili altı beyit tespit edilmiştir. Bu altı beyitin dört tanesi sözün nitelikleri ile ilgili iken bir tanesi söz dinleme, bir tanesi ise sözün fitne olabileceği ile ilgilidir. Şair burada geçen sözlerle şiirini ve kendi sözlerini kastetmiş olabilir. Söz unsurunda doğrudan olmasa bile dolaylı olarak söz söylemeye dair eğitici bir yön vardır. Şair sözlerinin ahir zaman fitnesi olduğunu söylemektedir. Şair sözün tatlılığından ve inceliğinden bahsetmenin yanı sıra akıllı insanın başkalarının sözlerini dinlemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca şair sözü ahir zamanın hoş sedasına benzetir.

Tablo 14. Söz Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	4
Söz Dinlemek ile İlgili Beyitler	1
Sözün Fitne Olabileceği ile İlgili Beyitler	1

Tablo 14'te görüleceği gibi söz unsuru üç başlık altında incelenmiştir. Bunlardan en fazla beyit sayısına sahip unsur sözün nitelikleridir. Söz dinlemek ve sözün fitne olabileceği eşit sayıda beyite sahiptir.

4.1.1.3.3. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler

Ağzın bıçaklar açmaya sohbette pistonin

Kim leblerine gonca-i handân olur harif(G.271/3)

(Sohbette fıstığın ağzını bıçaklar açmaz çünkü, dudaklarına açılmamış gonca arkadaş olur.)

Beyitte sohbet tabiri kullanılmıştır.

Söz ile ben hasteye bin kez müdâvâ eyledin

Etmedin ey îsi-i şeker-leb ammâ bir yana(G.3/7)

(Benim gibi bir hastaya söz ile şifa vermeye çalıştın, beni söz ile avuttun, ama bir defa olsun şeker dudağın ile bana gülümsemedin.)

Beyitte şair sevgilinin sohbeti ile kendisini tedaviye çalıştığını ifade eder. Sevilen ile yapılan sohbetin, sınırlı da olsa şifalı olabileceğini belirtir.

Yine dünyâ yüzü güldü Necâti tehniyet söyle

Bilirsin devr-i güldee çoğ olur bülbülde sohbetler(G.207/1)

(Necati yine dünyanın yüzü güldü sen tebrik et onu, bilirsin ki bahar mevsiminde, gül devrinde, bülbülün sohbeti çok olur.)

Beyitte bahar mevsiminde bülbülün sohbetinin(ötüşün) çok olacağını ifade etmektedir.

Pistonin ağzını sohbette bıçakla açamaz

Bir söz açılrsa benim gonca-i handânımdan(G.424/5)

(Sohbette benim sevgilimden söz açılrsa, fıstığın ağzını bıçak açmaz.)

Beyitte ağzını bıçak açmamak ve söz açmak deyimleri kullanılmıştır.

4.1.1.3.4. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Necati Beğ Divanından sohbet ifadesinin geçtiği dört beyite ulaşılabilmektedir. Beyitlerde şair hastaya sohbetin şifa olduğunu belirtirken sohbetin en bol olduğu dönemi gül mevsimi diye tabir edilen bahar mevsimi olduğunu söyler çünkü gül mevsiminde bülbül çoktur. Sohbet yalan yanlış konuşmama konusunda da uyarı da bulunmaktadır.

Sohbet unsurun da doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili bir ifade olmasa da konuşmaya ait bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 15. Sohbet Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet	4

Tablo 15'te görüldüğü üzere sohbet unsuru herhangi bir başlık altına alınmadan incelenmiştir. Sohbet unsurunun beyit sayısı dördtür.

4.1.1.3.5. Dil Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.3.5.1. Dil Unsuru ile İlgili Beyitler

Bûseye va'deler edip leb-i cân perver-i dost

Yine tatlı dil ile ağızımıza ezdi şeker(G.111/7)

(Sevgilinin can besleyen dudağı öpücük va'd etti ama bunu yerine getirmeyip tatlı dili ile ağızımıza şeker ezdi)

Beyitte dilin tatlılığı üzerinde durulmuştur.

Egerci tir-i ciger-dûzun ağızı var dili yok

Aceb budur kim olur cümleten zebân hançer(K.7/8)

(O ciger diken kılıcın ağızı var dili yoksa da, tuhaf ki, dili sustuğunda da hançer gibi etkilidir.)

Beyitte ağızı var dili yok deyimini geçmektedir, dilin sustuğu zaman, bile hançer gibi yaraladığı üzerinde durulmaktadır.

4.1.1.3.5.2. Dilin Değişkenliği ile İlgili Beyitler

Ne su'bândır ne tûtüdür gelirlilik

Dilinden gâh zehr ü gâh sükker(K10/3)

(Gelen ne büyük yılandır ne de papağandır fakat dilinden bazen zehir bazen de şeker gelir.)

Beyitte dilin acılığından veyahut da tatlılığından bahsetmektedir.

4.1.1.3.6. Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda dil unsuru ile alakalı üç beyite ulaşılabilmıştır. Bu beyitlerde dilin tatlılığından, dilin sustuğunda hançer gibi yaralayıcı olduğundan bahsederken bir beyitte ise ağızı var dili yok deyimini geçmektedir.

Burada doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili bir ifade olmamakla beraber dolaylı olarak konuşma eğitimini içermektedir.

Tablo 16. Dil Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Dil Unsuru ile İlgili Beyitler	2
Dilin Değişkenliği ile İlgili Beyitler	1

Tablo 16’da görüldüğü gibi dil unsuru ve dilin değişkenliği başlıkları altında incelenmiştir. Dil unsuru ile ilgili iki, dilin göreceliği ile ilgili bir beyit vardır.

4.1.1.3.7. Söylemek Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.3.7.1. Söylemek ile İlgili Beyitler

Bir ağız kim diyesin derd ile Allah

Doldurur yeri göğü nur ile Allah Allah(G.1/1)

(Bir ağız ki dert ile Allah Allah desin, nur ile Allah Allah sesleri yeri göğü doldurur.)

Beyitte dert ile söylemek üzerinde durulmuştur.

Doğrusunu diyelim vây bana vây sana

Etmese bedraka-ı lütfını hem-râh Allah(G.1/2)

(Eğer Allah yardımını bize yoldaş etmezse, işte o zaman gerçekten vah bana, vah sana diyelim.)

Beyitte doğru söylemek üzerinde durulmuştur

4.1.1.3.7.2. Yalan Yanlış Şeyler Söylemek ile İlgili Beyitler

Kible hakkı doğruyum yolunda ben lîki rakîb

Eğri sözler söylemiştir ey hilâl-ebrû sana(G.14/2)

(Ey hilal kaşlı! Ben yolunda kible hakkı doğruyum fakat rakip sana yalan yanlış şeyler söylemiştir.)

Beyitte rakibin, düşmanın yalan yanlış şeyler söyleyebileceği üzerinde durulmuştur.

Ey sohbet eyledim diyen ol dil-sûzân ile

Yalanı söyle söyle ki biraz inanıla(G.448/1)

(Ey o gönül yakan ile sohbet eyledim diyen! Yalanı söyle söyle ki biraz inanılsın.)

Beyitte vurgu yalan söylemek ifadesindedir.

4.1.1.3.8. Söylemek Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda içerisinde söylemek ifadesi geçen dört beyite rastlanmıştır. Bu beyitlerden iki tanesi söylemek ile ilgili iken iki tanesi de yalan yanlış söylemek ile ilgilidir. Şair rakibin yalan yanlış şeyler söyleyeceğini ifade ederken dert ile söylemek üzerinde durulmuştur.

Tesbit edilen bu beyitler doğrudan konuşma eğitimi katkı sağlamasa da dolaylı olarak eğitici bir yön taşıdığı düşünülmektedir.

Tablo 17. Söyleme Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Söylemek ile ilgili Beyitler	2
Yalan Yanlış Söylemek ile ilgili Beyitler	2

Tablo 17’de görüldüğü gibi iki başlık altında incelenmiştir.

4.1.1.3.9. Öğüt Unsuru ile İlgili Beyitler

Dil kesilmez aşk-ı dil-berden ko nâsîh sözü kes

Veh ki bu hâb-ı eceldir olamaz mâni meges(K.21/7)

(Gönül dilberin aşkından kopamaz. Ey nasihatçi sözünü kes, bu ecel uykusudur, buna sinek mani olamaz.)

Beyitte seven gönlün nasihatçinin öğüdünü dinlemediği ifade edilir. Öğüt akıllılara yapılır.

4.1.1.3.10. Öğüt Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda bir tane öğüt ifadesi geçen beyite ulaşılabilmektedir. Şair öğüdün akıllılara verileceğini ifade eder.

Burada doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili bir öğüt yok, ama öğüt, söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 18. Öğüt Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Öğüt	1

Tablo 18’de görüldüğü gibi öğüt unsuru herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.3.11. Necati Beg Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulguların Yorumları

Necati Beg divanında konuşma alanına giren kavramlar olarak düşündüğümüz söz, sohbet, dil, söylemek, öğüt ve sövmek unsurlarıyla alakalı beyitler tesbit edilmiştir.

Söz unsuru ile ilgili toplamda yedi beyit tesbit edilmiştir. Bunlar sözün nitelikleri, söz dinlemek ve sözün fitne olabileceği alt başlıkları altında incelenmiştir. Sözün nitelikleri ile alakalı beş beyite, söz dinlemek ile ilgili bir beyit, sözün fitne olabileceği ile ilgili bir beyit tesbit edilmiştir.

Divanda sohbet unsuru ile alakalı beş beyit, öğüt unsuru ile ilgili bir beyit tesbit edilmiştir. Divanda söylemek unsuru ile ilgili iki beyit, yalan yanlış söylemek ile ilgili iki beyit tesbit edilmiştir.

Tablo 19 . Necati Beg Divan'ı Konuşma Alanları Kavramları

Konuşma Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflama
Söz	Sözün Nitelikleri
	Söz Dinlemek
	Sözün Fitne Olabileceği
Sohbet	Sohbet
Öğüt	Öğüt
Dil	Dil
	Dilin Değişkenliği
Söylemek	Söylemek
	Yalan Yanlış Söylemek

Tablo 19'dan anlaşılacağı üzere divan altı başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklardan en fazla alt başlığa bölünen söz unsurudur. Söz unsuru üç alt başlığa ayrılmıştır. Dil unsuru ve söylemek unsuru iki alt başlığa ayrılırken öğüt, sohbet unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.4. Ahmed Paşa

4.1.1.4.1. Söz Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.4.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

Gonca derdim dudağına görsem

Şehd sözlü şeker-zebân gonca(K.38/18)

(Onun dudağını görsem, bal sözlü, şeker dilli gonca derdim.)

Beyitte sevgilinin dudağını ve konuşmasını bal ve şeker ile nitelemektedir.

Yüz bin lûgat olsa her dilimde

Her harfde bin beyânım olsa(K.31/3)

Bin bin kalem olsa her kılımda

Her hâmede bin lisânım olsa(K.31/4)

(Bütün imkanlarıyla onun vasıflarını mahşere kadar yazıp söylesem, yine de onun bir zerrisini anlatmış olamam.)

Beyitlerde dilin bazen yetersiz kaldığı vurgulanmıştır

Sezmezem bir söz ki medhinde sezâ-vâr eyleye

Haşre dek sihr eylese bin şâ'ir-i sihr-aferîn(K.23/47)

(Sihirli bir şair mahşere kadar sihir yapsa, seni meth etmeye uygun bir söz bulamam ey sevgili.)

Beyitte olağanüstü güzellikleri nitelemeye bazen sözlerin yetmeyeceği söylenmiştir

Yine cûdunla biter verd-i gülistân-ı atâ

Yine sözünle olur meyve-i bostan-ı kerem(K.27/5)

(Yine çömerliğin ile iyilik bahçesinin gülü biter, yine kerem bostanının meyvesi senin sözünle meyve olur.)

Beyitte söz ifadesi geçmektedir. Sevilenin sözü o kadar tesirlidir ki bostandaki meyve ve güller onun tesiriyle yetişmektedir.

Beyân varakları vasf-ı lebinle doldu şeker

Zebân-ı hâme-i Ahmed şeker-fişan ola mı(G.324/7)

(Beyan sayfaları dudağının vasıflarıyla şekerle doldu. Ahmed'in kaleminin dili de şeker saçsın mı?)

Beyitte güzellerden bahseden dilin de güzel söyleyeceği vurgulanmaktadır.

Söz arûsu zülfüne nazmın le'âli dizdi kim

Silk-i cevherdir ser-â-ser kâkül-i müşgin-i dost(K.18/21)

(Sözün gelini saçına şiirin incisini dizdi, artık sevgilinin misk kokulu kakülü baştanbaşa cevher dizisidir.)

Beyitte söz geline benzetilmiştir..

Bâz-veş gönlümü elden koma ey şâh-ı cemâl

K'anı söz murguna düşürmege mu'tâd edesin(K.248/2)

(Ey güzellik şahı, doğan gibi gönlümü elden bırakma ki, onu söz kuşu gibi tuzağa düşürmeye alıştırmayasın.)

Şair sözü tuzağa düşen kuşa benzetmiştir.

Çarh niçin yere çalar sözlerimin cevâhirin

Gevher-i şeb-çerâğ iken dürr-i senâsı gönlümün(K.14/13)

(Gönlümün incisi gecenin kandilinin cevheri iken cevahir sözlerim niçin yere gelir.)

Beyitte sözleri cevhere benzetmektedir.

Anunçün olur sözleri şeker gibi şîrîn

Kim şir i şehkerletmiş anı dâye mürebbâ(K.11/5)

(Onun sözleri şekerden daha güzeldir. Ki güzel görünsün diye o terbiyeli, sevgili, şekerletmiş.)

Beyitte sözlerin şekerden daha güzel olduğunu ifade etmiştir. Sevgilinin güzel görünsün diye onları şekerlettiği ifade edilmiştir. Tatlı sözün daha güzel görüldüğünü de bu beyitten çıkarabiliriz.

Yok, sîm ü zer elimde ki saçam ayağına

Rengin sözümle lâ-cerem ettim nisâr (K.12/53)

(Elimde gümüş ve altın yok ki ayağına saçayım, ben de renkli sözlerimi sergiliyorum.)

Beyitte sözün renkli olması üzerinde durulmuştur. Sözün niteliği belirtilmiştir.

Tatlı sözler kim gelir şîrin lebinden dil-berin

Âb-ı Hâyattır sanasın çeşme-i cândan tamar(K.43/5)

(Dilberin tatlı dudağından çıkan tatlı sözler sanki can çeşmesinden kaynakayan âb-ı hayattır.)

Beyitte sözün tatlılığından bahsetmektedir. Bu tatlı sözlerin can çeşmesinden gelen hayat suyu gibi olduğu belirtilmiştir.

Bir perî sevdim ki şîrîn sözleri cândır bana

Her gülümsündüğü bin derd ehlinin dermânıdır(G.89/11)

(Bir peri sevdim ki onun şirin sözleri bana candır, her gülümsemesi bin derd ehlinin dermanıdır.)

Beyitte sözlerin şirinlik özelliğinden bahsedilmektedir.

Dinle sözün ki nazmı gevherini

Halka-i gûş-i âsumân buldun (K.24/32)

(Nazım cevheri gökyüzü kulağının halkası olan güzel sözü dinle.)

Beyitte sözün güzelliğinden bahsetmektedir.

Nâzeninsiz şâ'irin şî'rinde ne lutf ola kim

Söylemez âyinesiz tûtî kelâm-ı şekkerin(K.23/23)

(Papağanın güzel sözü aynasız söylememesi gibi, yâri olmayan şairin şiirinde de nasıl güzellik olsun.)

Beyitte şairlerin güzel söz söyleme sebebi belirtilmiştir.

Şekker lebin mi verdi halâvet sözüne kim

Düşmân-ı telh andan olur ey püser lezîz(G.31/7)

(Senin dudağının tatlılığı söze bu kadar tatlılık kattı ki, ey oğul acı düşman ondan dolayı tatlı olur.)

Beyitte sözlerin, sevilen bir ağızdan çıktığı takdirde acı bile olsa tatlı geleceğinin üzerinde durulmuştur.

Lâl-i nûşun şehdini şerh etse Ahmed der gören

Bu ne tûtüdür ki şîrîn sözü şekker tengidir(G.77/8)

(Ahmed senin tatlı dudağının balını şerh etse, görenler, bu nasıl şeker sözlü tatlı papağandır derler..)

Beyitte sözün şeker gibi tatlı olabileceği belirtilmiştir.

Hoş şeker-rîz olur Sa'di-i Şiraz gibi

Ahmed'in sözlerin okursa gazel-hân-ı Mısır(G.84/9)

(Mısır'ın gazel okuyucuları Ahmed'in sözlerini okursa, Şirazlı Sadi gibi tatlı şeker saçan olur.)

Beyitte iyi bir şairin sözlerindeki etki vurgulanmıştır.

Ne vech ile haber diyem ciger bâbından ol yâra

Ki çün söz söyleyem evvel dehânımda haber küynür(G.101/4)

(O yâre içimdeki derdi nasıl söyleyeyim? Çünkü daha söylerken, söz ağzımda yanmaktadır)

Beyitte söz söylemek ifadesi kullanılmıştır.

Lebini ağzına aldıkça Ahmed

Ne söz kim söylese şîrîn olubdur(G.99/5)

(Ahmed dudağından bahsettikçe, ne söylese tatlı olur.)

Beyitte sevgiliden, sevilen varlıktan bahseden her sözün tatlı olduğunu ifade etmiştir.

Tîr-i gamzen andığıyçin Ahmed-i dil-hasteye

Müdde'inin sözleri her biri bir peykân olur(G.92/14)

(Ahmed senin ok gibi gamzeni andığı için, davacının sözlerinin her biri okun ucundaki peykan olur.)

Beyitte sözlerin ok gibi yaralayıcı olabileceğinden bahsetmektedir.

4.1.1.4.1.2. Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler

Ederdim mâyil ol yâri sözümle belki agyârı

Eger dîv ü peri vâri musahhar olsa efsûndan(G.247/2)

(Ben sözümle belki yâri hatta yabancıyı bile kendime yaklaştırdım, eğer cin ve peri gibi sihrimiz Olsaydı.)

Beyitte şair sözü ile yabancıyı bile kendine yaklaştırabileceğini, fakat peri ve cin gibi sihrinin olmadığını belirtmiştir.

Erse deniz kulağına sözün cevâhiri

Olur sade içinde dür-i şâh-vâr âb(K.36/46)

(Sözün cevherleri denizin kulağına ulaşırsa su sade içinde büyük inci olur.)

Beyitte söz tabiri kullanılmaktadır. Sözün cevherlerinin denizdeki suyu bile inciye dönüştüreceğini belirtiyor. Sözünün o kadar tesirli ve kıymetli olduğunu belirtmektedir.

Hâr etme yümn için Ahmed'i ki anun sözü gevherin

İkbâl ü yüm n' için götürür gûş-i rûzigâr(K.33/33)

(Sen Ahmed'i hakir görme, onun sözünün cevherini rûzgârın işiten kulağı uğur ve mutluluk için götürür)

Beyitte şairin sözlerinin insanların mutluluğuna yaradığı belirtilmiştir.

4.1.1.4.1.3. Sözün Etkisi ile İlgili Beyitler

Ahmedi şîrîn sözüdür düşüren hicrânına

Tûtiyi güftârıdır eden giriftâr-ı kafes(G.126/8)

(Ahmed'i hicrana düşüren şirin sözüdür, papağanı kafese tutsak eden de şairin sözlerinin güzelliğidir.)

Beyitte papağanda olduğu gibi, güzel sözün bazen kişinin başına iş açabileceği belirtilmiştir.

Ahmed'in adı kerametle dirilde ölüyü

Sehv ile sen bir ağız adın anun yâd edicek(G.152/8)

(Ahmed'in adı kerametle ölüyü diriltir, güzellikle sen bir ağız ederek onun adını anıver.)

Beyitte Ahmed'in adını anmanın, ölüyü dirilttiği üzerinde durulmuştur.

Rengîn sözüm misâli suya düşse fi'l-mesel

Olurdu hâsiyete mey-i hoş-güvâr âb(K.35/36)

(Mesela benim süslü sözlerim suya düşse su tatlı bir içkiye dönüşür.)

Şair, sözleri suya düşse suyu tatlı kılacak etkisi olduğunu söylemiştir.

Bir söz açmış yanılıp râz-ı lebinden mey-füruş

Kim şarab ol şevkden hum-hânedede cûş eylemiş(G.132/4)

(Şarap saçan, yanılıp sevgilinin dudağındaki sırdan söz etmiş ve şarap o şevk ile meyhanede coşmuş.)

Beyitte sevgiliden, sevilen varlıktan söz edince şarabın bile sarhoş olacağı, kendinden geçeceği üzerinde durulmuştur. Sevilenden bahseden sözler o kadar tesirlidir.

Yine cûdunla biter verd-i gülistân-ı atâ

Yine sözünle olur meyve bostan-ı kerem(K.27/5)

(Senin cömertliğine ihsan bahçesinin yaprağı biter, sözlerinle kerem bostanının meyvesi yetişir.)

Beyitte sevgilinin sözyle kerem bostanında meyve olacağı üzerinde durulmuştur. Sevgilinin sözü o denli kuvvetlidir.

Sözüyle hoş-dem etmege Ahmed zemâneyi

Akıtdı eşiğine yine müşg-bâr âb(K.36/51)

(Ahmedin, sözleri ile zamanı güzelleştirmesi için, şu, eşiğine misk saçtı.)

Beyitte güzel sözün zamanı- iklimi hoş hale getirebileceği söylenmiş.

Her kaçan kim Ahmed eder medhine feth-i kelâm

Nutk-ı Husrev tutulur enfâs-ı selmân bağlanır(G.102/6)

(Ne zaman ki Ahmed güzel sözlerle söylemeye başlarsa, Hüsrev'in nutku tutulur Selman'ın nefesleri bağlanır.)

Beyitte güzel sözün etkisi üzerinde durulmuştur.

Hayfindan oldu bahşişinin zerd âfitâb

Lütfundan oldu sözlerinin şerm-sâr lâ'l(K.12/23)

(Güneş sultanın bahşişinin korkusundan sarardı. La'l taşı onun sözlerinin lütfundan utandı.)

Beyitte sevgilinin sözlerinin etkisinden bahsedilmektedir. Güzel sözün etkisi vurgulanır.

4.1.1.4.1.4. Kimin Sözünü Dinlemeli

Ekremü'l –halksın ey vâsita-i ikdi-i kirâm

Her le'imın sözün işitme budur şân-ı kerem(K.20/26)

(Ey Keremli ipin vasıtası! Cömert yaratılışlısın, her cimrinin sözünü işitme keremin şanı budur.)

Beyitte aşağılık kimselerin sözünü dinlememe konusunda uyarıda bulunulmuştur.

4.1.1.4.2. Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmed Paşa Divanında söz unsuru ile ilgili 33 beyite ulaşılabilmektedir. Bunlardan 21 tanesi sözün nitelikleri ile ilgili iken üç tanesi sözün kıymeti ile ilgilidir. Divanda sözün etkisi ile ilgili sekiz beyit, kimin sözünü dinlemek gerektiği ile ilgili bir beyit geçmektedir.

Söz unsuru dolaylı olarak konuşma eğitimine dair eğitici bir özellik taşıdığı düşünülmektedir.

Şairi sözlerini hayat suyu olarak yorumlar. Sözlerinin çok anlamlı olduğunu her harfinin bin harfle açıklanabileceğini ifade eder. Sevilenin sözünün tatlı ve tesirli olduğunu söyler. Sevilenden bahseden sözlerde farklıdır. Sevilen varlığı methetmenin binlerce sözden daha iyi olduğunu söyler. Büyük insanları anlatan sözlerinde ince, hoş, şeker gibi olduğunu ifade eder. Şair sözü güzel söylememeye alışmama konusunda da uyarıda bulunmuştur.

Şair sözleriyle yabancı kimseyi bile kendine yaklaştırabileceğini ifade eder. Söz cevherinin suyu sadefe dönüştüreceğini belirtir.

Şair sözün insan mutluluğu için önemli olduğunu ifade eder. Sevgilinin sözleri şairi perişan edecek kadar güçlüdür. Şairin sözünün suya düşmesi halinde su daha haz verici olur. Söz hicrana düşürecek kadar güçlüdür.

Şair cimri insanın sözlerinin dinlememek konusunda uyarıda bulunmuştur.

Tablo 20. Söz Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	21
Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler	3
Sözün Etkisi ile İlgili Beyitler	8
Kimin Sözünü Dinlemek Gerektiği	1

Tablo 20’de görüleceği gibi söz unsuru beş alt başlık altında incelenmiştir. Bunlardan en fazla beyit sayısına sahip alt başlık sözün nitelikleridir. Bunu sözün etkisi, sözün kıymeti ve kimin sözünü dinlemek gerektiği takip eder.

4.1.1.4.3. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler

Hulkun nesîmi sohbeti te’sir edip ne tan

Enfâs-ı tayyibemde belirse nişân-ı misk(K.13/30)

(Senin güzel huyunla ilgili sohbetin esintilerinin tesiriyle, benim nefeslerimde miskten işaretler belirse garip mi?)

Beyitte sohbet ifadesi geçmektedir.

Bir nefes gayrınla söyleşmek belâdır âşıkâ

Zağ ile hem-sohbet olmak bülbülün zindanıdır(G.89/10)

(Âşık’a senden başkasıyla konuşmak beladır, karga ile sohbet etmek bülbüle zindan gibidir.)

Beyitte sevilen kişiden başkasıyla sohbet etmenin seven kişi için eziyet olduğunu ifade edilmektedir.

Sohbetinde atdı gönlüm sırçasın ol seng-dil

Bir sınık sogar gibi kim bezmden pertâb(G.90/14)

(O taş kalpli sohbetinde gönül kadehimi, meclisten atılan kırık kadeh gibi attı.)

Beyitte şair taş kalpli sevgilinin gönlünü kırdığını ifade etmektedir.

4.1.1.4.4. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmed Paşa Divanında sohbet ifadesine üç yerde ulaşılabilmektedir. Bu beyitlerde şair sevilenin bir başkasıyla sohbet etmesinin kendisi için eziyet olduğunu belirtirken sevgilinin

sohbet esnasında kendisinin gönlünü kırdığını ifade etmektedir. Şair sohbetteki güzel sözün zamanı-iklimi hoş hale getirebileceğini ifade eder.

Burada doğrudan konuşma eğitimine dair bir ifade yoktur. Dolaylı olarak eğitici bir yön taşır.

Tablo 21. Sohbet Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet ile İlgili Beyitler	3

Tablo 21’de görüleceği üzere sohbet unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.4.5. Dil Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.4.5.1. Dil Unsuru ile İlgili Beyitler

Bu hayretle bî-akl u hûş oldu dil

Tutuldu zebânım hâmuş oldu dil(K.7/50)

(Bu şaşkınlık ile akılsız ve fikirsiz oldu gönlüm, dilim tutuldu gönlüm suskun oldu.)

Beyitte şairin şaşkınlıktan akılsız ve fikirsiz olduğunu dilinin tutulduğu gönlünün ise suskun olduğuna değinilmiştir.

Vaslın na’imi lezzetini kande söyleyem

K’olur gamın dile nite kim gül-şeker lezîz(G.31/2)

(Seninle vuslat nimetinin lezzetini nasıl söyleyeyim. Gamın bile dilime şeker tadı veriyor.)

Sevilenin eziyetinden bahsetmek bile şaire lezzet veriyor.

Gonca ağzına kanda öyküne kim

Gonca miskindir ağzı var dili yok(G.146/3)

(Gonca senin ağzına nasıl öykünsün, özensin. O miskin bir varlıktır ağzı var dili yok bir varlıktır.)

Beyitte ağzı var dili yok ifadesi kullanılmıştır. Bu beyitte aynı zamanda sevgilinin dudağının gonca gibi oluşu ve konuşmayışına vurgu yapıyor.

4.1.1.4.5.2. Hal Dili ile İlgili Beyitler

Sûsen dil uzatıp eline aldı kabağın

Kim hâl diliyle ede bu nükteyi inhâ(K.37/28)

(Susam bitkisi uzanan dalıyla, sanki hal diliyle eline kabağı almış görüntüsü vermektedir.)

Beyitte hal dili ifadesi geçmektedir.

Ahmed’in küynükleri söyler zebân-ı hâl ile

Bir ayağ üzre durup şem’-i şebistân her gece(G.257/6)

(Ahmed'in küynükleri her gece bir ayak üzre durup hal diliyle(bir şey) söyler.)
Beyitte hal dili ifadesi geçmektedir.

4.1.1.4.6. Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda dil ifadesine beş yerde rastlanmıştır. Bunlardan üç tanesi dil unsuru başlığı altında incelenirken iki tanesi hal dili alt başlığı altında incelenmiştir.

Şair beyitlerde şaşkınlıktan dilinin tutulduğunu ifade ederken sevilenin eziyetinden bahsetmenin bile şaire lezzet verdiğini ifade eder. Dil unsurunu ihtiva eden bir beyitte ağzı var dili yok ifadesi geçmektedir.

Dil unsuru dolaylı olarak söz söylemeye dair eğitici bir özellik taşır.

Tablo 22 . Dil Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Dil ile İlgili Beyitler	3
Hal Dili ile İlgili Beyitler	2

Tablo 22'de görüleceği üzere dil unsuru iki başlık altında incelenmiştir.

4.1.1.4.7. Konuşma-Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitler

*Dil ü cân vâsf edemez derd-i derûnun haberin
Cigeri dağ olanın kimse belâsın ne bilir(G.59/4)*
(Gönül ve can içindeki derdin haberini anlatamaz, ciğeri yaralı olanın belasını sıkıntısını başkaları nerden bilsin?)

Beyitte içindeki sıkıntıyı anlatmanın güç olduğu üzerinde durulmuştur.

*Yevmü'l-cezâya dek ki senân eyleyem senin
Bir sözde sezmezem ki sezân eyleyem senin(K.6/45)*
(Hesap gününe kadar senin övgünü söyleyeyim, övülüp de lâıyk olmadığın bir söz görmedim.)
Beyitte hesap gününe kadar sevgilinin adını söyleyebileceğini bundan bir bıkkınlık duymayacağını ifade etmiştir. Sevilen insanlar, sevilen hoş giden meseleler hakkında konuşmanın insanı sıkmayacağı üzerinde durulmuştur.

*Sabrım tükendi dediğime hışm eder bana
Bir doğru söylemek kişiye çok günâh imiş(G.130/3)*
(Sabrım tükendi, dediğime hışm eder bana, bir doğru söz söylemek kişiye çok günah imiş.)
Beyitte şair sabrının tükendiğini, söylediklerinin karşısında öfkelenediklerini belirtir. Doğru söylemenin sanki günah gibi algılandığını ifade etmektedir.

4.1.1.4.8. Konuşma Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda konuşma-anlatma unsuru ile ilgili üç beyite ulaşılabilmektedir. Bunlarda bir tanesi anlatma unsuru ile ilgili iken iki tanesi konuşma unsuru ile ilgilidir.

Şair içindeki sıkıntıyı anlatmanın güç olduğunu ifade etmiştir.

Şair sevilen insanlardan, hoş giden meselelerden bahsetmenin insanı sıkmayacağını üzerinde durmaktadır. Ayrıca şair doğru söylemenin günah gibi algılandığını ifade eder.

Konuşma-anlatma unsuru dolaylı olarak konuşma eğitimi açısından eğitici bir yön taşıdığı düşünülmektedir.

Tablo 23. Konuşma-Anlatma Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Anlatmak ile İlgili Beyitler	1
Konuşmak ile İlgili Beyitler	2

Tablo 23'te görüleceği gibi konuşma-anlatma unsuru iki alt başlıkta incelenmiştir. Anlatma alt başlığı bir beyit sayısına sahipken konuşma alt başlığı iki alt başlığa sahiptir.

4.1.1.4.9. Sır Unsuru ile İlgili Beyitler

Dedim sır sözün açarsın rakibe

Anunladır senin râz-ı nihânın(G.169/8)

(Sözünün sırrını rakibe açarsın, halbuki senin gizli sırrın bu sözdendir.)

Beyitte sözün sırrını düşmana açmaktan bahsetmektedir.

Kilid açtı dilimden hâzin-i râz

Ki bu mahzenden oldum kîse-perdâz(K.4/14)

(Sırların bekçisi dilimdeki kilidi açtı. Böylece bu mahzenin kesecisi oldum.)

Beyitte dildeki sırların çözülmesi anlatılmış.

4.1.1.4.10. Sır Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda sır ifadesi iki yerde geçti düşünülmektedir. Burada doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili bir ifade yoktur fakat sır unsuru söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 24. Sır Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sır ile İlgili Beyitler	2

Tablo 24’te görüldüğü gibi sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.4.11. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitler

Dil uzatıp medâyihinde şehin

Açdı Ahmed gibi dehân bülbül(K.38/11)

(Padişahın övgüsünü dile getirdi, Ahmed bülbül gibi ağzını açtı)

Beyitte övgü üzerinde durulmuştur.

4.1.1.4.12. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumu

Divanda övmek unsurunun bir yerde geçtiği düşünülmektedir. Burada doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili bir ifade yoktur fakat övgü unsuru söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 25. Övgü Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Övgü ile İlgili Beyitler	1

Tablo 25’te görüleceği gibi övgü unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmamıştı

4.1.1.4.13. Anmak ile İlgili Beyitler

Ey hâce yüz kez ağzımı yursam gül-âb ile

Lâyık değil ki yâd-ı gedân eyleyem seni(K.6/54)

(Ey hoca,yüz kez ağzımı gülsuyu ile yıkasam bile, seni hakkıyla yâd etmiş olamam.)

Beyitte önemli kişilerin isimlerini dikkatli bir şekilde anmak üzerinde durulmuştur.

Şerif adın andım ki bulam şeref

Ki zikrinsiz olmaya ömrüm telef(K.2/7)

(Senin şerefli adını, ben şereflemek için anıyorum. Seni anmadan geçen ömrüm boşadır)

Beyitte zikir ifadesi geçmektedir.

4.1.1.4.14. Anmak Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda anmak unsuru iki yerde geçtiği düşünülmektedir. Beyitte önemli kişilerin isimlerinin dikkatli bir şekilde anmak gerektiğini ifade eder.

Anmak unsuru dolaylı olarak söz söylemeye ilişkin eğitici bir özellik taşımaktadır.

Tablo 26. Anmak Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Anmak ile İlgili Beyitler	2

Tablo 26’da görüldüğü gibi anmak unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmamıştır.

4.1.1.4.15. Ahmed Paşa Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları

Ahmed Paşa divanında söz unsuru ile ilgili 33 beyite rastlanmıştır. Bunlar sözün nitelikleri, sözün kıymeti, sözün etkisi, kimin sözünü dinlemek gerektiği alt başlıkları altında incelenmiştir.

Ahmed Paşa divanında konuşma alanına giren kavramlar olarak düşündüğümüz sohbet, dil, konuşma-anlatma, sır, övmek, anmak ile ilgili beyitler tesbit edilmiştir. Sohbet ile ilgili üç beyit, dil ile ilgili beş beyit, konuşma-anlatma ile ilgili üç beyit, sır ile ilgili iki beyit, övmek ile ilgili bir beyit, anmak ile ilgili iki beyit tesbit edilmiştir.

Tablo 27. Ahmed Paşa Divanı'nın Konuşma Alanı Kavramları

Konuşma Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler
	Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler
	Sözün Etkisi ile İlgili Beyitler
	Kimin Sözünü Dinlemek Gerektiği ile İlgili Beyitler
Sohbet	Sohbet
Dil	Dil
	Hal Dili
Konuşma-Anlatma	Anlatma
	Konuşma
Sır	Sır
Övgü	Övmek
Anmak	Anmak

Tablo 27'de görüldüğü gibi divan sekiz başlık altında incelenmiştir. En fazla alt başlığa ayrılan unsur söz unsurudur. Söz unsuru dört başlık altında incelenirken onu iki başlıkla dil unsuru ve konuşma-anlatma unsuru takip eder. Sohbet, sır, övgü, anmak unsurları ise herhangi bir alt başlığa ayrılmamıştır.

4.1.1.5. Ahmed-i Dâ'i Divanı

4.1.1.5.1. Söz Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.5.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

Da'î sözünü 'ışk ile mecûna iltinüz

Tâ kim cihânda 'ışkı bigi dâsûtân ola(K.300/7)

(Dainin sözünü aşk ile Mecnuna iletin ki aşkı gibi destan olsun.)

Beyitte sözü aşkla iletmekten bahsetmektedir. Sözün nasıl olması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Ol şeker-lebden cüdâ olmaz gönül

İhtirâz eyler mi helvâdan meges(K.226/5)

(O tatlı dilliden bu gönül ayrılmaz, sinek hiç helvadan vazgeçer mi, ayrılır mı)?

Beyitte tatlı dilli olmak üzerinde durulmuş. Tatlı dillilerin çevresinden insanların ayrılmayacağı belirtilmiştir.

Ol şeker-lebden acı söz tatlıdur cândan bana

Her ne kim hüsrev kılar ol cümle şîrîndür kamu(K.169/2)

(O şeker gibi dudaklardan acı söz dökülse de bana canımdan daha tatlı gelir. Sultanın bütün yaptıkları bana her şeyden tatlıdır.)

Beyitte sevgilinin dudağından acı söz bile dökülse tatlı geleceğinden bahsetmektedir. Sevilenden duyulan sözler acı bile olsa tatlıdır.

Gerçi söz dür-dânedür illâ kaçan kim yok zeri

Kimseden işitmedüm kim anı der-gûş eyledi(K.240/7)

(Söz bir inci tanesidir, fakat altını yoktur. Onu kulağına takan kimseyi duymadım.)

Sözü inci tanesine benzetmektedir.

Dâ'î sözün müfferihi ol bâdedür kim uş

Bâdâm u piste nuklı şekerden lisânı var(K.46/7)

(Ey Dâ'i, insanı ferahlatan söz, badem ve fıstık mezeli içki gibi tatlı bir sözdür.)

Beyitte güzel söz, mezeli bir içkiye benzetilmiştir.

Dâ'î sözün müfferihi hoş-vakt ider bizi

Benzer şarab-ı 'ışk senün meşrebündendedür(K.68/7)

(Da'i senin ilaç gibi sözlerin bize güzel vakit geçirir. Bu, senin meşrebine uygun aşk şarabına benzer.)

Beyitte şair iyi sözün insana güzel vakit geçirip rahatlamaya vesile olacağını belirtmiştir. Şair güzel bir sözün niteliğini de söylemektedir.

Ol taş bağırludan bana bir söz katı gelür

Gönlüm didügi âhen ile seng-i hâreye(K.80/4)

(O taş bağırlıdan bana demir ve kaya gibi sert sözler geliyor .)

Beyitte taş bağırlıdan sert sözler geldiği ifade edilmiştir. Sert mizaçlı insanların sözleri de sert olabilir.

Leblerün şehdi yiter âb-ı hayâtı n'iderüz

Sözlerün zevki yiter kand ü nebâtı niderüz(K.91/1)

(Bize dudaklarının balı yeter ab-ı hayâtı ne yapalım, sözlerinin zevki yeter şekeri, çiçeği ne yapalım)

İnsana nasıl ki şeker, çiçek zevk verir sözün de onlar gibi zevk vereceği ifade edilmiştir. Söz olduktan sonra şekere de çiçeğe de gerek kalmayacağı ifade edilmektedir. Sevilen kişiden duyulan söz insana zevk verir. Başka bir deyişle sözün zevk verebilmesi için sevilenden işitilmesi gerekir.

Vasluna müştâk olan irmeyicek va'dene

Kavlüne inana mı iy sözi gerçek senün(K.103/3)

(Sana kavuşmayı arzulayan (âşık) vaat yerine gelmedikten sonra, senin sözüne gerçek diye inanır mı?)

Beyitte vaat edileni yapmak gerektiği vurgulanmıştır.

Gerçi dürdür sözüm illâ çü zeri yokdur anun

Mümkün olmaz kim anı 'ışk ile der-gûş ideler(K.175/7)

(Sözüm inci gibidir, ancak altını yoktur. Bunun için, onu aşk ile kulağa takmak mümkün değildir.)

Beyitte söz inciye benzetilmiştir.

Sözümün sûzı benüm taş bağırını kan eyledi

Halk anı tanlar ki niçün gönlüne kâr eylemez(K.185/6)

(Sözlerimin ateşi onun taş kalbini kanattı. İnsanlar, onun gönlünün yumuşamadığına şaşmaktadır)

Beyitte sözün, taş bağırı kanla doldurduğu ifade edilmiştir. Herkesin sevgiliyi, sözlerin kar etmemesinden ötürü ayıpladığı belirtilmiştir.

Cihan hüsrevleri dâ'i sözünden zevk alır her dem

Meger şehd ile şekkerdür gelen ol lafz-ı şîrînden(K.269/7)

(Ey Daî, Dünya hüsrevleri her dem sözünden zevk alır, meger şirin sözünün hepsi bal ve şekermiş.)

Beyitte sözün tatlılığı ve sözden zevk alma üzerinde durulmuştur.

Cihânda söz öküşdür ille dâ'i

Budur hep sözlerün hakkâ metîni(K.245/5)

(Ey Dâ'i, dünyada söz çoktur ama, doğrusu senin sözlerin sağlamdır.)

Şair kendi sözlerinin sağlam oluşunu bir söz niteliği olarak belirtmiştir.

Şehenşeh hazretinde bir sözüm var

Ana hükm eylesün hoş hak buyursun(K.315/1)
(o büyük sultana bir çift lafım var, ona güzel bir hüküm buyursun hakkını versin.)
 Beyitte söz ifadesi geçmektedir.

Ol la'l-i lebün câmunı kim nûş ide her dem
Agzun ana hoş nukl u diliün tatlu lisândur(K.247/3)
(O kırmızı dudaklının içkisini sürekli kim içerse, ağzın (konuşman) ona hoş bir meze ve dilin(sözlerin) tatlı bir lisandır.)
 Sevgilinin ağzı ile tatlı dil arasında benzerlik kurulmuştur.

Tuti-yi şeker-zebân isen kelâmun kandadur
Bülbül-i gûya isen gül vaktı hâmûs itmegil(K.238/3)
(Eger şeker gibi dili olan bir kuş isen, sözlerin nerededir, eğer konuşan bir bülbül isen gül vaktinde susma.)
 Beyitte Şair sevgiliden şeker gibi dili varsa konuşmasını, konuşan bir bülbül ise susmamasını ister.

Söz çok cihânda Dâ'i veli iş bu lutf ile
Gelsün bu şî're bir göreyim kim cevâb ider (K.296/7)
(Dünyada laf çok fakat Dainin bu latif sözlerine, bu güzel şiirine cevap verecek varsa gelsin.)
 Beyitte sözün çok olduğu fakat Dai'nin latif sözleri gibi söz olmadığı üzerinde durulmuştur.

4.1.1.5.1.2. Kimin Sözü Dinlemek-Dinlememek Gerektiği ile İlgili Beyitler

Düşmen söziyle sanma ki ben terk idem seni
Çün vaslunu getürdüm ele bin belâyıla(K.337/6)
(Düşman sözüne bakıp da seni terk edeceğime sanma, ben sana bin bela ile uğraşarak kavuştum.)
 Beyitte düşmanın sözünün dinlenilmeyeceği ifade edilmiştir. Sevilmeyen kişinin sözü dinlenilmez.

Düşmen söziyle hâşa ki ben yârı terk idem
Terk eyledise gerçi bizi ol nigârumuz(K.241/3)
(Düşman sözüne bakıp hâşâ ben yârimi terk edemem, o sevgili bizi terk etmiş olsa da.)
 Beyitte düşman sözüne uymama üzerinde durulmuştur.

Hergiz revâ mı kim ana ben göz kulag olam
Ol bir sözüme dutmaya bir kez kulagını(K.327/1)
(Bir tek sözüne kulak vermeyen kişiye benim göz kulak olmam reva mıdır?)
 Beyitte sözünü dinlemeyen kişiye göz kulak olmanın da faydasız olduğunu ifade etmektedir.

4.1.1.5.1.3. Sözü Kiymeti ile İlgili Beyitler

Söz kim ol gevher ola vü yazusu altun kalem

Hak bilir ana yaraşur ger ola altun devât(K.12/39)

(Değerli söz cevher gibidir, yazısı da altın kalemle yazılır. Hak bilir, o söze altın divit yakıştır.)

Beyitte kimi sözlerin çok kıymetli olduğu altın kalemle yazılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Dâiyem sihrüm bugün hârûtı gökten indürür

İlle bir söz söylemekde yokdur imkânım sana(K.153/6)

(Daiyim bugün öyle sihirli sözler söylerim ki Harut gökten iner, ama bu sözlerden hiçbirini sana söyleme imkânım yoktur.)

Beyitte Harut 'a telmihte bulunulmuştur. Sözlerinin sihirli olduğunu, sözlerinin sihrinin sihirle uğraşan Harut'u bile gökten indireceğini ifade eder.

Kalmaz kişiden ille kalur yâdigâr söz

Sen de cihânda sözlerini yâdigâr kıl(K.6/50)

(İnsanın dünyada hiçbir şeyi kalmaz sadece sözü yadigâr kalır sen de bu dünyada yadigâr kalacak sözler söyle.)

Beyitte insanın dünyada hiçbir şey bırakamayacağı, sadece sözlerini bırakacağı, bu sebeple de sözlerin kıymetli olması gerektiği belirtilmiştir.

4.1.1.5.1.4. Sözü Kıymetini Kimlerin Anlayacağı ile İlgili Beyitler

Dâ'iyâ sözlerini ehline 'arz eyle bugün

Dürri deryâya ilet gevherünü kâna bırak(K.224/7)

(Ey Dâî sözlerini ehline arz et, inciye denize, cevheri kaynağına bırak)

Beyitte sözü ehline sunmak gerektiği üzerinde durulmuştur. Çünkü kıymetini ancak ehil olanlar anlayacaktır.

4.1.1.5.1.5. Söze Sahit Tutmak ile İlgili Beyitler

Cândan azîzirek severem ben seni inan

Dâ'i sözünde tanrı tanuk kim hatâ degül(K.144/7)

(ben seni canımdan öte seviyorum buna inan, Dâî yanlış söylemiyor sözlerine Allah şahittir.)

Beyitte sözlerinin doğruluğuna Allah' ı şahit tutmuştur.

Sanemâ seni gönülden severem hudâ hakı

Bu sözümde hak tanukdur dahı Mustafa hakı(K.88/1)

(Ey put kadar güzel sevgilim seni gönülden seviyorum, Allah hakkı için. Bu sözüme Allah şahittir ve Muhammet hakkı için.)

Beyitte söze Allah'ı şahit göstermiştir.

4.1.1.5.2. Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmedi Dâî Divanında söz unsuru ile alakalı 26 beyite ulaşılabilmektedir. Bu beyitler sözün nitelikleri, kimin sözünü dinlemek-dinlememek gerektiği, sözün kıymeti, sözün kıymetini kimlerin anlayacağı, söze şahit tutmak alt başlıklarında incelenmiştir.

Şair Divanda sözü inci tanesi olarak nitelendirmiştir. Sözü aşk ile söylemek gerektiğini ifade eder. Sevilen kimsenin dudağından acı söz bile dökülse bunun tatlı geleceğini söylerken sözün zevk verebilmesi için sevilenden duyulması gerektiğini ifade eder. Şair güzel sözün insanı rahatlatacağını söyler. Şaire göre sert mizaçlı kimselerin sözleri de serttir. Şair sözün güzelini Hz Ali'den öğrenmemizi tavsiye ederken sözlerinin sihrinin Harut Melekleri gökten indireceğini söyler. Şair Hz Ali'ye ve Harut Meleklerle telmihte bulunmuştur. Sözün incitebileceğinin de üzerinde duran şair sözlerin taş bağrını kanla doldurduğunu ifade eder.

Şair düşmanın, kin besleyen kişilerin sözlerinin dinlenmemesi gerektiğini söyler. Düşmanın sözleri ile aşk yolunda söylenene sözlere de inanmamak gerektiğini söylemektedir.

Sözlerin bir yerlerde saklandığını, silinmediğini âlemdeki her şeyin geçici fakat sözlerin kalıcı olduğu için değerli olduğunu söyler. Sözün kıymetini söz ehlinin anlayacağını ifade ederken sözlerine Allah'ı şahit tutmaktadır.

Söz unsurunun dolaylı olarak söz söylemeye dair eğitici bir yön içerdiği düşünülmektedir.

Tablo 28. Söz Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	17
Kimim Sözünün Dinlemek-Dinlememek Gerektiği ile İlgili Beyitler	3
Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler	3
Sözün Kıymetini Kimlerin Anlayacağı ile İlgili Beyitler	1
Söze Şahit Tutmak ile İlgili Beyitler	2

Tablo 28'de görüldüğü gibi söz unsuru beş alt başlık altında incelenmiştir. Bunlardan en fazla beyit sayısına sahip alt başlık sözün nitelikleri ile ilgili beyitlerdir. En az beyit ise sözün kıymetini kimlerin anlayacağı ile ilgili alt başlıktadır.

4.1.1.5.3. Sohbet Unsuru

*İy şeh-i 'âdil senün teg 'arifün devrinde uş
Bülbüle hem-sohbet olmak hayf olur her zag ile(K.318/1)*

(*Ey adaletli şahım senin gibi bir arifin devrinde bülbülün karga ile sohbet arkadaşı olması yazıktır.*)

Beyitte sohbette denklik üzerinde durulmuştur. Karga ile bülbülün sohbet arkadaşı olmasının haksızlık olacağı söylenmiştir.

Ger istiyâk-ı sohbetüni şerh idem şehâ

Hayran olur felekde melek ol letâyife (K.321/2)

(*Sultanım eğer sohbetinin güzelliğini anlatırsam, bütün gökyüzündeki melekler bu güzelliğe hayran olur*)

Beyitte sohbetin güzelliğinden bahsedilmiştir. Meleklerin bile sohbetteki güzelliğe hayran olacağı söylenmiştir.

‘Ârifün sohbetinün bir demi bin cânâ degir

‘Âşıkın her nefesi vuslat-ı cânâna degir(K.293/1)

(*arifin sohbetinin bir anı bin cana değer, aşığın her nefesi sevgiliye kavuşmaya değer.*)

Beyitte arif kimseyle sohbetin bir anın bile bin cana değdiğine değinilmiştir. Bilgili, tanınan kimselerle yapılan sohbet kıymetlidir.

Bal yag oluban gel idebüm tatluca sohbet

Karışduralum balı hoş ol yağ ile bir gün(K.81/6)

(*Bal yağ olup gel tatlıca sohbet edelim, bal yağ karışırsa hoş olur biz de öyle hoş sohbet edelim*)

Bal, yağ örneği ile şair sohbetin münasip kişi ile yapılacağına işaret etmektedir.

Ma'ni de hoş sûret de hoş ma'nî veli suret de hoş

Ol yâr ile sohbet de hoş ortada agyâr olmasun(K.87/2)

(*Mana da güzel, görüntü de güzel, yâr ile sohbet de güzel. Fakat ortada yabancı olmamalıdır.*)

Beyitte sevilen ile sohbet ederken etrafta yabancı olmaması istenmektedir.

Gündüz ü leyl ‘ış ü safâ ile idi sohbeti

Giceler hûr u melekler çü kıla mihmân ana(K.27/17)

(*Gece gündüz zevk ile eğlenirdi. Sohbeti neşeli idi. Geceleri huri ve melekler ona arkadaştır.*)

Beyitte gece gündüz eğlence sohbeti yaptığından bahsetmektedir.

Dil-rübâdur çü nakş-ı sûret-i çîn

Cân-fizâdur çü zevk-i sohbet-i yâr(K.23/35)

(*Yüzündeki kıvrımların görüntüsü gönül açıcıdır, yârin sohbetinin zevki gönlü ferahlatır.*)

Beyitte sevgilinin sohbetinin gönlü ferahlattığı üzerinde durulmuştur.

Ne sohbet ü safâ göre ne câm-ı mey içe

Zühd ü riyâzet ile kuruya kadid ola(K.19/40)

(*Ne sohbet eder ne bir kadeh içki içer, takva ve riyazet ile kuruyup kalsın.*)

Beyitte sohbet etmeme yerilmektedir.

Nakd-i sohbet zenah-ı sadeyle bâde durur

Bâdî-i bâde benem sen zenah-ı sâde getir(K.73/4)

(Sohbetin ücreti sevgilinin çenesi ile içkidir.(Ey Sevgili!) Ben içki için başlangıç olurum, sen sade çeneni getir.)

Beyitte sevgilinin çenesinin içkiyle birlikte sarhoşluk verici özelliğine değinilmiştir.

Huşk zâhid sohbetinden çün safâ kesb itmedük

Kandadur göster niyâz u ma'rifet mey-hânesi(K.235/5)

(Kuru zahidin sohbetinden bir zevk almadık, (O yüzden) niyaz ve marifet meyhanesi neredeyse göster.)

Beyitte kuru zahidin sohbetinden zevk alamamak üzerinde durulmuştur.

Halvet kılalum sohbeti iy yâr bu gice

Kim reşk ide sohbeta agyâr bu gice(K.228/1)

(Ey yâr bu gece gizlice sohbet edelim ki bu sohbeti yabancılar kıskansın)

Beyitte gizlice sohbet özlemi dile getirilmektedir.

Âdemilikden irakdur diyeler ehl-i nazar

Ger melâ'ik sohbetin kılmazsa insan ârzû(K.223/6)

(Hikmet sahiplerine göre, insan meleklerle sohbet arzulamaz ise, adam olmaktan uzaktır.)

Beyitte meleklerle sohbeti arzu etmek gerektiği ifade edilmiştir.

Ol peri-peyker kim eyler sohbetin cân arzû

Uş geçer dîdârına cennetde rızvân ârzû(K.223/1)

(benim canım o peri yüzlü ile sohbeti arzu eder, bu yüzden cennetteki Rıdvan meleği de onu arzular.)

Beyitte canının peri yüzlü ile sohbet arzu ettiğini ifade etmektedir.

Hübların sohbetine şükrâne

Genc-i kârûn u 'ömr-i nûh idelüm(K.256/3)

(Güzellerin sohbetinde Karunun hazinesi ve Nuh'un ömrünü konuşup şükr edelim.)

Beyitte Karun'un hazinelerine ve Nuh'un ömrüne telmihte bulunmaktadır. Güzellerin sohbetinde Karun'un hazinesinden ve Nuh'un ömründen bahsedip şükredelim demektedir.

Bu sohbet râhat-ı cândur kim ol cânâna mihmândur

Bu devrân kutlu devrândur bu sâ'at kutlu sâ'atdür(K.239/5)

(Bu sohbet, sevgilinin de bulunduğu can sohbetidir, bu devir kutlu devir, bu saat kutlu saattir.)

Beyitte sohbetin sevgili ile güzel olduğu belirtilmiştir.

Sohbetiün râhat-ı cândur ne diyem vasfın anun

Bilürem komayısar derd ile bîmâr beni(K.152/3)

(Nasıl anlatayım, senin sohbetin cana rahatlıktır. Biliyorum beni derdimle hasta hasta bırakmazsın.)

Beyitte şair canının rahatını sevgilinin sohbetiyle bulduğunu ifade etmektedir.

Yâr ol mı olur görmeyicek yârın unıda

Yâr ile bugün sohbet idüp yarın unıda(K.125/1)

(Yâriyle bugün sohbet edip sonra onu unutan kişiye o sevgili yâr olur mu?)

Beyitte sevgili ile sohbetin devamlı olması gerektiği vurgulanmıştır.

Bâde-i telh içelim sohbeti şîrîn idelüm

Çün firâk agusunun vuslat olur tiryâkı(K.121/2)

(Acı içki içelim ama sohbetimiz tatlı olsun, çünkü ayrılık zehirinin ilacı kavuşmak olur.)

Beyitte sohbetin tatlılığı üzerinde durulmuştur.

Bu hü mâ sohbetidür ger dilesen sayd idesin

Benlerün dâne düzet zülfünü dâm eyle bugün(K.120/6)

(Bu hüma kuşunun sohbetidir dersen sen de avlan, benlerini av tanesi yap, zülfünü tuzak eyle bugün.)

Sohbetin nelere vesile olduğu belirtilmiştir.

Sohbeti hâs idelüm hâşa kim ol yâr iledür

Tuymasun meclisümüz râzını 'âm iy sâkî(K.106/4)

(Ey saki, sohbet meclisimiz o yâre mahsustur. Sırlarımızı herkes duymasın.)

Beyitte sevilen ile yapılan sohbetin özelliği vurgulanmıştır.

'Ârifün sohbetinün halvetini avlayalum

Meclisi hâs idelüm gizlüce pinhân içelim(K.97/2)

(Arifin sohbetinin تنها zamanını kollayalım, meclisi kendimize göre ayarlayalım gizli içelim)

Beyitte arifin sohbetinin تنها zamanını gözlemekten bahsetmektedir.

Ol büt kim anun gözde kalur nakşı hayâli

Bir kez kim anun sohbetine olsa mülâkî(K.49/4)

(O öyle bir güzel ki, hayali ona bakanın gözünden gitmez, birkaç kez onunla konuşan sohbetinden vazgeçemez.)

Beyitte sevgilinin sohbetinin güzelliğine değinilmiştir. Sevgilinin sohbeti o kadar güzeldir ki birkaç kez konuşan sevgilinin sohbetinden vazgeçemeyeceğini ifade etmektedir.

Dâ'îye bin cân gerek kim yoluna terk ide

Sohbetüne irmege ger bula imkân senün(K.60/7)

(Dâî, senin sohbetine ermek için gerekirse yoluna bin defa can feda eder.)

Beyitte sevgilinin sohbetine erebilmek için yapacağı fedakârlığı anlatmıştır.

Nedim olsun sana sohbetde nâhid

Şeref burcında hem bercis-i tâli'(K.11/67)

(Senin meclisteki sohbet arkadaşın zühre yıldızı olsun, böylece şeref burcunda talihli müşteri yıldızı olsun.)

Beyitte sohbet arkadaşının çok yüksek değerli kişi olmasını tavsiye etmiştir.

Bir nâzüki letâfet ile hoş kenâra çek

Ocak kenârı sohbetini ihtiyâr kıl(K.6/13)

(Bi (bu nazik sevgiliyi) letafetle kucakla, onunla ocak yanında sohbet et.)

Beyitte sohbetin usulünden bahsediliyor.

Bu sikender sohbetidür içülür âb-ı hayât

Hızr sâkî oldı lâ-büid âb-ı hayvân devridür(K.16/10)

(Bu İskender sohbetidir burada hayat suyu içilir, Hızır saki oldu, şüphesiz devir ölümsüzlük devridir şimdi.)

Beyitte İskender ve Hızır'a telmihte bulunulmuştur. Sohbetin ab-ı hayat gibi geldiği ifade edilmiştir.

Sufî-sıfat mükedder olur sohbeti anun

Câm-ı safâyı her kim içer ol nifâk ile(K.243/4)

(Mutluluk kadehini riya ile içenin sohbeti, zahid gibi insana keder verir.)

Beyitte sohbette samimiyete vurgu yapılmıştır.

4.1.1.5.3.1. Dedikodu-Boş Laf ile İlgili Beyitler

Kuru söz ile ger kişiye el vireydi iş

Dâ'î cihânı duta idi kâl u kil ile(K.172/7)

(Kuru söz ile her iş halledilse idi, Dâî dedikodu, boş laf ile dünyayı ele geçirirdi.)

Beyitte şair kuru sözle, boş laf, dedikodu ile hiçbir şey yapılamayacağını ifade etmektedir.

Sürahi karsunâ baş kor kulundur kâl u kıl itmez

Serinde sırları vardır anun kulkulden ayruksı(K.223/5)

(İçki sürahisi karşında durur, boş laf etmez. İçinde taşıdığı sırlar var ama, onun lık lık sesinden başka sözü olmaz.)

Beyitte boş laf etmeme tabiri kullanılmıştır.

La'lün bile söz itmege mercân ne cânı var

Yâkut olursa ol dahı da'vî güzâf ider(K.50/2)

(Dudaklarının kırmızılığında bahsetmeye mercanın takati yoktur. Yakut bunu denerse, o da boş konuşmuş olur.)

Beyitte boş konuşma ifadesi geçmektedir. Sevgiliyi övmek için ne kadar çaba sarf etse de boş konuşmuş olacağını söylemektedir.

4.1.1.5.3.2. Soru Sormak

Sormak egerçi 'ayb degül la'l-i leblerin

Cânâ nedür bahâsı diyü kim su'âl ider(K.118/3)

(Gerçi sormak ayıp değil ama, ey sevgili kırmızı dudaklarının değeri nedir diye kim sorar)

Beyitte soru sormanın ayıp olmadığı üzerinde durulmuştur.

4.1.1.5.4. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda sohbet unsuru ile ilgili 31 beyite ulaşılabilmektedir. Sohbet unsurunun içinde yer verdiğimiz dedikodu-boş laf unsuru ile ilgili üç beyite tesbit edilmiştir. Yine sohbet unsuru içinde yer verdiğimiz soru sormak unsuru ile ilgili bir beyit tesbit edilmiştir.

Divanda karga ile bülbülün sohbet arkadaşı olmasının hoş bir durum olmayacağına dikkat çekerek sohbette denkliğin önemli olduğuna değinilmiştir. Sohbetin güzelliğine değinen şair sohbetin şartı olarakta sohbet arkadaşının hoş sohbet olması üzerinde durmuştur. Sohbet arkadaşının tatlı, güzel konuşmasının makbul olduğunu belirtmiştir. Bilgili, tanınan kimselerle yapılan sohbetin kıymetli olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda sohbetin münasip kişilerle yapılmasını tavsiye eder. Sevgilinin sohbetini gönül ferahlığı olarak niteleyen şair, sevgili ile sohbet ederken etrafta yabancı istememektedir. Sevilen ile yapılan sohbette zaman kavramını unuttuğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda sohbeti canın rahatı olarak belirten şair sohbette görüntüye takılmamayı tavsiye eder. Gönül ehlinin terbiyesinin kişiyi Allah sohbetine yakın ettiğini söyler.

Kuru, boş söz ile hiçbir şey yapılamayacağını ifade eden şiar soru sormanın da ayıp olmadığını söyler.

Sohbet unsuru söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 29. Sohbet Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet ile İlgili Beyitler	27
Boş Laf-Dedikodu ile İlgili Beyitler	3
Soru Sormak ile İlgili Beyitler	1

Sohbet unsuru üç alt başlık altında incelenmiştir. En fazla sohbet unsurunda beyit bulunurken en az soru sormak alt başlığında beyit mevcuttur.

4.1.1.5.5. Dil Unsuru ile İlgili Beyitler

Gönlümde senün fikrün dilümde senün zikrün

Maksûd bana sensin her sûd u ziyânümdan(K.171/5)

(Gönlümde senin düşüncen dilimde de hep sen varsın, benim maksadım kârımda da sevdada da kaybettiklerimde de sensin.)

Beyitte şair, dilinde sürekli sevgilinin olduğundan bahsetmektedir.

Dâ'î dilinde medh ola mutrib öninde çeng

Sâki elinde câm-ı mey-i la'l-i nâb-dâr(K.31/5)

(*Ey Dâ'î dilinde övgü olsun çalgıcının elinde sazı, sakinin elinde de içki kadehi olsun.*)

Beyitte şairin dilinde övgü bulunması üzerinde durulmuş.

Elâ iy dil-ber-i ferruh ruhun gül gülden ayruksı

Cemâlün gülşeni Şengül dilün bülbülden ayruksı(K.181/1)

(*Ey kutlu sevgili, yanağın gülden de farklı bir güzel, cemalinin gül bahçesi Şengül, dilin ise bülbülden farklı.*)

Beyitte sevgilinin dilinin bülbülden daha tatlı ve üstün olduğu üzerinde durulmuştur.

Hüdhüdi sayd ide gör tâ bilesin kuş dilini

Kim delâlet kıla ol mülk-i süleymâna seni(K.203/2)

(*Eğer kuş dilini öğrenmek istiyorsan hüdhüd kuşunu avla, ta ki o hüdhüd kuşu seni Süleyman'ın mülküne götürsün.*)

Kuş dilinden bahsedilmektedir.

4.1.1.5.6. Dil Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda dil unsuru ile alakalı dört beyite rastlanmıştır. Şair bu beyitlerde dilinde sürekli sevgilinin olduğunu ifade ederken sevgilinin dilinin bülbülden daha tatlı ve üstün olduğunu belirtmiştir. Şair dilinde övgü olduğunu da ifade eder.

Dil unsuru söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için burada alınmıştır.

Tablo 30. Dil Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Dil ile İlgili Beyitler	4

Tablo 30'da görüldüğü üzere dil unsuru alt başlıklara ayrılmadan incelenmiştir. Beyit sayısı dördtür.

4.1.1.5.7. Konuşmak-Anlatmak Unsuru ile İlgili Beyitler

Zülfünün vasfını dil fikr ile sevdâ idicek

Söyledükçe uzanur kıssa-i sevdâ gicesi(K.14/11)

(*Zülfünün özelliklerini dil sevdâ ile anlatıp, söyledikçe bu sevdâ kıssası uzar gider.*)

Beyitte sevgilinin saçının özelliklerini dilin sevda ile anlatmasından bahsetmektedir. Sevilen kişiye ait unsurlar sevgi ile uzunca anlatılır.

Ol leb kim anda remz ile bir gizlü râz var

Ol gizli râzı halka bugün söylesem gerek(K.41/1)

(O dudakta işaret ile gizli bir sır var, o gizli sırrı bugün halka söylemem gerek)

Beyitte dudakta gizli olan sırrı halka söylemesi gerektiğini ifade eder.

Tolu içene nukl gerek kim suna sâkî bâdâm u şekerden

Her mey kim anun şehd-i lebün ola lisânı şekkerdür idâmı(K.89/5)

(İçki içene meze gerek saki ona bade ve şeker sun, bütün içkiler onun dudağından akan bal olsun konuşması da şekerdir.)

Beyitte sevilenin konuşmasının şeker gibi olmasından bahsedilmektedir.

Leb-i tebessümü eyler çü noktayı taksim

Ne hâcet ağzını açmak ki ideler tasdik(K.261/5)

(Tebessüm eden dudağı o kadar küçük ki, noktayı bile böler. Tasdik etmek için ağzını açmaya ne gerek var, tebessüm yeter.)

Beyitte konuşmaya gerek olmadığı, dudakların sevgiliyi anlatacağı ifade edilmektedir.

Kim anun binde birinün şükürini zikr itdi çün

Medhüni defter kılup vasfunda divân eyledi(K.17/54)

(Onun özelliklerinin binde birinin şükürünü zikretti. Vasıflarının methini defterlere yazıp divan haline getirdi.)

Zikir etmek (söyleme) ifadesi kullanılmıştır. Eğer övgüler toplansa divan oluşurdu demektedir.

4.1.1.5.8. Konuşma-Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda konuşma-anlatma unsuru ile alakalı beş beyite rastlanmıştır. Divanda şair sevilen kişiye ait unsurların sevgi ile anlatılacağını söylerken sevilenin konuşmasını şeker olarak niteler. Şair konuşmaya gerek olmadığını dudakların sevgiliyi anlatacağını söyler. Şair sevgiliye dair övgüleri anlatması halinde divan oluşacağını ifade eder.

Konuşma-anlatma unsuru söz söylemeye dair eğitici bir özellik taşımaktadır.

Tablo 31. Konuşma-Anlatma Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Konuşma-Anlatma ile İlgili Beyitler	5

Tablo 31’de görüldüğü gibi konuşma- Anlatma unsuru alt başlıklara ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.5.9. Nasihat Etmek Unsuru ile İlgili Beyitler

Nasihatlar kılur zâhid bana her dem-be-mestûrî

Velî bilmez ki bu 'âşık olupdur 'ışk ma'zûrî(K.299/1)

(Zahid bana sürekli üstü kapalı nasihatler eder, fakat bilmez ki bu âşık aşk özürsüzdür.)

Beyitte zahidin kendisine üstü kapalı nasihatte bulunduğu üzerinde durulmuştur.

Ol taş bağırlu gönli katı öykeler bana

Tutmaz kulak nasihata vardukça seng olur(K.142/6)

(O taş bağırlu taş kalpli bana durmadan kızar, kulağı nasihat almaz, söyledikçe sanki taş kesilir.)

Beyitte taş kalplilere nasihatın fayda vermeyeceği üzerinde durmuştur.

4.1.1.5.10. Nasihat Etmek Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda nasihat etmek unsuru ile alakalı iki beyite rastlanmıştır. Bu beyitlerde kalbi katı olanlara nasihatın fayda vermeyeceği ve zahidin üstü kapalı nasihatte bulunduğu üzerinde durulmuştur.

Burada doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili bir nasihat yoktur. Fakat söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 32. Nasihat Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Nasihat ile İlgili Beyitler	2

Tablo 32'de görüldüğü üzere nasihat unsuru alt başlıklara ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.5.11. Özür Dilemek Unsuru ile İlgili Beyitler

Da'i du'â-yı devletini her nefes okur

Kullıkda gerçi kâsır iken i'tizâr(K.25/13)

(Da'i devletine her nefesinde dua eder, senin kulluğunu yerine getirmekte eksiği vardır, bundan da özür diler.)

Beyitte özür dileme ifadesi geçmektedir.

4.1.1.5.12. Özür Dileme Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda özür dilemek ile ilgili bir beyite rastlanmıştır. Beyitte hataların küçükken özür dilenmesi tavsiye edilmiştir.

Özür dilemek unsuru söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır.

Tablo 33. Özür Dilemek

Bulgu Türü	Adedi
Özür Dilemek ile İlgili Beyitler	1

Tablo 33’de görüldüğü gibi unsur alt başlıklara ayrılmadan incelenmiştir. Beyit sayısı birdir.

4.1.1.5.13. Ahmed-i Dâ-i Divanının Konuşma Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları

Ahmedi Dai divanında konuşma unsuru olarak düşündüğümüz söz, sohbet, dil, konuşma-anlatma, nasihat, özür, unsurları ile ilgili beyitler tesbit edilmiştir.

Divanda söz unsuru ile ilgili toplamda 26 beyite ulaşılabilmektedir. Bunların beyit dağılımları da şu şekilde olmuştur: sözün nitelikleri ile ilgili on yedi beyit, kimin sözünü dinlemek-dinlemek gerektiği ile ilgili üç beyit, sözün kıymeti ile ilgili üç beyit, sözün kıymetini kimlerin anlayacağı ile ilgili bir beyit, söze şahit tutmak ile ilgili iki beyit tesbit edilmiştir.

Sohbet unsuru ile ilgili toplamda otuz bir beyit tesbit edilmiştir. Bunların beyit dağılımları da şu şekildedir: sohbet unsuru ile ilgili yirmi yedi, dedikodu-boş laf unsuru ile ilgili üç beyit, soru sormak unsuru ile ilgili bir beyit tesbit edilmiştir.

Divanda dil unsuru ile ilgili dört beyit, konuşma-anlatma unsuru ile ilgili beş beyit, nasihat unsuru ile ilgili iki beyit, özür dilemek unsuru ile ilgili tesbit edilmiştir.

Tablo 34. Ahmedi Da'î Divanı'nın Konuşma Alanı Kavramları

Konuşma Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Sözün Nitelikleri
	Kimin Sözünü Dinlemek Gerektiği
	Sözün Kıymeti
	Sözün Kıymetini Kimlerin Anlayacağı
	Söze Şahit Tutmak
Sohbet	Sohbet
	Dedikodu-Boş Laf
	Soru Sormak
Dil	Dil
Konuşma-Anlatma	Konuşma-Anlatma
Nasihat	Nasihat
Özür Dilemek	Özür Dilemek

Tablo 34'de görüldüğü gibi divan altı başlık altında incelenmiştir. Söz unsuru beş alt başlığa ayrılarak en fazla alt başlığa ayrılan unsurdur. Sohbet unsuru üç alt başlığa ayrılırken konuşmak, dil, nasihat ve özür alt başlıklara ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.1.6. Mesihî Divanı

4.1.1.6.1. Söz Unsuru ile İlgili Beyitler

4.1.1.6.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

N'ola kâr itse cânâ vâsf-ı kaddün

Gelür okdan katı söz olsa toğru(G.200/4)

(Boyunun vasıfları canımı ne kadar etkilese de, doğru söz insana oktan daha fazla etkili olur.)

Sözün oktan daha sert olabileceğini, ok gibi can acıtılabileceğine değinilmiştir.

Sözün bir tâze dilberdür kim olmuş

Ana ebrû iki mısra'-ı mevzûn (G.175/6)

(Sözlerin taze bir dilbere, vezinli iki mısra da o güzelin kaşlarına benziyor.)

Beyitte sözü taze bir sevgiliye benzetmiştir. Sözün taze oluşu sözün orijinal, daha önce söylenmemiş olduğundandır. Sözün dilbere, sevgiliye benzetilmesi de sevgilinin göz alıcı ve cazibeli olduğundandır.

Bil-bedâhe didüm ki fâ'ide ne

Kalemün ince vü sözün yoğun(Kt.9/2)

(Aniden dedim ki, kaleminin ince, sözünün yoğun olmasının anlamı nedir?)

Beyitte sözün mana yoğunluğundan bahsedilmektedir. Ayrıca beyitte kaleminin ince oluşu da, güzelliği hatıra getirmektedir.

La'l-i nâbun vâsfın itdükçe Mesihî Husrevâ

Sözleri şirin gelür iş bu gönül Ferhâdına(G.207/5)

(Sultanım, Mesihî senin bu temiz dudağından konuştukça bu gönül Ferhâdına sözleri tatlı gelmektedir. Sözün gönle tatlı gelmesi sevilen bir varlıktan bahsedilince oluyor. Yani sevilenin anlatılması hoşâ gidiyor.)

Sözün güzel olması için sevilen bir varlıktan bahsetmesi gerektiğini ima edilmektedir. Güzel şeylerden bahsetmek hoşâ gider. Sözün hoşâ gitmesi için güzel şeylerden bahsetmek gerekir.

Şeh-i iklim-i nazm oldun Mesihî

Cihânı tutdı sözün tumturâkı(G.258/5)

(Ey Mesihî, sen şiir ikliminin sultanı oldun, sözlerinin gösterişi dünyaya yayıldı.)

Mesihî kendini nazım ülkesinin padişahı olarak görür. Mesihî'nin sözünün gösterişi dünyayı tutmuştur. Nazım zapt edilmiş güzel ülke olarak tasavvur edilir. Bu ülkenin başındaki padişah da kelimelere hükmeden şairdir.

Zilletde görüp seni Mesihî acıdı bahr

Benzer ki bu lü'lü' sözünün nazmın işitti(G.262/7)

(Ey Mesihî, deniz seni düşkün görünce acıdı. Sanki inci senin şiirini işitti, o da sana acıdı.)

Sözü inciye benzetmiştir.

Hemîşe rûy-ı yârı vasf iderven

Benüm sözüm düşer ekser o yüzden(G.186/4)

(Daima sevgilinin yüzünü anlatırım, benim sözüm ve sesim o yüzden düşüyor.)

Beyitte sevgiliden bahsederken sözün düştüğünden bahsedilmiştir. Sevilen kişilerden bahsederken sesimizin tonu değişebilir.

Ol gül- 'izâr gördi Mesihî sözün didi

Ahsent tab'-ı bülbül-i kuds-âşiyânuma(G.239/6)

(Mesihî, o gül yanaklı senin yüzünü görünce, kutsal yuvalı bülbülün tabiatına aferin dedi.)

Beyitte, güzel söze güzel karşılık verileceği sevgilinin ağzından söylenmiştir.

Mesîhi tîg-i zebânun suydur âb-ı hayât

Meger ki Hızrdan aldun kemâl-i kurbîyeti(G.261/7)

(Mesihî, ab-ı hayat senin dil kılıcından doğmuştur. Sen bu yakınlığı herhalde Hızır'dan almış olmalısın.)

Beyitte Mesihî'nin sözlerinin alelâde sözler olmadığına üzerinde durulmuştur.

Gam u endûh u melâlile hayâl olduğumu

Sana 'arz itmege geldi bu muhayyel güftâr(Mü.8/48)

(Sözlerimin dert ve sıkıntı ile hayal olduğunu, bu muhayyel söz sana arz ediyor.)

Beyitte Şair sözlerini hayale benzetmektedir.

Yazmaga altun ile şi 'rin Mesihî bendenün

Fakrı ucından ödünç almış güneşden zer hilâl(Mü.3/28)

(Mesihî'nin değerli sözleri ancak ayın güneşten ödünç aldığı altınlarla yazılabilir.)

Beyitte şair sözlerinin çok değerli olduğu üzerinde durulmuştur.

Çü tig-i gamzeni görem düşer sözüm keskin

Sanasın agzum içinde olur zebân hançer(G.93/8)

(Senin gamzenin kılıcını görünce benim sözlerim de keskinleşir. Sanki dilim, ağzım içinde hançer olur.)

Beyitte şair sevgilinin bakışları sebebiyle sözlerinin daha keskin hale geldiğini ifade eder. Sözlerin niteliğinde sevilen varlığın etkisi vardır.

Gözüm yaşı ile rengîn sözim bulur revnak

Virür nite ki gül-i surha zîb ü fer jâle(MD, s.37,bl.6,b.48)

(Kırmızı güle lale nasıl parlaklık veriyorsa, benim gözyaşlarım da sözlerime parlaklık verir.)

Beyitte gözyaşının sözü renkli, güzel hale getirdiği üzerinde durulmuştur.

Bu Mesihî'nün kıyâmet sözleri

Sanki 'Îsâdur inüp itdi zuhûr(G.46/6)

(Bu sözler Mesihî'nin kıyamete benzeyen sözleridir. Sanki İsa yeryüzüne inerek zuhur etti.)

Beyitte şair kendini Hz İsa'ya, şiirlerini de İsa'nın sözlerine benzetir. Sözlerinin kıyamet olarak nitelendirir çünkü sözleri okunduğu zaman insanları etkiler kıyametteki gibi ayağa kaldırır.)

Nüşa-ı şi'r ile güzelleri teshîr itdüm

Be Mesihî giderek sözleriün efsûn oldu(G.255/8)

(Mesihî şiir nüshaları ile güzelleri büyüledin, giderek sözlerin de büyü oldu)

Beyitte söz büyüye, şiir muskaya benzetilmiştir. Mesihî'nin sözleri de güzellerin akıllarını başlarından alan efsunlu sözlerdir.

4.1.1.6.1.2. Eskimiş Söz

Almazam ağzuma ben ma'ni-i hâyideyi hiç

Degülem tıfl ki hâyide idinem iftâr(K.8/45)

(ben ağzıma ağızdan ağza dolaşmış eski sözü hiç almam, çocuk değilim ki bayat sözle iftihar edeyim.)

Mesihî ağızdan ağza dolaşmış eskimiş sözleri ağzıma şiir diye almam demiştir. Ağızdan ağza dolaşmış, eskimiş sözleri eskimiş söz olarak nitelendirmiştir. Böyle sözlerle de iftihar etmeyeceğini belirtmiştir. Şaire göre eskimiş ağızda ağza dolaşmış söz değersizdir.

4.1.1.6.2. Söz Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Söz söylemede kelimelerden ziyade daha önemli olan şey kelimelerin tadıdır(Carnegie,110)” Ne söylediğinizden daha da önemli olan nasıl söylediğinizdir.”Mesihî divanında söz ifadesine 16 defa karşılaşılmıştır. Bu beyitlerin 15 tanesi sözün nitelikleri ile alakalı iken biri ise eskimiş söz ile alakalıdır. Mesihî divanında sözü taze geline, inciye ve büyüye benzetmiştir. Aynı zamanda şiirlerini de Hz İsa'nın sözlerine benzetir. Sözün okdan daha sert olup can acıtılabileceğini ifade eder. Mesihî sevgilinin yan bakışıyla sözlerinin kılıç gibi keskin olacağını ifade eder. Mesihî sözlerinin o kadar değerli olduğunu söyler ki sözlerini yazacak harflerin ancak ayın güneşten ödünç aldığı altınlarla yazılabileceğini söyler Mesihî sözlerini kadar güzel sözlere ancak hayal de rastlanacağını ifade eder.Sözün güzel olup gönle hoş gelmesi için sevilen bir varlıktan bahsetmesi gerektiğini söyler.Sözün itibar görmesinin sözü kimin söylediğine bağlı olduğunu ifade eder.Birisini konuşturulmak isteniyorsa konuşturulmak istenen kişinin sevdiği şeylerden bahsetmek gerektiğini belirtir.Sevilen kişiden bahsederken sesin tonunun değişebileceğini ifade eder.Tumturaklı sözlerin dünyaya yayıldığını ifade eden şair sözlerinin olduğu gibi söylediğini,sözlerinin yoğun söylediğini belirtir.Şair konuşmaya başlamadan önce yemek içmek gerektiğini vurgular.Mesihî güzel

söze güzel muamele edileceğini de ifade eder..Şair eskimiş ağızda dolaşmış sözleri boş söz olarak niteler.

Söz unsuru dolaylı olarak söz söylemeye dair eğitici bir özellik taşımaktadır.

Tablo 35. Söz Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	15
Eskimiş Söz ile İlgili Beyitler	1

Tablo 35’te görüldüğü gibi söz unsuru iki başlık altında incelenmiştir. Sözün nitelikler ile ilgili on beş beyit, eskimiş söz ile alakalı bir beyit tesbit edilmiştir.

4.1.1.6.3. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler

Sen semen-ten lâle –ruhsâr ile sohbet itmege

Gonca vü gül kıldı yâkût u zerîni der-miyân(K.14/18)

(sen beyaz tenli kırmızı yanaklı ile sohbet etmeğe, gonca ve gül yakut ve altını arada bıraktı)

Beyitte sohbet etmek üzerinde durulmuştur. Sevgili ile herkesin sohbet etmek isteyeceği, sevilen kişi ile edilen sohbetin kıymetli olacağı üzerinde durulmuştur.

Bezme bizi da ’vet itmez didüğüm yâr işidüp

Hışm idüp dimiş sakınsun bir gün uğrar sohbeta(G.238/3)

(Sevgili, benim bezme bizi davet etmez sözüümü işitince; bir gün sohbeta uğrar, benim hışmımdan sakınsın demiş.)

Beyitte sohbet unsuru geçmektedir. Sohbeta kanalıyla sevgiliye not iletme üzerinde kullanılmıştır.

Ey boyı ’ar ’ar hemân tek sen kadem bas sohbeta

Serv sahn-ı gülsitân içre turupdur hidmete(G.238/1)

(Ey ardıç boylu sevgili, hemen sohbeta gel. Servi gül bahçesinde hizmet için bekliyor.)

Beyitte sohbet tabiri geçmektedir. Sohbet ortamında sevilen kişilere hürmet edileceği üzerinde durulmuştur.

4.1.1.6.4. Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Mesihî Divanında sohbet unsurunun üç beyitte geçtiği düşünülmektedir. Mesihî sohbetin sevilen ile kıymetli olduğu, sevilen ile herkesin sohbet etmek isteyeceği üzerinde durulmuştur. Sohbetinde sevilen kişiye hürmet edileceğini belirtmiştir.

Nasihât söz söylemeye ilişkin bir kavram olduğu için alınmıştır doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili değildir.

Tablo 36. Sohbet Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet ile İlgili Beyitler	3

Tablo 36’da görüldüğü gibi sohbet unsuru alt başlıklara ayrılmadan incelenmiştir. Beyit sayısı üçtür.

4.1.1.6.5. Konuşma-Anlatma Unsuru ile Beyitler

Kehvâre-i ‘ademde iken ‘İsi-yi femün

Her dem tekellüm eylemege depredür lisân(Mü.2/14)

(Sen daha yokluğunun beşiğinde iken ağzının İsâsı, konuşmak için dilini oynatır.)

Konuşmanın fitri, yaratılıştan gelen bir özellik olduğu üzerinde durulmuştur.

Tutî-i tab’ın Mesihî bendenün gûya iden

Bir şeker-leb dilberün âyine-i ruhsâridur(G.50/2)

(Tabiatını papağana benzeten Mesihî, kendini konuşuranın sevgilinin şeker dudağı ve ayna gibi parlak yüzü olduğunu ifade eder.)

Hân-ı vaslundan yidür söyletmek istersen beni

Kim dimişlerdür sehâ evvel ta’âm andan kelâm(G.165/4)

(Ey sevgili beni konuşurmak istiyorsan önce vuslat sofrasında doyur. Çünkü önce ikram sonra kelâm demişler.)

Beyitte konuşmaya başlamadan önce yemek içmek gerektiği vurgulanıyor.

Ey haste-dil kılan beni nâz u ‘itâb ile

Gel gönlümü hoş eyle yine bir cevap ile(G.241/1)

(Ey nazıyla beni hasta eden sevgili, bir cevap ver de gönlümüz hoş olsun.)

Beyitte sevilen kişiden gelen sözlerin mutluluk vereceğini söylenmiştir. Sözün itibar görmesi , insanı mutlu etmesi sözü kimin söylediğine bağlıdır.

Zikrüm ola ger haşre dek evsâf-ı hamidiün

Binde birini kılmayayum inşâ(Mü.16/34)

(Senin güzel vasıflarını hatırladığımda, onların binde birini bile anlatamam.)

Beyitte anlatmadaki acizlikten bahsetmektedir. Güzel yönü çok olan kişinin hasletleri anlata anlata bitmez.

Lebün evsâfin itdükçe Mesihî

Olur hâmûş tûti-i şeker-hây(G.282/5)

(Mesihî dudaklarının özelliklerini anlattıkça, şeker papağan sessiz olur.)

Beyitte sevgilinin özelliklerini anlatmaktan bahsetmektedir. Sevilen bir kişinin özellikleri anlatıldığında konuşmada mahir olanların bile susacağı belirtilmektedir.

4.1.1.6.5.1. Laf Atmak ile İlgili Beyitler

Bâg-ı sarayını kıla ger cennete şebîh

Rıdvâna anca söz ata kasrunda bâğbân(Mü.2/31)

(sarayın bahçesini cennete benzeten bahçıvan, senin köşkünden Rıdvan'a söz atar.)

Beyitte söz atmak, laf atmak, tabiri kullanılmıştır.

4.1.1.6.6. Konuşma-Anlatma Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Mesihî divanında konuşma-anlatma unsuru ile ilgili toplamda yedi beyite ulaşılabilmektedir. Şair konuşmanın fitri bir unsur, doğuştan getirilen bir unsur olduğu üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda şair anlatmadaki acizliğin üzerinde durulurken iyi işler yapıldığında bunun kıyamete kadar anlatılacağı ifade edilmiştir. Sevilen kişinin özellikleri anlatılmaya başlandığında konuşması ile ün salmış varlıkların bile susacağı belirtilmiştir. Divanda laf atmak ifadesinin geçtiği bir beyite rastlanmıştır.

Konuşma-anlatma unsuru doğrudan konuşma eğitimi ile ilgili değildir. Fakat dolaylı olarak eğitici bir yön taşımaktadır.

Tablo 37. Konuşma-Anlatma Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Konuşma-Anlatma ile İlgili Beyitler	6
Laf Atma ile İlgili Beyitler	1

Tablo 37'de görüldüğü üzere konuşma-anlatma unsuru iki başlık altında incelenmiştir.

4.1.1.6.7. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitler

Sûsen gibi çün kim uzadam medhüne ben dil

Ağzını yumar gonca gibi bülbül-i gûyâ(Mü.15/35)

(Susam gibi senin övgünle ben dilimi uzatayım, öten bülbül ise gonca gibi ağzını yumar.)

Beyitte övgü üzerinde durulmuştur. Sevilen varlık övüldüğünde bülbülün bile susacağına değinilmiştir.

Her nefeste medhüni vird-i lisân idinmege

Dâne-i dendândan tesbîh idinmişdür dehân(Mü.5/28)

(Ağız her nefeste daima seni övmeyi dış tesbihleriyle vird edinmiştir.)

Beyitte her nefeste sevgilin övülmesi üzerinde durulmuştur.

Sen kaşı yaya medh okıyam her ağızla ger

Cismümi zahm-i tirûn ider ser-te-ser dehân(Mü.2/12)

(*Senin gamzelerin benim cismimi yaralarsa, sen yay kaşlıyı her zaman meth ederim.*)
Beyitte sevilen kişinin aşığa zarar bile verse aşğın sevilen kişiyi öveceği belirtilmiştir.

4.1.1.6.8. Övgü Unsuru ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda üç yerde övmek-meth etmek ifadesine rastlanmıştır. Övgünün sevilen varlığa yapılacağı, sevilenin zararı bile dokunsa övmekten vazgeçmeyeceği ve de sevilen kişinin övülmesi neticesinde bülbülün bile susacağı üzerinde durulmuştur.

Övgü unsuru konuşmaya dair bir kavram olduğu için burada alınmıştır.

Tablo 38. Övgü Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Övgü ile İlgili Beyitler	3

Tablo 38’de görüldüğü gibi övgü unsuru tek başlık altında incelenmiştir. Beyit sayısı üçtür.

4.1.1.6.9. Hal Dili Unsuru ile İlgili Beyitler

Sana zeban-ı hâl ile itdükçe ben su’âl
Kirpüklerün diliyle virür gamzeler cevâb(Mü.7/21)
(*Ben hal dilimle sana sordukça, gamzelerin; kirpüklerin diliyle bana cevap verir.*)
Beyitte hal dili ile konuşmak üzerinde durulmuştur.

4.1.1.6.10. Hal Dili ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Divanda bir yerde hal dili ifadesi geçtiği düşünülmektedir. Şair hal dili ile konuşma üzerinde durmuştur.

Hal dili konuşmaya ilişkin bir kavram olduğu için burada alınmıştır.

Tablo 39. Hal Dili

Bulgu Türü	Adedi
Hal Dili ile İlgili Beyitler	1

Tablo 39’da görüldüğü gibi hal dili unsuru tek başlık altında incelenmiştir. Beyit sayısı ise birdir.

4.1.1.6.11. Mesihî Divanının Konuşma Alanına İlişkin Beyitlerin Yorumları

Mesihî Divanında söz unsuru ile alakalı toplamda 16 beyite rastlanmıştır. Bu beyitlerin 15 tanesi sözün nitelikleri ile alakalı iken bir tanesi eskimiş söz ile alakalıdır. Divanda sohbet

unsuru ile alakalı üç beyite rastlanmıştır. Konuşma-anlatma unsuru ile alakalı yedi beyite rastlanmıştır. Övgü unsuru ile alakalı üç, sövmek unsuru ile alakalı üç ve hal dili unsuru ile alakalı bir beyite rastlanmıştır.

Tablo 40. Mesihî Divanı'nın Konuşma Alanı Kavramları

Konuşma Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Sözün Nitelikleri
	Eskimiş Söz
Sohbet	Sohbet
Konuşma-Anlatma	Konuşma
	Laf Atma
Övgü	Övgü
Hal Dili	Hal Dili

Tablo 40'da görüldüğü gibi Mesihî Divan'ı altı başlık altında incelenmiştir. Söz unsuru sözün nitelikleri ve boş söz adı altında iki alt başlığa ayrılarak incelenirken konuşma ve anlatma unsuru laf atmak alt başlığına ayrılarak incelenmiştir. Sohbet, övgü, hal dili ise alt başlıklara ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2. KONUŞMA EĞİTİMİ ALANINA İLİŞKİN BULGULAR

4.1.2.1. Çâkeri Divanı

4.1.2.1.1. Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

4.1.1.2.1.2. Sözünde Durma-Durmama ile ilgili Beyitler

Şah dirse Çâkeri sende bugün hâzır ne var

Bir şınuk şad-pâre dil var'ahd ü peymânı dürüst(G.6/6)

(Çâkeri, padişah “bugün sende hazır ne var diye” sorarsa, ben de “sözünde, yeminin de duran fakat kırılıp yüz parçaya ayrılmış(paramparça) bir gönül var” derim
Beyitte sözünde durmanın ehemmiyeti üzerinde durulmuştur. Kırılıp, incinsen bile sözde durma üzerinde durulmuştur.

4.1.1.2.1.3. Söz Dinleme ile İlgili Beyitler

Her denînin sözine uyma beni itme helâk
Hele dirler bana da'âşık-ı rüsvâdur bu(M.3/1)
(Her alçağın sözüne uyma, beni helak etme. Hele(bak) bana da “bu rezil bir âşıktır “ derler.
Beyitte kimin sözüne uyulmaması gerektiği üzerinde durulmuştur.

4.1.1.2.1.4. Sözün Kıymetini Anlama ile İlgili Beyitler

Vasfında şekerin lebinün Çâkeri sözün
Ehl-i suhan bilür ki ne şîrin makâledür(G.34/5)
(Ey Çâkeri, sevgilinin şeker gibi tatlı dudağını vâsf eden sözün ne güzel kelâm olduğunu söz ustaları bilirler.)
Beyitte güzel bir varlığı anlatan sözün de güzel olacağı anlatılmıştır.

4.1.1.2.1.5. Sözün Değerini Neyin Artıracağı ile İlgili Beyitler

Lebün fikri şî'rüm muhayyel kılur
Kişinün sözün bes hayâl arturur(G.43/3)
(Sevgilinin dudağının düşüncesi şîirimi hayal dolu yapar, insanın sözünün (şîirinin) değerini hayal çok artırır.)
Beyitte hayalin söz (şîir) üzerindeki olumlu etkisi üzerinde durulmuştur.

4.1.1.2.1.6. Sözün Nasıl Olması Gerektiği ile İlgili Beyitler

Agzı vasfın Çâkeri uzatma kim
'Âkıl olan muhtasar kılur sözi(G.124/5)
(Çâkeri (sevgilinin) azgını vasfını anlatmayı uzatma, zira akıllı olan sözü kısa söyler)
Beyitte sözü kısa söylemenin akıllı olmanın göstergesi olduğunu belirtmektedir.

Çâkeri agzı vasfın eyleyelüm
Çünkü söz ihtisâr-ile hoşdur(G.33/5)
(Çâkeri, sevgilinin küçük olan ağzını anlatalım çünkü söz kısa olduğu zaman güzeldir)
Beyitte sözün kısalığı övülmüştür, söz kısa olduğu zaman güzeldir denilmektedir.

4.1.2.1.2. Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Çâkeri divanında söz unsurunun konuşma eğitimi içeren beyitleri altı yerde geçtiği düşünülmektedir. Bu beyitler sözünde durma-durmama, söz dinleme, sözün kıymeti, sözün değerini neyin artıracağı, sözün nasıl olması gerektiği alt başlıklarında incelenmiştir.

Şair sözünde durmanın ehemmiyeti üzerinde dururken güzel bir varlığı anlatan sözünde güzel olacağını söyler. Ayrıca şair sözün kısalığını över, söz kısa olduğunda güzel olacağını söyler. Sözü kısa söylemenin akıllı olmanın göstergesi olduğunu belirtir. Şair hayalin(şiirin) söz üzerindeki olumlu etkisi üzerinde durur.

Tablo 41. Söz-Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sözünde Durma-Durmama ile İlgili Beyitler	1
Söz Dinleme ile İlgili Beyitler	1
Sözün Kıymetini Anlama ile İlgili Beyitler	1
Sözün Değerini Neyin Artıracağı ile İlgili Beyitler	1
Sözün Nasıl Olması Gerektiği ile İlgili Beyitler	2

Tablo 41’de görüldüğü üzere söz unsuru beş alt başlıkta incelenmiştir.

4.1.2.1.3. Nasihat- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

*Açma ağzın kıl hazer rüsvâ-yı ‘âm eyler seni
Gonca gülsün ‘andelibe keşf-i esrâr eyleme(G.107/3)
(Ey Sevgili, sen gonca olmadığından bülbüle sırlarını söyleme. Ağzını açmaktan sakın (yoksa)
seni halka rezil eder.)*

Beyitte nasihatte bulunulmuştur. Sırrını kimlere söylenmemesi gerektiği aksi takdirde nelerin olabileceği üzerinde durulmuştur.

4.1.2.1.4. Nasihat- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Çâkeri divanında nasihat unsurunun konuşma eğitimi içeren beyitlerin bir yerde geçtiği düşünülmektedir.. Şair sırrını kimseye açmama konusunda nasihatte bulunmaktadır.

Tablo 42. Nasihat- Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Nasihat Unsuru ile İlgili Beyitler	1

Tablo 42’de görüldüğü üzere nasihat unsuru herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.1.5. Çâkeri Divanının Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları

Çâkeri divanında konuşma eğitimi içeren iki unsur tesbit edilmiştir. Bunlar söz ve nasihat unsurudur. Söz unsuruna ilişkin toplam altı beyit tesbit edilmiştir. Bunlar beş alt başlık halinde incelenmiştir. Sözünde durma-durmama ile ilgili bir beyite, söz dinleme ile ilgili bir beyite, sözün kıymeti ile ilgili bir beyite, sözün değerini neyin artıracağı ile ilgili bir beyite, sözün nasıl olması gerektiği ile ilgili iki beyite rastlanmıştır.

Tablo 43. Çâkeri Divanı Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları

Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Sözünde Durma-Durmama
	Söz Dinleme
	Sözün Kıymetini Anlama
	Sözün Değerini Neyin Artıracağı
	Sözün Nasıl Olması Gerektiği
Nasihat	Nasihat

Tablo 43'te görüldüğü üzere söz unsuru beş alt başlıkta incelenmiştir. Nasihat unsuru ise herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.2. Şeyhi Divanı

4.1.2.2.1. Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

4.1.2.2.1.1. Güzel Söz ile İlgili Beyitler

Saâdetli yüzünü öger bu kamu âlem

Letafetli sözünü sever cümle halâyık(G.93/2)

(Bu mutlu yüzünü bütün halk över, bu kibar ve tatlı sözleri de cümle yaratılmışlar sever.)

Beyitte sözün kibar ve tatlı olduğu takdirde tüm halk tarafından övüleceğinden, tüm yaratılmışlar tarafından seviceğinden bahseder. Söz kibar ve tatlı olmalıdır.

Nutkun mu'allimi şübeh-i akladır necât

Lafzın müfferihi maraz-ı rûhadır şifâ(K.5/5)

(Konuşmanın öğretmeni aklın şüphelerinin kurtuluşudur. Hastalıklı ruhun şifası da lafız ilacıdır.)

Beyitte (doğru) sözün şifalı olması üzerinde durulmuştur. Söz, yerine göre ruh hastalığına şifadır.

Şi'ri Şeyni'nin kalîl ammâ delil

Söyledin hayrî'l –kelâmı vesselam(G.112/8)

(Şeyhî'in şiiri az ama etkilidir, sözlerin hayırlısını söyledin bilesin.)

Beyitte az ama etkili güzel söz sözün hayırlısı olduğunu belirtmektedir.

Egerci âb-ı revândır sözün gurûr etme

K'i olur şarâb amelsiz biki'atin keserâb(K.15/28)

(Söz ağızdan akıp gider, bununla gururlanma gereğini yap. Amelsiz söz, çöldeki serap gibidir)

Beyitte söylediklerimizi hayatımıza uygulamamız gerektiği söylenmiştir.

Eser etmez nasihâtın vâiz

Keser isen sözünü kes nidelim(G.120/5)

(Ey vaiz sen ne söylersen söyle bize tesir etmez, eğer konuşmak istemez ve susarsan da sus ne yapalım.)

Beyitte sevilmeyen kişinin sözünün etkili olmadığından bahsedilmektedir. Dinlenilmeyen yerde konuşmamak gerektiği söylenmiştir.

4.1.2.2.1.2. Güzel Sözleri Örnek Alma

Her kim söz ehli nağme-i Dâvûdu söz eder

Sözün var ise Şeyhî Zeburundan ezber et(G.9/7)

(Söyleyecek sözü olanlar Davud'un nağmesinden bahseder. Şeyhî sen de Zebur'dan anlat, konuş)

Beyitte kutsal bir metinden yararlanması istenmiştir.

4.1.2.2.2. Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Şeyhi divanında söz unsurunun konuşma eğitimi içeren altı beyite rastlanmıştır. Bunlardan beş tanesi güzel söz ile alakalı ilen bir tanesi güzel sözü örnek almak ile ilgilidir.

Şair az ama etkili sözü hayırlı söz olarak nitelendirirken doğru sözün şifa olduğunu söyler. Ayrıca söylediklerimizi hayatımıza uygulamak gerektiğini ifade eder. Sevilmeyen kişilerin sözünün etkili olmadığını söyleyen şair dinlenilmeyen yerde konuşmamak gerektiğini tavsiye eder. Sözlerde kutsal metinlerden de faydalanabileceğini ifade eder.

Tablo 44. Söz-Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Güzel Söz ile İlgili Beyitler	5
Güzel Sözleri Örnek Alma ile İlgili Beyitler	1

Tablo 44'de görüleceği üzere söz unsuru iki alt başlık altında incelenmiştir.

4.1.2.2.3. Sohbet- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

Toprak olursa bu sohbette cevâhir n'ola çün

Ma'den-i lutf u mürüvvet kân-ı ihsân bundadır(G.39/5)

(Bizim sohbetimizle toprak cevhere dönüşür. İyilik ve mürüvvet güzel sözdendir.)

Beyitte güzel sohbetin olağanüstü etkisi belirtilmiştir.

Sohbetlerimizin bizim ey cân yaraşığı

Sen cân ile hoştur

Zirâ ki kulun derdine dermân yaraşığı

Sultan ile hoştur(G.29/1)

(Ey canıma bana en yakın olan sohbetler senin ile hoştur. Çünkü kulun kölenin derdine derman olmaya en çok yakışan sultandır derman onun ile hoştur.)

Beyitte sevilen kişilerle yapılan sohbetin derde derman olacağı ifade edilir.

4.1.2.2.4. Sohbet- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Şeyhi Divanında sohbet unsurunun konuşma eğitimi içeren iki beyite ulaşılabilmektedir. Şair güzel sohbetin olağanüstü etkisinden bahseder. Sevilen kişilerle yapılan sohbetin derde derman olacağını söyler

Tablo 45. Sohbet-Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet	2

Tablo 45’de görüleceği gibi sohbet unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.2.5. Sır Tutuma- Konuşma Eğitimi

Belin nişânın sordum lebinden eydür kim

Dilin tut eyleme kâli ki bunda sığmaz kıl(G.111/2)

(Belinin nasıl olduğunu sordum dudağından döküldü ki, dilini tut bu konuda konuşma çünkü bu sözle anlatılacak şey değil.)

Beyitte dilin tutulması konusunda tembih vardır. Kimi şeyler sözle anlatılamazlar böyle konularda dili tutmak gerekir.

4.1.2.2.6. Sır Tutma- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Şeyhi divanında sır tutma unsurunun konuşma eğitimi içeren bir beyite ulaşılabilmektedir. Şair dilini tutma konusunda tembihte bulunmuştur.

Tablo 46. Sır Tutma-Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sır Tutma Unsuru ile İlgili Beyitler	1

Tablo 46’de görüldüğü gibi sır unsuru herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.2.7. Şeyhi Divanı Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulguların Yorumları

Şeyhi divanında konuşma eğitimi içeren üç unsur tesbit edilmiştir. Bunlar söz unsuru, sohbet unsuru ve sır tutma unsurudur.

Söz unsuru, güzel söz ve güzel sözü dinlemek adı altında iki başlık altında incelenmiştir. Sohbet ve sır unsuru ise herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

Tablo 47. Şeyhi Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları

Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Güzel Söz
	Güzel Sözleri Örnek Alma
Sohbet	Sohbet
Sır	Sır

Tablo 47’de görüldüğü gibi söz unsuru iki alt başlığa ayrılarak incelenmiştir. Sohbet ve sır unsuru ise herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.3. Necati Beğ Divanı

4.1.2.3.1. Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

4.1.2.3.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

Bu ince söze yoğun yumru söz şebîh olmaz

Letâfet ile kaçan ola bozboğan hançer(K.7/36)

(Bu ince söz yumru yuvarlak söze benzemez. Hoşlukla, güzellikle hançer nasıl gürz olur.)

Beyitte ideal söz tanımı vardır.

Değme söze eğilme ki doğruluk iledir

Sahn-ı çemende serv-i revânın güzelliği(G.579/4)

(Sevgilinin güzelliği çemende nasıl ki doğru dik duruşu ile oluyorsa, senin sözün de dosdoğru olsun.)

Beyitte sözün doğru olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Anmadım estagfirullâh nâm-ı a'lâsın sarîh

Kim edebden hâric ola izzet ehline hitâb(K.4/16)

(İzzet ehline hitap ederken edep dışına çıkmamak için estagfirullah sözünü açıktan çok belirtmedim.)

Beyitte kelime seçimine gösterilen dikkat söz konusudur.

Şu söz kim ola misâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl

Selâsetinde hacil ola selsebîl ü zülâl (K1/1)

(Kamil insanların sözleri öyle olmalı ki, akıcılığı ile cennet sularını utandırmalı.)

Beyitte ideal sözün nasıl olması gerektiği bir benzetme ile belirtilmiştir.

Şu söz ki zezeme-i Ahirü'z zaman ola ol

Gönülde cân gibi saklaya ehl-i vecd ü hâl (K.1/2)

(Güzel değerli bir söz âhir zamana göre nağmeli olmalı. Ta ki hal ehli olanlar onu gönüllerinde saklasınlar.)

Beyitte ideal sözün bir özelliği belirtilmiştir.

4.1.2.3.2. Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Necati Beg divanında söz unsurunda konuşma eğitimi içeren beş beyite rastlanmıştır. Bu dört beyit sözün nitelikleri alt başlığında incelenmiştir.

Şair ideal sözün tanımını yapar. Şaire göre söz ince, yumuşak, akıcı ve doğru olmalıdır. Şair kelime seçimine dikkat edilmesi konusunda da uyarıda bulunmaktadır.

Tablo 48. Söz- Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	5

Tablo 48'de görüldüğü üzere söz unsuru tek alt başlıkta incelenmiştir.

4.1.2.3.3. Sohbet-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

Ağzın bıçaklar açmaya sohbette pistonin

Anun dilini ol büt-i şekker-şiken bilir(ND, s.22,bl.3)

(Fıstığın ağzını sohbette bıçaklar açmaz, fıstığın kapalı olan ağzını tıpkı onun gibi ağzı güzel olan sevgili açabilir)

Beyitte sohbet ifadesi geçmektedir. Beyitte sevgilinin konuşurma becerisi vurgulanmıştır.

4.1.2.3.4. Sohbet- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Necati Beg divanında sohbet unsurunun konuşma eğitimi içeren beyit sayısı birdir. Şair sohbet esnasında sevgilinin konuşurma becerisini ifade etmiştir.

Tablo 49. Sohbet Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet ile İlgili Beyitler	1

Tablo 49'da görüldüğü üzere sohbet unsuru herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.3.5. Öğüt- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

Akil isen irci 'î nidâsın sesle

Rihletde sana yoldaş olanı besle

Bu fâni cihân kimseye kalmaz bâki

Bâkiye düriş bâkiye söziüm esle(ND,42 Rubai)

(Akıllı isen Rabbine dön çağrısına kulak ver bu fani dünya kimseye kalmaz. Sen baki olana yönel, bu yolculukta sana yoldaş olanı besle, bu cihan fanidir söziümü dinle)

Beyitte şair bu cihanın faniliğinden söz açarak baki olana dönme konusunda öğüt vermiştir.

4.1.2.3.6. Öğüt-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Şeyhi Divanının öğüt unsurunun konuşma eğitimi içeren beyit sayısı bir olarak tesbit edilebilmiştir. Şair fani olandan bakiye dönme konusunda öğüt vermiştir.

Tablo 50. Öğüt-Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Öğüt ile İlgili Beyitler	1

Tablo 50’de öğüt unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.3.7. Necati Beg Divanı Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulguların Yorumları

Necati Beg divanında konuşma eğitimi içeren üç unsur tesbit edilmiştir. Bunlar söz, sohbet ve öğüt unsurudur. Söz unsuru sözün nitelikleri alt başlığında incelenmiştir ve söz unsuru ile alakalı dört beyite rastlanmıştır. Sohbet ve öğüt unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir. Öğüt unsuru ile ilgili bir beyit, sohbet unsuru ile ilgili bir beyit tesbit edilmiştir.

Tablo 51. Necati Beg Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları

Konuşma Kavramları	Eğitimi	Alanı	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz			Sözün Nitelikleri
Sohbet			Sohbet
Öğüt			Öğüt

Tablo 51’de görüldüğü üzere söz unsuru sözün nitelikleri başlığı altında incelenirken sohbet ve öğüt herhangi bir alt başlığa ayrılmamıştır.

4.1.2.4. Ahmed Paşa

4.1.2.4.1. Söz- Konuşma Eğitimi İle İlgili Beyitler

4.1.2.4.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

Yâ Rab çü sözü menba-ı âb-ı hayattır

Hızır-ı zamâne gibi ola ömrü bî-şümâr(K.33/37)

(Ya Rabbi, onun sözü âb-ı hayatın kaynağıdır. Ömrü Hızır gibi çok uzun olsun)

Beyitte sevgilinin güzel sözünü âb-ı hayata benzetmektedir.

Gönlüm yolunda ok gibi doğru sözünde dost

Yâ kaşı gibi doğru değildir revâ mıdır(G47/5)

(Ey dost, gönlüm senin ok gibi dosdoğrudur. Kaşının yayı gibi eğri olması yakışır mı?)

Beyitte sözün ok gibi doğru olduğu ve olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

4.1.2.4.1.2. Sözü Uzatmama ile İlgili Beyitler

Çü nükte-dân-ı cihândır Şahenşedir Ahmed

Sözü uzatma demidir du'âya kıl âheng(K.21/24)

(Sultanlar sultanı Ahmed dünyanın nükteli şairidir. Sen artık sözü uzatma duaya başla.)

Beyitte sözü uzatmamak üzerinde durulmuştur.

Ahmed sözü uzatma ki mersiyyede murâd

Halka nasihat ise bu ma'ni hemîn ola(K.29/59)

(Ahmed sözü uzatma, mersiye yazmaktan maksadın nasihat ise bunu şimdi yap.)

Beyitte sözü uzatmama üzerinde durulmuştur. Sözü uzatma durumunda asıl meseleden uzaklaşılacağı, verilmesi gereken asıl meselenin verilemeyeceğini belirtmiştir.

4.1.2.4.2. Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmed Paşa divanında söz unsurunda konuşma eğitimi içeren dört beyit tesbit edilmiştir. Bunlar sözün nitelikleri ve sözü uzatmama alt başlıklarında incelenmiştir. Sözün niteliklerinden iki beyit tesbit edilirken sözü uzatmama ile ilgili de iki beyit tesbit edilmiştir.

Şair güzel sözün hayat suyu olduğunu belirtir. Sözün ok gibi doğru olması gerektiğini söyler. Ayrıca şair sözü uzatmama konusunda uyarıda bulunmaktadır. Söz uzadığı takdirde asıl meseleden uzaklaşılacağını ifade eder.

Tablo 52. Söz- Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri	2
Sözü Uzatmama	2

Tablo 52'de görüldüğü üzere söz unsuru iki alt başlık altında incelenmiştir.

4.1.2.4.3. Sır- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

Düştüm rakîbin ağzına tutamadım dilin

Tutaydı ağzını ol itin üstühân gerek(G.166/4)

(Rakibin ağzına (diline) düştüm ama dilini tutamadım. O köpeğin dilini tutmak için kemik gerek)

Beyitte kötü söz sahiplerini susturmanın yöntemini söylemiş.

Fâş eylemezdi sırrın ene'l Hak rumûzunun

Mansura irse mürşid-i dâna senin gibi(K.6/49)

(Eğer Mansur'da senin gibi bir mürşid-i kâmil nasip olsaydı, o enel-Hak sırrını asla faş etmezdi.)

Beyitte, insana sır saklama becerisini, yani konuşma(ma) eğitimini ancak üstatların verebileceği belirtilmiştir.

Ol hokka-leb rakîbe ki söz gevherin açar

Şeytanı gayb sırrına hem-râz eder dirig(G.140/6)

(O hokka gibi dudığından çıkan sözler rakibe cevherini sağlar. Bundan sakın, şeytana gayb sırlarını açıyorsun.)

Beyitte sır saklamaya davet var. Kötülere sır söylenmez.

4.1.2.4.4. Sır- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmed Paşa divanında sır unsuru içerisinde konuşma eğitimi içeren üç beyit tesbit edilmiştir. Sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

Şair beyitlerde kötü söz sahiplerini susturmanın yolunu göstermiştir. Şair insanlara sır saklama yani konuşma(ma) eğitimini ancak üstatların vereceğini belirtir. Ayrıca şair kötülere sır verilmeyeceğini ifade eder.

Tablo 53. Sır- Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sır Unsuru ile İlgili Beyitler	3

Tablo 53'te görüldüğü gibi sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.4.5. Ahmed Paşa Divanının Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları

Ahmed Paşa divanında konuşma eğitimi içeren iki unsur tesbit edilmiştir. Bunlar söz unsuru ve sır unsurudur. Söz unsuruna ait dört beyit tesbit edilmiştir. Tesbit edilen beyitlerin iki tanesi sözün nitelikleri ile ilgili iken iki tanesi sözü uzatmama ile ilgilidir. Sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir ve sır unsuruna ait üç beyit tesbit edilmiştir.

Tablo 54. Ahmed Paşa Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları

Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Sözün Nitelikleri
	Sözü Uzatmama
Sır	Sır

Tablo 54'te görüldüğü gibi söz unsuru iki alt başlığa ayrılarak incelenirken sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmamıştır.

4.1.2.5. Ahmed-i Dâ-i Divanı

4.1.2.5.1. Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

4.1.2.5.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

Ger hatâ ise sözüüm estagfîru 'llâhe 'l- 'azîm

Sözde istigfâr olursa 'afv olur çok seyyi'ât(K.12/32)

(Eğer söylediklerimde hata varsa yüce Allah'a tövbeler olsun, eğer sözde istigfar bulunursa birçok hata af olunur.)

Beyitte, hata edildiğinde tövbe etmek gerektiğinden bahsedilmiştir. İnsanın sözünde istiğfar bulunursa pek çok hatanın af olunacağı belirtilmiştir.

Da'i şu gonce agzunı hoş şerh ider veli

Onda ki ma'ni çok ola söz muhtasar gerek(K.141/7)

(Dai şu gonca gibi ağzın her şeyi açıklamaktadır. Bir şeyde mana çok ise orada sözü kısa tutmalıdır.)

Beyitte sevgiliyi anlatırken sözün kısa, anlamının çok olmasının gerektiğini ifade eder şair. Beyite göre sözün güzeli anlamı çok ve kısa olandır.

Dâ'i sözünü hazret-i 'alide eyitmek

Gayetde 'acabdur güheri kâna iletmek(K.176/7)

(Daî, sözü Hz. Ali gibi söylemelidir. Cevheri kaynağına bağlamak çok güzeldir.)

Beyitte Hz. Ali'ye telmihte bulunulmuştur. Hz. Ali hitabetiyle de nam salmış bir liderdir. Beyitte söz söylemenin ustalardan öğrenileceği üzerinde durulmuştur. Hz. Ali'nin hitabeti de pek çok hatibe ışık tutmuştur.

Dâ'i saçın sıfatını tatvil ider veli

Agzunı anıcak sözünü muhtasar kılur(K.249/7)

(Dâ'î, saçının özelliklerini uzatarak anlatır ama ağzını andığında ise sözünü kısa söyler.)

Beyitte sözü kısa söylemek ifadesi üzerinde durulmuştur. Bunu bir değer ölçüsü olarak söylendiğini de düşünebiliriz.

Aferin ol 'ârifün sabrına kim gâh-ı hitâb

Katı söz söylendiğine virü âheste cevâb(Kt.24))

(Kötü söz söyleyene yavaş yumuşak cevap veren ârifin sabrına aferin.)

Beyitte kötü, sert söze aheste yumuşak cevap vermek övülmüş, bunun gerekliliği hatırlatılmıştır.

Her 'ömr kim bu resme geçer kim bilür anun

Kadrin cihanda gel bu sözi ihtisâr kıl(K.27/6)

(Bu şekilde geçen ömrün kıymetini dünyada kim bilir. Sen gel sözü kısa kes.)

Sözlerin kısa söylenmesi gerektiği üzerinde de durmuştur.

4.1.2.5.1.2. Kimin Sözü Dinlemek- Dinlememek Gerektiği ile İlgili Beyitler

Eger sâhib-garez men' eyler ise

Kulak tutma sözine hâşa sultân(K.320/4)

(Eger garaz besleyen biri benimle ilgili bir şey söylese, ey sultanım sen onun sözünü dinleme.)

Beyitte kin besleyen kişilerin sözlerini dinlememek gerektiği üzerinde durulmuştur.

'İşkun yolında lâf urana sen inanma ger

İsbât iderse her sözünü bin delil ile(K.171/4)

(Her sözünü bin delil ile ispat etse de aşk yolunda konuşana inanma.)

Beyitte aşk yolunda söylenen sözlere bin delil ile ispat edilse bile inanmama tavsiye edilmekte.

Düşmen söziyle ben kuluna kılma iy begüm

Agyârı yâra güldüresin yara var mıdır(K.237/2)

(Ey beyim, düşmanın lafıyla bu kuluna kıyma, yabancıyı sevdiğine güldürürsün bu bize yakışır mı?)

Beyitte düşmanın sözüne uymama tavsiye edilmiştir.

4.1.2.5.1.3. Sözün Kıymeti ile İlgili Beyitler

Söz kim ma'âni gevherinün hoş mehekkidür

Sözün var ise işde mehek gel 'ayâr kıl(K.6/49)

(Güzel söz mana cevherine ayarlıdır. Senin söyleyecek sözün varsa, işte mihenk ölçüsü, gel ona göre söyle.)

Beyitte kıymetli sözün mana ölçüsüne göre değerlendirileceği belirtilmiştir.

4.1.2.5.2. Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmed-i Dâ-î divanında söz unsurunda konuşma eğitimi içeren 10 beyite ulaşılabilmektedir. Bu beyitler sözün nitelikleri, kimin sözünü dinlemek-dinlememek gerektiği, sözün kıymeti alt başlıklarında incelenmiştir. Sözün nitelikleri ile ilgili altı beyit, kimin sözünü dinlemek-dinlememek gerektiği ile ilgili üç beyit, sözün kıymeti ile ilgili bir beyit tesbit edilmiştir.

Şair insanın sözünde istigfar bulunursa pek çok hatanın af olacağını söyler. Sözün güzelinin anlamı çok ve kısa olan olduğunu ifade eder. Ayrıca kötü, sert söze aheste ve yumuşak cevap vermeyi över. Şair söz söylemenin ustalardan öğrenileceğini belirtir.

Şair kin besleyen kişilerin ve düşmanın sözüne uymamak gerektiğini söyler. Sözün mana ölçüsüne göre değer biçileceğini ifade eder.

Tablo 55. Söz- Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	6
Kimin Sözünü Dinlemek-Dinlememek Gerektiği ile İlgili Beyitler	3
Sözünün Kıymeti ile İlgili Beyitler	1

Tablo 55'te görüldüğü üzere söz unsuru üç alt başlıkla incelenmiştir.

4.1.2.5.3. Sohbet- Konuşma Eğitimi

Mecliste nedim ol ola kim bekleye sohbet

Ser-hoşlar ile zevk ide huş-yârın umda(K.135/6)

(Mecliste sohbet edecek kişi akıllıları unutup sarhoşlar ile konuşmaktan zevk almalıdır..)

Beyitte mecliste sohbet âdabından bahsedilmektedir.

Sohbetün şartı budur ola sebük-rûh nedim

Sâki emred ola çün sâde zenahdur cengi(K.101/3)

(sohbetin şartı budur ki sohbet arkadaşın neşeli olmalı, saki de tüysüz, genç olmalıdır.)

Beyitte sohbetin şartının, sohbet arkadaşının neşeli olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Her ne kim sâki sunar dâ'i kabûl it bî-hilâf

Sohbetün aslı vifâk olur kalanı müşterek(K.30/7)

(Ey Da'i, sakinin sunduğunu itiraz etmeden kabul et, çünkü sohbetin aslı uygunluktur kalanı da ortaklıktır.)

Beyitte sohbet edecek kişilerin aralarında denklik ve uygunluk olması gerektiği belirtilmiştir.

Sâki vü mutrib nedimün sohbetin has eylegil

'Âmiye yol virme hakkâ kim olur in'âm-ı 'âm(K.18/12)

(Sohbetini içki dağıtan saki ve çalgıcıya has kıl, sıradan kişilere yol verme ki, bu sohbet işi herkese ait bir nimet olmasın.)

Beyitte olur olmadık herkesle sohbet etmeme konusu üzerinde durulmuştur.

‘Arifün sohbetin ihyâ kıl otur subha degin

Tâ hidâyet bulasın okımadın ihyâdan(K.244/2)

(Arifin sohbetini sabaha kadar oturup iyice dinle, ta ki, İhya-yı Ulumiddin’i okumadan da hidayete erebilesin.)

Beyitte ariflerle uzunca sohbetin faydası anlatılmıştır.

Ehl-i dil terbiyeti lâıık ider câna seni

Ma’rifet vâsil ider sohbet-i cânâna seni(K.203/1)

(Gönül ehlinin terbiyesi seni o sevgiliye layık hale getirir, manevi aşk seni sevgiliyle sohbe kavuşturur .)

Beyitte manevi terbiyenin kişiye kazandıracığı faydalar belirtilmiştir.

4.1.2.5.4. Sohbet-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmed-i Dâ-i divanının sohbet unsurunda konuşma eğitimi içeren altı beyite rastlanmıştır. Sohbet unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

Şair meclisteki sohbet adabından bahseder. Sohbet arkadaşının neşeli olması gerektiğini söyler. Olup olmadık herkesle sohbet edilmemesi gerektiğini belirtir.Sohbet edecek kişilerin arasında denklik ve uygunluk olması gerektiğini ifade eder.Şair ariflerle uzunca sohbetin faydalı olduğunu söyler.

Tablo 56. Sohbet- Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sohbet Unsuru ile İlgili Beyitler	6

Tablo 56’da görüldüğü üzere sohbet unsuru herhangi bir başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.5.5. Öğüt- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

İşitme zâhid pendini sorgıl şeker-leb kandını

Şeşgil kabâsı bendini nâmûs ile ‘âr olmasun(K.87/6)

(Zahidin öğütlerini işitme şeker gibi dudaklarının tadını sor. Cübbenin bağını çöz namus ile ar olmasın)

Beyitte öğüt ifadesi geçmektedir. Zahitlerin öğüdünün tutulmaması söylenmiştir.

4.1.2.5.6. Öğüt- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Ahmed-i Dâ-i divanında öğüt unsurunda konuşma eğitimi içeren bir beyit tesbit edilmiştir. Bu beyitte şair zahidin sözünün tutulmaması gerektiğini belirtir.

Tablo 57. Öğüt- Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Öğüt Unsuru ile İlgili Beyitler	1

Tablo 57’de görüldüğü üzere öğüt unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.5.7. Ahmed-i Dâ-î Divanının Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Bulgularının Yorumları

Ahmed-i Dâ-î divanında konuşma eğitimi içeren üç unsur tesbit edilmiştir. Bunlar söz, sohbet ve öğüt unsurudur.

Söz unsuru üç alt başlık altında incelenmiştir. Bu alt başlıklar sözün nitelikleri, kimin sözünü dinlemek-dinlememek gerektiği, sözün kıymeti alt başlıklarıdır. Sohbet ve öğüt unsuru ise herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

Tablo 58. Ahmed-i Dâ-i Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları

Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
	Sözün Nitelikleri
Söz	Kimin Sözünü Dinlemek-Dinlememek Gerektiği Sözün Kıymeti
Sohbet	Sohbet
Öğüt	Öğüt

Tablo 58’de görüldüğü üzere söz unsuru üç başlık altında incelenirken sohbet ve öğüt unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.6. Mesihî Divanı

4.1.2.6.1. Söz-Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

4.1.2.6.1.1. Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler

Tatvil-i kelâm itme du'â eyle Mesihî

Kim eyleyemezsin felekün zulmına ihşâ(Mü.15/41)

(Mesihî sözü uzatma dua et ki feleğin zulmüne uğrama.)

Beyitte sözü kısa tutma üzerinde durulmuştur. Sözü uzatmanın zulme, kötülüğe sebep olabileceği üzerinde duruluyor.

4.1.2.6.2. Söz- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Mesihî divanında söz unsurunda konuşma eğitimi içeren bir beyite rastlanmıştır. Bu beyitte sözü kısa tutma üzerinde durularak sözü uzatmanın zulme, kötülüğe sebep olacağı belirtilmiştir.

Tablo 59. Söz-Konuşma Eğitimi

Bulgu Türü	Adedi
Sözün Nitelikleri ile İlgili Beyitler	1

Tablo 59’da görüldüğü üzere söz unsuru tek alt başlık altında incelenmiştir.

4.1.2.6.3. Sır Tutma- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitler

Gül yaprag ağızlıdur ana râzunı açma
Bir goncaya dil eylesün sırrını ifşâ(Mü.16/11)
(Gül yaprağının ağzı gevşektir, ona sırrını açma. Gönül de goncaya sırrını açmasın.)
 Ağzı gevşeklere sır söylenmeyeceği hatırlatılmıştır.

4.1.2.6.4. Sır Tutma- Konuşma Eğitimi ile İlgili Beyitlerin Yorumları

Mesihî divanında sır unsurunda konuşma eğitimi içeren bir beyite rastlanmıştır. Bu beyitte şair ağzı gevşeklere sır verilmemesi üzerinde durmuştur.

Tablo 60. Sır Unsuru

Bulgu Türü	Adedi
Sır Unsuru ile İlgili Beyitler	1

Tablo 60’da görüldüğü üzere sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.2.6.5. Mesihî Divanı Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Beyitlerin Yorumları

Mesihî divanında konuşma eğitimi içeren iki unsura rastlanmıştır. Bunlar söz ve sır unsurudur. Her iki unsurdan da birer beyit tesbit edilmiştir.

Tablo 61. Mesihî Divanı'nın Konuşma Eğitimi Alanı Kavramları

Konuşma Eğitimi Alanına İlişkin Kavramlar	Divana Göre Yapılan Sınıflandırma
Söz	Sözün Nitelikleri
Sır	Sır

Tablo 61’de görüldüğü üzere söz ve sır unsuru herhangi bir alt başlığa ayrılmadan incelenmiştir.

4.1.3. Divanlarda Konuşma Unsurları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

4.1.3.1. Çâkeri Divanı’ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe dersi (6. ,7. ,8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

1.Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

Ey mest-i nazm Çâkeri ’ye ta ’n kılma kim

Haktan selis nazm u belagat ’atâ durur(G.48/5)

(Ey naz sarhoşu sevgilim, Çâkeri ’ayıplama çünkü akıcı şiir ve iyi söz söyleme Tanrı ’dan ihsandır.)

İtme agyâr ile sohbet sakın ey meh tenhâ

Kılma cevr ü sitene bende-i nâ-çârî sezâ (M.5/21)

(Ey ay yüzlü sevgili yabancılarla yalnız başına sohbet etmekten sakın; çaresiz kölene eziyet ve sitem etmeyi layık görme)

Şol elif-kad kim kaşun nûni ider anı dürüst

Sende gördüm ey büt-i peymân-şiken ânı dürüst(G.6/1)

(Ey sözünde durmayan güzel, kaşının nunu elif gibi boyunu düz hale getirir. Ben zaten kusursuz endamı sende gördüm.)

Nasihât itme yûri Çâkeri ’ye sen nâsîh

Ki pend-i nâsîh olur mest öğinden nâ-mesmû’(G.64/5)

(Ey öğüt veren Çâkeri ’ye nasihat etme, çek git, zira öğüt vericinin öğüdünü sarhoşlar işitmezler.)

Çâkeri Divanından alınan yukarıdaki beyitlerde şair; ey naz sarhoşu, ey ay yüzlü sevgili, ey sözünde durmayan güzel gibi ifadeler kullanmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında “konuşma kurallarını uygulama amacı, konuşmaya uygun ifadelerle başlar ve konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır kazanımıyla uygun düştüğü görülmektedir.

1.3.Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

Muganni def ü ceng ile sâz kıl

Bu zîbâ nasâyıhdan âgâz kıl(K.2/15)

(Muganni def ve ceng ile çalmaya bu güzel nasihatlerle başlar)

Çâkeri Divan'ından alınan yukarıdaki beyitte şair şarkıcıdan def ve ceng çalmaya güzel nasihatle başlamasını istemektedir. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında“*konuşma kurallarını uygulama amacı, bulunduğu ortama uygun bir konuşma*“ kazanımıyla uygun düştüğü görülmektedir.

3.Hazırlıklı konuşma yapma

3.5.Konunun özelliğini uygun düşünceyi geliştirme yolları kullanır.

Süleyman'un hezârân Çâkeri var

Benüm gibi suhen-dân mûrı yoktur(G.30/5)

(Süleyman'ın binlerce kulu var fakat benim gibi söz söyleyen(şair) karıncası yoktur.)

Çarh gönlünce dönerse togru yoldan çıkma kim

Her zaman dinlerdi bu pendi Süleyman bâddan(G.91/2)

(Felek senin gönlünün isteği gibi dönerse doğru yoldan çıkma, zira Hz Süleyman bu öğüdü rüzgârdan her zaman dinlerdi.)

Mehdde dil dırâz ider susen

Ya'ni 'İsa gibi kıla güftâr(K.5/3)

(Susen-daha- beşiğinde iken laf atar. Yani İsa Peygamberin doğar doğmaz konuştuğu gibi söz söylemek ister)

Çâkeri Divanından alınan yukarıdaki beyitlerde şair düşünceyi geliştirme yollarından faydalanmıştır. Düşünceyi geliştirme yolları tanımlama, betimleme, örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme, benzetme ve sayısal verilerden yararlanmadır. Yukarıdaki beyitlerde özellikle benzetme ve örneklemeden faydalanılmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında“*hazırlıklı konuşma yapma amacı, konunun özelliğini uygun düşünceyi geliştirme yolları kullanır kazanımıyla uyduğu görülmektedir.*

3.6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

Mah-ı tâbânı yüzi şekkeri güftârı sıdı

Lebleri la'li saçı nâfe-i Tatârı sıdı(G.120/1)

(Yüzünün parlaklığı aya tatlı sözleri şekere dudaklarının kırmızılığı la'le saçının kokusu Tatar miskine üstün gelir)

Lebün fikri şî'rüm muhayyel kılur

Kişinün sözün bes hayâl arturur(G.43/3)

(Ey sevgili, dudağının düşüncesi şiirimi hayal dolu yapar, insanın sözünün (şiirinin) değerini hayal çok artırır.)

Çâkeri sözün tutarsa şehriyâr

RAhmed eyler rAhmedi çok kirdgâr (K.3/15)

(Çâkeri, padişah senin sözünü tutarsa, rAhmedi çok Tanrı ona çok rAhmed eyler.)

Mutribün kavlini dinle mey ayağına el ur

Kılmadın gam âteşinden bagrunı devrân kebâb (G.2/2)

(Devran gam ateşiyle bağrını kebab etmeden çalgıcının sözünü dinle, şarap kadehine el uzat.)

Her deninün sözine uyma beni itme helâk

Hele dirler bâna da 'âşık-ı rüsvâdur bu (M.3/1)

(Her alçağın sözüne uyma, beni helak etme. Hele(bak) bana da "bu rezil bir âşıktır " derler.)

Çâkeri Divanından alınan yukarıdaki beyitlerde sözüne uymak, el uzatmak, rAhmed eylemek, söz tutmak, deyimleri geçmektedir. Şair beyitlerde benzetme sanatını da kullanmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında "hazırlıklı konuşma yapma amacı, atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir kazanımıyla uyduğu görülmektedir.

3.9. Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.

Şah dirse Çâkeri sende bugün hâzir ne var

Bir sınık sad-pâre dil var'ahd ü peymânı dürüst(G.6/6)

(Çâkeri, padişah "bugün sende hazır ne var diye" sorarsa, ben de "sözünde, yeminin de duran fakat kırılıp yüz parçaya ayrılmış(paramparça) bir gönül var" derim.)

Çâkeri Divanından alınan yukarıdaki beyitte sorulan bir soruya cevap vardır. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında "hazırlıklı konuşma yapma

amacı, konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir kazanımıyla uyduğu görülmektedir.

3.10.Konuşmasında dikkate girecek ayrıntılara girmekten kaçınır.

Çâkeri agzı vasfın eyleyelüm

Çünkü söz ihtişâr-ile hoşdur(G.33/5)

(Çâkeri, ağzını anlatalım çünkü söz kısa olduğu zaman güzeldir)

Agzı vasfın Çâkeri uzatma kim

'Âkıl olan muhtasar kılır sözi(G.124/5)

(Çâkeri (sevgilinin) azgının vasfını anlatmayı uzatma, zira akıllı olan sözü kısa söyler)

Çâkeri Divanından alınan yukarıdaki beyitte sözün kısa olması övülürken, fazla ayrıntıya girmeme konusunda tembihle bulunmaktadır. Sözü kısa söyleyen kişiyi akıllı kişi, kısa olan sözü de güzel söz olarak niteler. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma "*hazırlıklı konuşma yapma amacı, konuşmasında dikkate girecek ayrıntılara girmekten kaçınır*" kazanımıyla uyduğu görülür.

4.Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1. Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

Yaraşur şi'r-ı Çâkeri ki şehâ

Şu'arânun müdâm ola virdi (G.118/5)

(Ey Şeh, Çâkeri'nin şiiri, şairlerin dilinde devamlı söylenen söz olsa yaraşır)

Çâkeri Divanı'dan alınan yukarıdaki beyitlerde şair şiirlerini değerlendirmektedir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma "*kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını içerik yönünden değerlendirir kazanımıyla uyduğu görülür.*

4.1.3.2. Şeyhî Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

1.Konuşma kurallarını uygulama

1.1.Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma

Sohbetlerimizin bizim ey cân yaraşığı

Sen cân ile hoştur

Zirâ ki kulun derdine dermân yaraşığı

Sultan ile hoştur (G.29/1)

(Ey canımın yakışığı sohbetimizin sen can ile güzeldir. Çünkü kulun derdine yakışan derman, sultan ile hoştur.)

Şeyhî Divanından alınan yukarıdaki beyitlerde geçen *ey canımın yakışığı* gibi bir ifade kullanılmıştır. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma *kurallarını uygulama amacı, konuşmaya uygun ifadelerle başlar ve konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma* kazanımına uyduğu görülmektedir.

3.Hazırlıklı konuşma yapma

3.6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

Bu ne sırdır göricek yüzünü aklım dağılır

Anun için tutulur sözde lisânım bilesin (G.140/4)

(Bu nasıl bir gizemdir ki yüzünü görünce aklım karışır, bunun için söyleyeceklerimi söyleyemem dilin tutulur bilesin.)

Belin nişânın sordum lebinden eydür kim

Dilini tut eyleme kâli ki bunda sığmaz kıl (G.111/2)

(Dudağından belinin nasıl olduğunu sordum dilini tut bu konuda konuşma çünkü bu sözle anlatılacak şey değil dedi.)

Şeyhî Divanından alınan yukarıdaki beyitlerde *dili tutulmak ve dilini tutmak* deyimleri kullanılmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında "*hazırlıklı konuşma yapma amacı, atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir* kazanımıyla uyduğu görülmektedir.

4.Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1.Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

Şerh ederken la'lini gülşende Şeyhî söz ile

Sâzına âvâzını bülbül ne şîrîn-ter düzer(G.57/7)

(Şeyhî gül bahçesinde dudağını sözleri ile anlatırken, bülbül de çığlığı ile ne kadar tatlı eşlik eder.)

Mükerrer etmeyen âdemde Şeyhî olmaya dil

Çü şekkeri dudağından dilim rivâyet eder (G.42/7)

(Şeyhî, onun güzelliğini tekrarlamayan kişide gönül yoktur. Benim dilim onun dudağının şekerini devamlı söyler.)

Saadetli yüzünü öger bu kamu âlem

Letafetli sözünü sever cümle halâyık (G.93/2)

(Bu mutlu yüzünü bütün halk över, bu kibar ve tatlı sözleri de cümle yaratılmış sever)

Divandan alınan beyitlerde şair konuşmasını içerik yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alan kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan "kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını içerik yönünden değerlendirir kazanımıyla uyduğu görülür.

4.2. Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

Şi'ri Şeyni'nin kalîl amma delil

Söyledin hayrî'l –kelâmı vesselam (G.112/8)

(Şeyhî'in şiiri az ama delaleti fazladır, sözlerin hayırlısını söyledin bilesin.)

Cihân husrevleri Şeyhî sözünden tok olur her dem

Meğer şehd ile şekerdir gelen bu lafz-ı şîrînden (G.232/7)

(Dünyanın sultanları Şeyhî'nin sözlerinden doyar. Çünkü bu tatlı sözden gelen şeker ve baldır.)

Nebât-ı la'l sözünden zülâl olur deryâ

Tebârekallah eğer şeker ise ancak ola (G.155/4)

(Senin dudaklarından dökülen sözlerle denizler tatlanır. Maşaallah, şeker bile ancak bu kadar tatlı olur.)

Egerci âb-ı revândır sözün gurûr etme

K'i olur şarâb amelsiz bikî'atin keserâb (K.15/28)

(Şeyhî, sözlerin akarsu gibi ise de gururlanma. Çünkü amelsiz şarap çöldeki serap gibidir.)

Dilim cihân içini cümle şehd ü şeker eder

Kaçan ki kand-i lebin zikrini mükerrer eder (G.45/1)

(Ne zaman ki dilim senin tatlı dudağını tekrar tekrar anarsa, o zaman (sanki) bütün dünyayı şeker ve bal kılmış olur.)

Leb-i la'lin ile bir nükte söyle

Ki kalsın gonca dem-beste hayâdan (G.131/6)

(Kırmızı dudacağın ile bir nükte söyle, söyle ki gonca utancından öyle kalsın, açılmasın.)

Divandan alınan bu beyitlerde şair sözlerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan “*kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir*” kazanımıyla uyduğu görülür.

4.4. Konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.

Ey berîd-i hamâ hamâ kellâh

Hâl diliyle söyle keyfe'l-hâl (G.105/7)

(Ey postacı kalemi sakın yazarak anlatmaya çalışma, keyifli olup olmadığını duruşunla davranışınla anlat)

Divandan alınan yukarıdaki beyitte beden diline atıfta bulunmuştur. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan *kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir* kazanımıyla örtüştüğü görülür.

5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

5.2. Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.

Belin nişânın sordum lebinden eydür kim

Dilin tut eyleme kâli ki bunda sığmaz kıl (G.111/2)

Belinin nasıl olduğunu sordum dudacağından döküldü ki, dilini tut bu konuda konuşma çünkü bu sözle anlatılacak şey değil.)

Divandan alınan beyitte sormak ifadesi kullanılmıştır. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan *kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanır* amacı ve *anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar* kazanımıyla uyduğu görülür.

4.1.3.3. Necati Beğ Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

1.Konuşma kurallarını uygulama

1.1.Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

Ey sohbet eyledim diyen ol dil-sûzân ile

Yalanı söyle söyle ki bir az inanıla(G.448/1)

(Ey o gönül yakıcı ile sohbet eyledim diyen! Yalanı söyle söyle ki biraz inanılsın.)

Kible hakkı doğruyum yolunda ben lîkin rakib

Eğri sözler söylemiştir ey hilâl-ebrû sana (G.141/2)

(Ey hilal kaşlı! Kible hakkı için diyorum, ben sana sadığım; fakat rakip sana yalan yanlış şeyler söylemiştir.)

Necati Beg divanından alınan yukarıdaki beyitlerde şair *ey o gönül yakıcı ile sohbet eyledim diyen, ey hilal kaşlı* gibi ifadeler kullanmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma *kurallarını uygulama amacı, konuşmaya uygun ifadelerle başlar ve konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma* kazanımına uyuştuğu görülmektedir.

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirir.

Egerci tir-i ciger-dûzun ağzı var dili yok

Aceb budur kim olur cümleten zebân hançer (K.7/8)

(Gerçi o ciger diken okların ağzı var dili yok ama, tuhaf ki dil tamamen hançer olur.)

Ne şem olur ki nûrudur duhânı

Dilin kesmek sözü rûşen-ter eyler (K.10/9)

(Sevgili, onun dumanının nurudur onu işit ki onun sözünü kesmek doğru değildir.)

Bûseye va'deler edip leb-i cân perver-i dost

Yine tatlı dil ile agzımıza ezdi şeker (G.111/7)

(Sevgilinin cana can katan dudağı bize öpücük vaat etti. Yine tatlı dili ile ağzımıza şeker ezdi, bir parmak bal çaldı.)

Bûseye va'deler edip leb-i cân perver-i dost

Yine tatlı dil ile agzımıza ezdi şeker (G.111/7)

(Sevgilinin cana can katan dudağı bize öpücük vaat etti. Yine tatlı dili ile ağzımıza şeker ezdi, bir parmak bal çaldı.)

Yukarıdaki beyitlerde *ağız var dili yok, sözünü kesmek* ifadeleri kullanılmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında "*hazırlıklı konuşma yapma amacı, atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir kazanımıyla uyduğu görülmektedir.*

4.Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1.Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

Fitne-i âhir zemân oldu Necâti sözleri

Her gazel kim diye bir mahbûb-ı hoş-âvâz olur(G.201/6)

(Necati'nin sözleri ahir zaman fitnessi oldu, sevgilinin söylediği her gazel çok güzel olur.)

Divandan alınan beyitte şair konuşmasını içerik yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan "*kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını içerik yönünden değerlendirir kazanımıyla uyduğu görülür.*

4.1.3.4. Ahmed Paşa Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

1.Konuşma Kurallarını Uygulama

1.1.Konuşmaya uygun ifadelerle başlar

1.2.Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

Bâz-veş gönlümü elden koma ey şâh-ı cemâl

K'anı söz murguna düşürmege mu'tâd edesin(G.248/2)

(Ey güzel yüzlü şah! Doğan gibi gönlümü elden bırakma, kendinden uzaklaştırma, çünkü onu söz kuşunu avlama alıştırsın.

Yukarıdaki beyitlerde şair *ey güzel yüzlü şah,* gibi ifade kullanmıştır .Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma *kurallarını uygulama amacı, konuşmaya uygun ifadelerle başlar ve konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma* kazanımına uyduğu görülmektedir.

3.Hazırlıklı konuşma yapma

3.5.Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

Yâ Rab çü sözü menba-ı âb-ı hayattır

Hızır-ı zamâne gibi ola ömrü bî- şümâr (K.33/37)

(Ya Rab, onun sözünün kaynağı hayat suyudur, zamanın Hızır-ı gibi ömrü hesapsız olsun.)

Yukarıdaki beyitte düşünceyi geliştirme yollarından benzetme bulunmaktadır. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında“*hazırlıklı konuşma yapma amacı, konunun özelliğini uygun düşünceyi geliştirme yolları kullanır kazanımıyla uyduğu görülmektedir*

3.6.Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirir.

Fâş eylemezdi sırrın ene'l Hak rumûzunun

Mansura irse mürşid-i dâna senin gibi(K.6/40)

(Eğer Mansur'un senin gibi bir mürşidi olsaydı, o enel hakk sırrını senin gibi açıklamazdı.)

Çü nükte-dân-ı cihândır Şahneşedir Ahmed

Sözü uzatma demidir du'âya kıl âheng(K.21/24)

(Çünkü Ahmed padişahın şairidir. Sözü uzatma duanın zamanı gelmiştir dua et.)

Bu hayretle bî-aklı û hûş oldu dil

Tutuldu zebânla hâmuş oldu dil(K.2/50)

(Bu şaşkınlık akılsız ve fikirsiz oldu gönlüm, dilim tutuldu gönlüm suskun oldu.)

Gonca ağzına kanda öyküne kim

Gonca miskindir ağzı var dili yok()

(Gonca senin ağzına nasıl öykünsün, özensin. O miskin bir varlıktır ağzı var dili yok bir varlıktır.)

Düştüm rakîbin ağzına tutamadım dilin

Tutaydı ağzının ol itin üstühân gerek(G.146/3)

(Rakibin ağzına düştüm, ama dilini tutamadım. O iti susturmak için kemik gerekiyor.)

Dil uzatıp medâyihinde şehin

Açdı Ahmed gibi dehân bülbül(K.38/51)

(Padişahın övgüsüne başlayıp bülbül de Ahmed gibi ağzını açtı.)

Yukarıdaki beyitlerde sözü uzatmak, dili tutulmak, ağzı var dili yok gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında "hazırlıklı konuşma yapma amacı, atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir kazanımıyla uyduğu görülmektedir.

4.Kendi Konuşmasını Değerlendirir

4.1.Konuşmasının içerik yönünden değerlendirir.

Hâr etme Ahmed'i ki anun sözü gevherin

İkbâl ü yüm işin götürür gûş-i rûzigâr(K.33/33)

(Ahmed'i hor görme, onun söz cevherini uğur ve bereket için rüzgarın kulağı alır götürür.)

Divandan alınan beyitte şair konuşmasını içerik yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan "kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını içerik yönünden değerlendirir kazanımıyla uyduğu görülür.

4.2.Konuşmasını dil ve içerik yönünden değerlendirir.

Beyân varakları vasf-ı lebinle doldu şeker

Zebân-ı hâme-i Ahmed şeker-fişan ola mı(G.324/7)

(Bütün söz sayfaları dudağının sayesinde şekerle doldu, Ahmed'in kaleminin dili sanki şeker saça oldu.)

Ahmed'i şîrîn sözüdür düşüren hicrânına

Tûtiyi güftârıdır eden giriftâr-ı kafes(G.126/8)

(Ahmed'i hicrana düşüren şirin sözüdür, papağanı kafese bağlayan da onun güzel sözüdür.)

Divandan alınan bu beyitlerde şair sözlerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan "kendi konuşmasını

değerlendirme amacı, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir kazanımıyla uyduğu görülür.

4.1.3.5. Ahmed-i Dâ'i Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

1.Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2.Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

*İy şeh-i 'âdil senün teg 'ârifün devrinde uş
Bülbüle hem-sohbet olmak hayf olur her zâg ile(K.318/1)
(Ey adaletli şahım senin gibi bir arifün devrinde, bülbüle karga ile sohbet arkadaşı olması haksızlıktır.)*

Yukarıdaki beyitlerde şair *ey adaletli şahım*, gibi ifade kullanmıştır. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma *kurallarını uygulama amacı, konuşmaya uygun ifadelerle başlar ve konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma* kazanımına uyduğu görülmektedir.

3.Hazırlıklı konuşma yapma

3.6.Atasözü, deyim, söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirir.

*Hergiz revâ mı kim ana ben göz kulag olam
Ol bir sözüme dutmaya bir kez kulagını(K.327/1)
(Bir tek sözüme kulak vermeyen kişiye benim göz kulak olmam reva mıdır?)*

Yukarıdaki beyitte *göz kulak olmak, kulak vermek* ifadeleri kullanılmıştır. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında“*hazırlıklı konuşma yapma amacı, atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir* kazanımıyla uyduğu görülmektedir.

3.10.Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınır.

Da'î şu gonca agzunı hoş şerh ider veli

Onda ki ma'ni çok ola söz muhtasar gerek(K.141/7)

(Dai şu gonca gibi ağzını güzelce anlatır, ama o ağızda mana çok olsa da söz kısa tutulmalı.)

Dâ'î saçun sıfatını tatvîl ider veli

Agzunı anıcak sözünü muhtasar kılar(K.249/7)

(Dai saçının özelliklerini uzatarak anlatır ama ağzını andığında sözünü kısa söyler.)

Her 'ömr kim bu resme geçer kim bilür anun

Kadrin cihanda gel bu sözi ihtisâr kıl(K.27/6)

(Böyle geçen ömrün değerini dünyada kim bilir? Sen gel, sözünü kısa tut.)

Yukarıdaki beyitlerde sözü kısa tutma üzerinde durulmuştur. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma "hazırlıklı konuşma yapma amacı, konuşmasında dikkate girecek ayrıntılara girmekten kaçınır" kazanımıyla uyduğu görülür.

4.Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1.Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

Dâ'î sözün müfferihi hoş-vakt ider bizi

Benzer şarab-ı 'ışk senün meşrebündendedür(K.68/7)

(Da'î senin ilaç gibi sözlerin bize güzel vakit geçirtir. Bu, senin meşrebine uygun aşk şarabına benzer.)

Cândan 'azîzerek severem ben seni inan

Dâ'î sözünde tanrı tanuk kim hatâ degül(K.144/7)

(ben seni canımdan öte seviyorum buna inan, Dai yanlış söylemiyor sözlerine Allah şahittir.)

Kuru söz ile ger kişiye el vireydi iş

Dâ'î cihânı duta idi kâl u kil ile(K.172/7)

(Kuru söz ile her iş halledilse idi, Dai dedikodu, boş laf ile dünyayı ele geçirirdi.)

La'lün bile söz itmege mercân ne cânı var

Yâkut olursa ol dahı Da'î güzâf ider(K.50/2)

(Dudaklarının kırmızılığından bahsetmeye mercanı mı var? O yakut bile olsa Da'î boş konuşmuş olur.)

Divandan alınan beyitte şair konuşmasını içerik yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan “*kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını içerik yönünden değerlendirir kazanımıyla uyduğu görülür.*

4.2.Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

Da'î sözünü 'ışık ile mecûna iltinüz

Tâ kim cihânda 'ışkı bigi dâsîtân ola(K.300/7)

(Dainin sözünü aşk ile Mecnuna iletin ki dünyada aşk gibi destanı olsun.)

Dâ'î sözün müfferihi ol bâdedür kim uş

Bâdâm u piste nuklı şekerden lisânı var(K.46/7)

(Ey Dâ'i, insanı ferahlatan söz, badem ve fıstık mezeli içki gibi tatlı bir sözdür .)

Cihan hüsrevleri dâ'i sözünden zevk alır her dem

Meger şehd ile şekerdür gelen ol lafz-ı şirinden(K.269/7)

(Dünya hüsrevleri her dem Dainin sözünden zevk alır, meger ki şirin sözünün hepsi bal ve şekerdir.)

Söz çok cihânda Dâ'i veli ış bu lutf ile

Gelsün bu şî're bir göreyim kim cevâb ider (K.296/7)

(Dünyada laf çok fakat Dainin bu latif sözlerine, bu güzel şiirine cevap verecek var mıdır göreyim)

D'â'iyem sihrüm bugün hârûtı gökten indürür

İlle bir söz söylemekde yokdur imkânım sana(K.153/6)

(Daiyim bugün öyle sihirli sözler söylerim ki Harut gökten iner, ama bu sözlerden hiçbirini sana söyleme imkânım yoktur.)

Divandan alınan bu beyitlerde şair sözlerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan “*kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir kazanımıyla uyduğu görülür.*

5.Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

5.2.Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.

Yâr ol mı olur görmeyicek yârin unıda

Yâr ile bugün sohbet idüp yarın unıda(K.125/1)

(Yâri ile bugün sohbet edip yarın unutan, yârini görmeyince unutan kişi yâr olur mu?)

Sormak egerçi 'ayb degül la'l-i leblerin

Cânâ nedür bahâsı diyü kim su'âl ider(K.118/3)

(Gerçi sormak ayıp değil ama ey sevgili, kırmızı dudaklarının değeri nedir diye kim sorar?)

Divandan alınan bu beyitlerde şair soru ifadeleri kullanmıştır. Bu beyiler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan kendini *sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanır amacı ve anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar* kazanımıyla uyduğu görülür.

4.1.3.6. Mesihî Divanı'ndaki Konuşma Kazanımları ile Türkçe Dersi (6. , 7. , 8. sınıflar) Öğretim Programındaki Konuşma Kazanımlarının Örtüştüğü Örnekler

1.Konuşma kurallarını uygulama

1.1.Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

Ey boyu 'ar 'ar hemân tek sen kadem bas sohbeta

Sevr sahn-ı gülsitân içre turupdur hidmete(G.238/1)

(Ey uzun boylu! Sen hemen sohbeta başla, selvi gül bahçesinde hizmet için duruyor.)

Ey haste-dil kılan beni nâz u 'itâb ile

Gel gönlümü hoş eyle yine bir cevap ile (G.241/1)

(Ey nazıyla benim gönlümü hasta eden sevgili, gel, vereceğin bir cevapla gönlümü hoş et..)

Nüşa-ı şî'r ile güzelleri teshîr itdüm

Be Mesihî giderek sözlerin efsûn oldı (G.255/8)

(Mesihî şiir nüshaları ile güzelleri büyüledin, giderek sözlerin de büyü oldu)

Divanda şair *ey boyu uzun olan, ey sevgili, be Mesihî* gibi hitap ifadeleri kullanmıştır. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma *kurallarını uygulama amacı, konuşmaya uygun ifadelerle başlar ve konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma* kazanımına uyduğu görülmektedir.

1.10. Konuşmasında sebep-sonuç ilişkisi kurar.

'Aşıka sögdi rakib üşüp anı dögdiler

Bî-güneh sögdüg için urdılar ana sögeni (G.251/3

(Rakip haksız yere aşığa sövmüş bunun için onu dövmüşler. Hak etmediği halde birine kötü söyleyen söven tepki çeker.)

Lebün evsâfin itdükçe Mesihî

Ol hâmûş tûtî-i şeker-hây (G.282/5)

(Mesihî dudaklarının özelliklerini anlattıkça, şeker papağan sessiz olur.)

Mesihî divanından alınan yukarıdaki beyitlerde şair sebep-sonuç ilişkisi kurmuştur. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında "konuşma kurallarını uygulama amacı, konuşmasında sebep-sonuç ilişkileri kurar" kazanımıyla uyduğu görülmektedir.

3.Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.6.Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

Sûsen gibi çün kim uzadam medhüne ben dil

Ağzını yumar gonca gibi bülbül-i gûyâ (Mü.15/35)

(Susam gibi senin övgünle ben söze başladığımda öten bülbül gonca gibi ağzını yumar.)

Beyitte *dil uzatmak* ifadesi kullanılmıştır. Bu beyit İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında "hazırlıklı konuşma yapma amacı, atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir" kazanımıyla uyduğu görülmektedir.

3.10.Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınır.

Tatvil-i kelâm itme du'â eyle Mesihî

Kim eylemezsın felekün zulmüne ihsâ (Mü.15/41)

(Mesihî sözü uzatma dua et ki feleğin zulmüne uğramayasın.)

Divanda sözü uzatmama üzerinde durulmuştur. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan konuşma "hazırlıklı konuşma yapma amacı, konuşmasında dikkate girecek ayrıntılara girmekten kaçınır" kazanımıyla uyduğu görülür.

4.Kendi konuşmasının değerlendirir

4.1. Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

Zikrüm ola ger haşre dek evsâf-ı hamidün

Binde birini kılmayayum inşa (Mü.16/34)

(Kıyamete değin senin güzel vasıflarını anlatsam, bunların binde birini bile anlatmış olmam.)

Divandan alınan beyitte şair konuşmasını içerik yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan “*kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını içerik yönünden değerlendirir kazanımıyla* uyduğu görülür.

4.2. Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

Bi- 'l-bedâhe didüm ki fâ'ide ne

Kalemün ince vü sözün yoğun (Kit.9/2)

(Olduğu gibi dedim ki ne fayda, kalemin ince ve sözün yoğun)

Şeh-i iklim-i nazm oldun Mesihî

Cihanı tutdı sözün tumturaklı (G.258/5)

(Ey Mesihî, şiir ikliminin padişahı oldun, muhteşem sözlerin dünyaya yayıldı.)

Çü tig-i gamzeni görem düşer sözüm keskin

Sanasın agzum içinde olur zebân hançer (G.93/8)

(Senin ok gibi bakışlarını görünce sözüm keskinleşir. Sanki ağzımın içinde dilim hançer olur.)

Divandan alınan bu beyitlerde şair sözlerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir. Bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda becerisi alanı kazanımları ile ilişkisi ele alındığında yer alan “*kendi konuşmasını değerlendirme amacı, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir*” kazanımıyla uyduğu görülür.

5. BÖLÜM

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulardan bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir

5.1. TARTIŞMA VE YORUMLAR

1. Çâkeri divanında konuşma unsurları ile ilgili 34 beyite ulaşılabilmektedir. Konuşma eğitimi alanı ile ilgili ise yedi beyit seçilmiştir. Toplamda 41 tane tesbit edilen bu beyitlerin 17 tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyumaktadır.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili beş beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili on bir beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili bir beyite ulaşılmıştır.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirme, konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yolları kullanma, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir, konuşma sırasında sorulan sorulara açık-yeterli ve doğru cevaplar verme, konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınma, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir.

Çâkeri divanı ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde:

Kuzu (2010) Çâkeri Divanında dil ve üslup özelliklerini incelemiştir. Aynur(1999) Çâkeri Divanın günümüz Türkçesine çevirerek divanın dil ve üslup özelliklerini incelemiştir. Bu bilgiler araştırmamızı desteklemektedir.

2. Şeyhî divanında konuşma unsurları ile ilgili 23 beyit tespit edilmiştir. Konuşma eğitimi alanı kavramları ile ilgili ise dokuz beyit tesbit edilmiştir. Toplamda 32 tane olarak tesbit edilen beyitler konuşma kazanımları açısından incelendiğinde 14 beyitin konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyumduğu görülmektedir.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili bir beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili iki beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili dokuz beyit, kendini sözlü olarak ifade etme ile ilgili bir beyit tespit edilmiştir.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, atasözü- deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı

zenginleştirme, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme, konuşmasının dil ve anlatım yönünden değerlendirme, konuşmasında sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirme, anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorma kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir.

Şeyhî divanı ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde:

Öge(2001) Şeyhi Divanındaki atasözü ve deyimleri tesbit etmiştir. Biltekin(2003) Şeyhi Divanının dil ve üslup özelliklerini incelemiştir. Bu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir.

3. Necati Beğ divanında konuşma unsurları ile ilgili 18 beyite ulaşılabilmektedir. Konuşma eğitimi alanı ile ilgili ise yedi beyit tesbit edilmiştir. Toplamda 25 olan beyitlerden yedi tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyumaktadır.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili iki beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili dört beyit, kendi konuşmasının değerlendirme ile ilgili bir beyit tespit edilmiştir.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirme, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir.

Necati Beg divanı ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde:

Sinan(2011) Necati Beg divanındaki deyimleri incelemiştir. Akbaş (2011) Necati Beg divanındaki kasidelerin dil ve özelliklerini incelemiştir. Bu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir.

4. Ahmed Paşa divanında konuşma unsurları ile ilgili 49 tespit edilmiştir. Konuşma eğitimi alanı ile ilgili yedi beyit tesbit edilmiştir. Toplamda 56 olan beyitlerden 11 tanesinin konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyduğu görülmektedir.

Konuşma kuralları uygulama ile ilgili bir beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili yedi beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili üç beyit tesbit edilmiştir

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yolları kullanma, atasözü-

deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirme, konuşmasını dil ve içerik yönünden değerlendirme kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir.

Ahmed Paşa divanı ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde:

Kaptan(1999) Ahmed Paşa Divanı'ndaki edebi sanatları incelemiştir. Öge (2001) Ahmed Paşa divanındaki atasözü ve deyimleri incelemiştir. Bu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir.

5. Ahmed-i Dai divanında konuşma unsurları ile ilgili olarak 69 beyite ulaşılabilmektedir. Konuşma eğitimi alanı ile ilgili 17 beyit tesbit edilmiştir. Tesbit edilen 86 beyitten 16 tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyumaktadır.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili bir beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili dört beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili dokuz beyit, kendini sözlü olarak ifade etme ile ilgili iki beyit tesbit edilmiştir.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, atasözü, deyim, söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirme, konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınma, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirme, anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorma kazanımlarını işlenmiştir.

Ahmed-i Dai divanının ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde:

Bağrıaçık(2009) Ahmed-i Dai'nin divanında kullandığı atasözü ve deyimleri incelemiştir. Şentürk(2009) Ahmed-i Dai'nin divanında 50 gazelin şerhini yapmıştır. Yapılan bu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir.

6. Mesihî divanında konuşma unsurları ile ilgili 28 beyit tespit edilmiştir. Konuşma eğitimi alanı ile ilgili iki beyit tesbit edilmiştir. Tespit edilen beyitlerin 11 tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyumlu görülmüştür.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili beş beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili iki beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili dört beyit tespit edilmiştir.

Tespit edilen beyitler şu kazanımları içermektedir: Konuşmaya uygun ifadeyle başlamak, konuşma sırasında uygun ifadeler kullanmak, konuşmasında sebep sonuç ilişkileri

kurmak, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirmek, konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınmak, konuşmasını içerik yönünden değerlendirmek, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirmek ile ilgili kazanımlar tespit edilmiştir.

Mesihi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde:

Akbudak(2002) Mesihi divanının tahlilini yapmıştır. Mengi(2010) Mesihi'nin hayatı, şairliği ve eserlerini incelemiştir. Yapılan bu çalışmalar araştırmamızı destekler niteliktedir.

7. Kavak(2001) *Divân edebiyatı metinlerinin ilköğretim II. kademedeki kullanılabilirliği ve Hayriyye-i Nâbî'nin 8. sınıf Türkçe ders kitabında etkinliklerle işlenmesi* adlı tezinde Nabî'nin Hayriye isimli mesnevîsi, dil ve üslup özellikleri ile hakkında söylenenler bakımından incelenmiş, Divân edebiyatı metinlerine ilköğretim ikinci kademedeki yer verilebilmesi üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiş, son kısımda ise Divân edebiyatı metinlerinin ilköğretim ikinci kademedeki kullanılmasına yönelik Hayriyye'den alınan örneklerle hazırlanmış bir uygulama örneğine yer verilmiştir

Yukarıda adı geçen çalışmalar ve bizim çalışmamız kıyaslandığında önceki yıllarda 15. yy divanlarında temel dil becerilerinden konuşma becerisine ilişkin beyitleri tesbit etmeye, Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim programındaki kazanımlarla örtüşüp örtüşmediklerine ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

5.2. SONUÇLAR

Bu araştırmada XV. yüzyıl divanlarından Çâkeri Divanı, Mesihî Divanı, Necati Bey Divanı, Ahmed-i Dai Divanı, Ahmed Paşa Divanı ve Şeyhî Divanı'nın anlatma becerilerini içinde yer alan konuşma becerisine katkısı incelenmiştir. Yapılan incelemelerde çıkan sonuçları şöyle özetlemek mümkündür:

1.Tarama sonucu tesbit edilen beyitler kazanımlarla örtüşüp örtüşmedikleri kontrol edilmeden önce konuşma alanı kavramları ve konuşma eğitimi alanı kavramları olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmıştır.

Divanlarda doğrudan sözün güzelliğine, etkisine, faydasına, doğruluğuna ilişkin beyitlerle söz söylemeyi öven, tavsiye eden beyitler konuşma eğitimi başlığı altında verilmiştir. Konuşma ile ilgili kavramlar ise konuşma alanı başlığı altında verilmiştir.

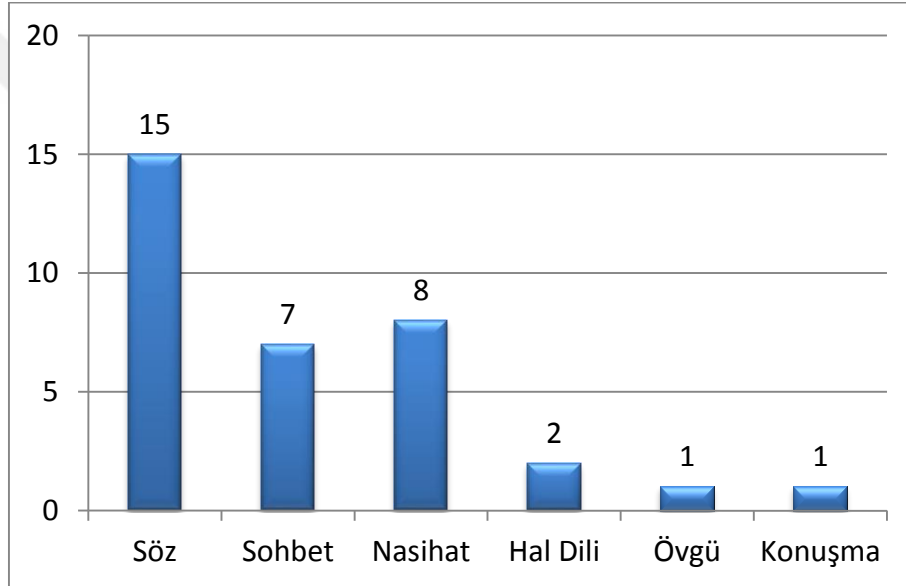
Konuşma eğitimi başlığı altında 49 beyit, konuşma alanı başlığı altında ise iki 221 beyit tesbit edilmiştir.

Tablo 62. XV. Yy Divanlarında Beyit Dağılımları

Konuşma Eğitimi	49
Konuşma Alanı	221

Tablo 62’de görüldüğü gibi divanlarda tesbit edilen 270 beyitin 49’u konuşma eğitimi ile ilgili iken 221’i konuşma alanı ile ilgilidir.

2. Çâkeri divanında konuşma unsurları ile ilgili 34 beyite ulaşılabilmektedir.

Şekil 1. Çâkeri Divanı Konuşma Unsurları Dağılımı

Konuşma eğitimi alanı ile ilgili ise yedi beyit seçilmiştir. Toplamda 41 tane tesbit edilen bu beyitlerin 17 tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyusmaktadır.

Tablo 63. Çâkeri Divanında Beyit Dağılımları

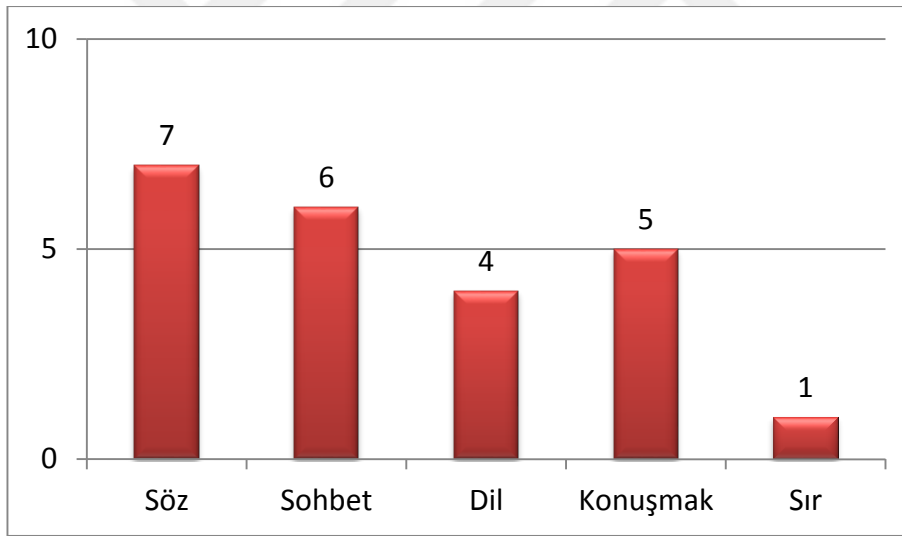
Konuşma Eğitimi	7
Konuşma Kazanımı	27

Tablo 63’te görüldüğü gibi Çâkeri divanında 7 beyit konuşma eğitimi ile ilgili iken 27 beyit konuşma kazanımıyla ilgilidir.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili beş beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili on bir beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili bir beyite ulaşılmıştır.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirme, konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yolları kullanma, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir, konuşma sırasında sorulan sorulara açık-yeterli ve doğru cevaplar verme, konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınma, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir.

3. Şeyhî Divanında konuşma unsurları ile ilgili yirmi üç beyit tespit edilmiştir.

Şekil 2. Şeyhi Divanı Konuşma Unsurları Dağılımı

Konuşma eğitimi alanı kavramları ile ilgili ise sekiz beyit tesbit edilmiştir. Toplamda otuz bir tane olarak tesbit edilen beyitler konuşma kazanımları açısından incelendiğinde on altı beyitin konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyuşmaktadır.

Tablo 64.Şeyhi Divanı Beyit Dağılımları

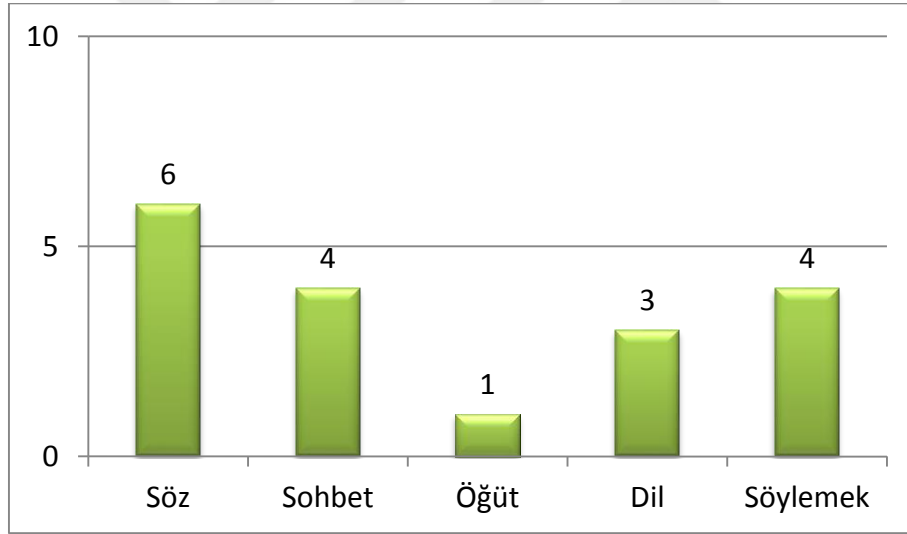
Konuşma Eğitimi	9
Konuşma Kazanımı	14

Tablo 64'te görüldüğü gibi ulaşılan 23 beyitin 9 tanesi konuşma eğitimi ile ilgili iken 14 tanesi konuşma kazanımı ile ilgilidir.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili bir beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili iki beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili dokuz beyit, kendini sözlü olarak ifade etme ile ilgili bir beyit tespit edilmiştir.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, atasözü- deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirme, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme, konuşmasının dil ve anlatım yönünden değerlendirme, konuşmasında sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirme, anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorma kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir..

5. Necati Beğ divanında konuşma unsurları ile ilgili 18 beyit tespit edilmiştir.

Şekil 3. Necati Beğ Divânı Konuşma Unsurları Dağılımı

Konuşma eğitimi alanı ile ilgili ise yedi beyit tesbit edilmiştir. Toplamda yirmi yedi olan beyitlerden yedi tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyuşmaktadır.

Tablo 65. Necati Beğ Divanı Beyit Dağılımları

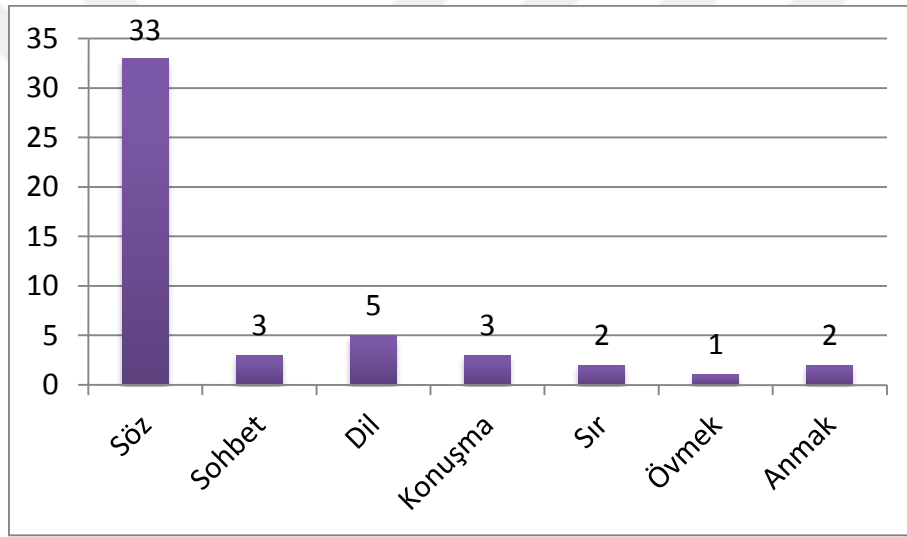
Konuşma Eğitimi	7
Konuşma Kazanımı	7

Tablo 65’te görüldüğü üzere ulaşılabilen 14 beyitin 7’si konuşma eğitimi ile ilgili iken 7’si konuşma kazanımıyla ilgilidir.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili iki beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili dört beyit, kendi konuşmasının değerlendirme ile ilgili bir beyit tespit edilmiştir.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirme, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir.

5. Ahmed Paşa divanında konuşma unsurları ile ilgili 49 beyit tespit edilmiştir.

Şekil 4. Ahmet Paşa Divanı Konuşma Alanı Kavramları Dağılımı

Konuşma eğitimi alanı ile ilgili yedi beyit tesbit edilmiştir. Toplamda 56 olan beyitlerden 11 tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyduğu görülmektedir.

Tablo 66. Ahmed Paşa Divanı Beyit Dağılımları

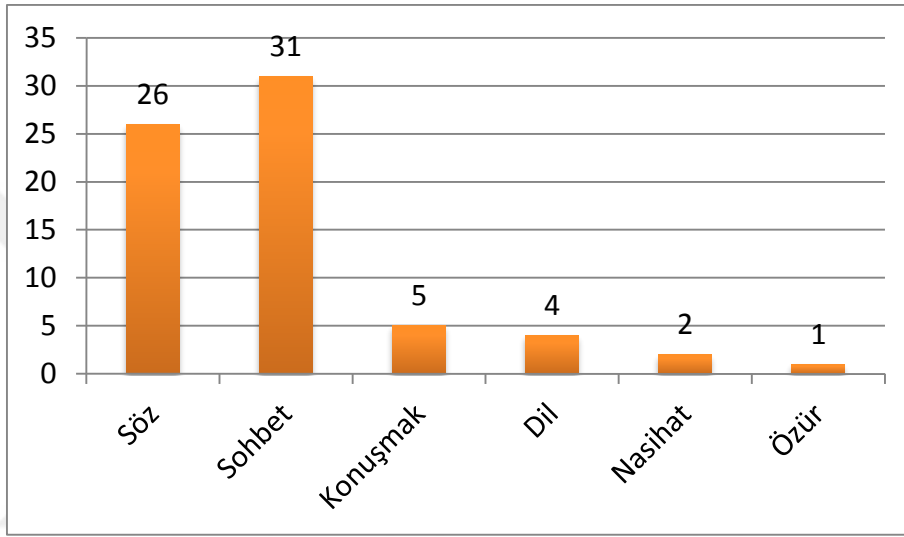
Konuşma Eğitimi	7
Konuşma Kazanımı	11

Tablo 66’da görüldüğü üzere ulaşılabilen 18 beyitin 7 tanesi konuşma eğitimi ile ilgili iken 11 tanesi konuşma kazanımıyla ilgilidir.

Konuşma kuralları uygulama ile ilgili bir beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili yedi beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili üç beyit tesbit edilmiştir

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yolları kullanma, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirme, konuşmasını dil ve içerik yönünden değerlendirme kazanımlarını gösteren beyitler tesbit edilmiştir.

6. Ahmed-i Dai divanında konuşma unsurları ile ilgili olarak 69 beyit tespit edilmiştir.

Şekil 5. Ahmedi Dâ'i Divanı Konuşma Alanı Kavramları Dağılımı

Konuşma eğitimi alanı ile ilgili 17 beyit tesbit edilmiştir. Tesbit edilen 86 beyitten 16 tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyushmaktadır.

Tablo 67. Ahmedi Dâi Divanı Beyit Dağılımları

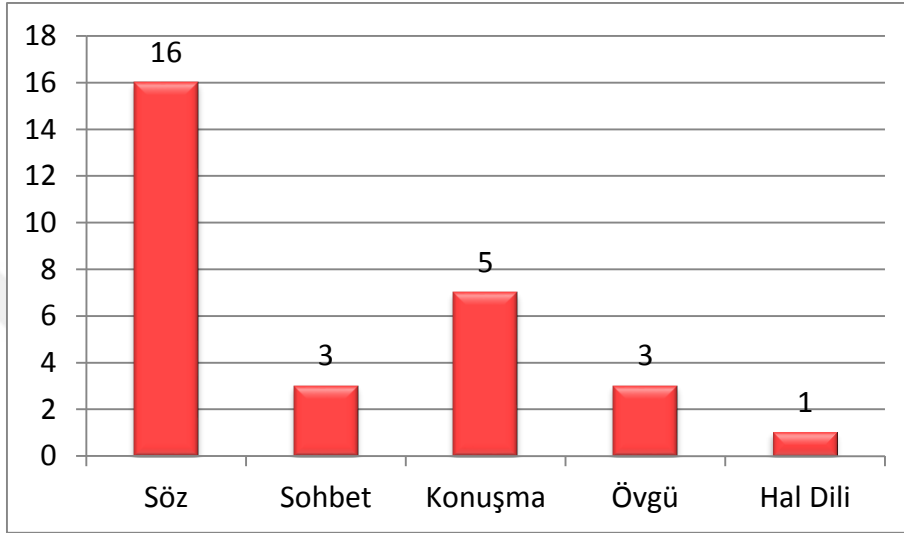
Konuşma Eğitimi	17
Konuşma Kazanımı	16

Tablo 67'de görüldüğü üzere ulaşılabilen 33 beyitten 17 tanesi konuşma eğitimi ile ilgili iken 16 tanesi konuşma kazanımıyla ilgilidir.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili bir beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili dört beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili dokuz beyit, kendini sözlü olarak ifade etme ile ilgili iki beyit tesbit edilmiştir.

Beyitlerde konuşmaya uygun ifadelerle başlama, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, atasözü, deyim, söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı zenginleştirme, konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınma, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirme, anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorma kazanımlarını işlenmiştir.

7. Mesihî divanında konuşma unsurları ile ilgili 28 beyit tespit edilmiştir.

Şekil 6. Mesihî Divanı Konuşma Alanı Kavramları Dağılımı

Konuşma eğitimi alanı ile ilgili iki beyit tespit edilmiştir. Tespit edilen beyitlerin on iki tanesi konuşma eğitimi kazanımlarıyla uyduğu görülmüştür.

Tablo 68. Mesihî Divanı Beyit Dağılımları

Konuşma Eğitimi	2
Konuşma Kazanımı	11

Tablo 68'de görüldüğü gibi ulaşılabilen 13 beyitten iki tanesi konuşma eğitimi ile ilgili iken on bir tanesi konuşma kazanımlarıyla ilgilidir.

Konuşma kurallarını uygulama ile ilgili beş beyit, hazırlıklı konuşma yapma ile ilgili iki beyit, kendi konuşmasını değerlendirme ile ilgili dört beyit tespit edilmiştir.

Tespit edilen beyitler şu kazanımları içermektedir: Konuşmaya uygun ifadeyle başlamak, konuşma sırasında uygun ifadeler kullanmak, konuşmasında sebep sonuç ilişkileri kurmak, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımı

zenginleştirmek, konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınmak, konuşmasını içerik yönünden değerlendirmek, konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirmek ile ilgili kazanımlar tespit edilmiştir.

8. İncelenen altı divanda ortak işlenen kazanımlar şunlardır: Konuşmaya uygun ifadelerle başlamak, konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanma, atasözü-deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirme, konuşmasını içerik yönünden değerlendirme kazanımları altı divanda da görülmüştür.

9. İncelenen divanlarda konuşma kazanımlarının yanı sıra konuşma unsurları ile ilgili de pek çok beyide rastlanmıştır. Konuşmanın ana malzemesi sayılabilecek sözün nasıl olması gerektiği, sözün değerini neyin artıracacağı, sözün gücü, sözün önemi, sözün kalıcılığı, sözün kaynağı ilişkin pek çok beyide rastlanmıştır.

10. Taranan divanlarda sohbet, nasihat, anlatma-konuşma, dil, sır, övgü, öğüt gibi günlük hayatta karşılaştığımız konuşma unsurlarına da yer verilmiştir.

11. Divan şiirinin ağıdalı bir dile, Arapça ve Farsça kelimelere sahip olması aynı zamanda yüksek bir zümreye hitap etmesi onun halktan kopuk bir edebiyat olduğunu düşündürmüştür. Lakin bu ağıdalı söyleyiş devirden devire, kişiden kişiye, aynı kişinin bir eserinden başka bir eserine dahi farklılık gösterir. Divan şairlerinin kiminde az kiminde çok ama hemen hepsi gündelik hayatın muhtelif unsurlarına, adet ve geleneklerine, deyim, atasözü ve çeşitli halk deyişlerine yer verir(Köksal, 2003).Divan şiiri atasözleri ve deyimler konusunda önemli kaynak olabilecek nitelikler taşımaktadır.(Batislam, 2003). Bununla beraber XV. yüzyılda şiir dili gittikçe daha sanatlı, daha zarif, daha nükteli bir ifadeye bürünmeye başlamıştır(Banarlı, 1987).Konuşma eğitimi kazanımları içinde yer alan “*atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.*” kazanımı için XV. Yüzyıl divan şiiri ciddi bir kaynak teşkil etmektedir.

12 Kişilerarası iletişimde konuşma becerisinin daha etkili kullanılmasına yönelik özelliklerin programda yer almadığı görülmektedir. Kişiler arası iletişimi başlatma ve sürdürme açısından konuşma becerisinin geliştirilmesi öğrencilerin gündelik hayatlarını sürdürmelerine yardımcı olacaktır. Kişilerarası iletişimi geliştirmeye yönelik konuşma kazanımlarının programa dâhil edilmesi isabetli olacaktır(Güzel & Karadağ).

5.3. ÖNERİLER

1. Türkçe Öğretimi Programı'nın konuşma becerisi ile ilgili temel amacı öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerinin doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaştıkları sorunlarla konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirmeleridir. Bu noktada divanlar özellikle dilin ağıdalanmadığı 15. yüz yıl divanları güzel bir kaynaktır.

2. Anadil eğitiminin henüz yapılmadığı XV. yüzyılda yazılan divanlar anadil becerisine katkı sağlayabilir. Bu eserlerin günümüz Türkçesine çevrilerek eğitim ve öğretim ortamına aktarılması gerekmektedir.

4. Divan şiirinde beyit bütünlüğü ve tek başına beyitin gücü önemlidir. Tek bir beyitten yola çıkılarak divan şiirinin anlatım gücü, anlam derinliği, kelimelerin çağrışım zenginlikleri gösterilerek öğrencinin düşünme becerisi, hayal gücü geliştirilebilir. Öğrencinin yeni düşünce üretebilmesi sağlanabilir.

5. Sadeleştirme veyahut basitleştirme yoluyla kontrollü metin haline getirilen beyitler öğrenciye okutulabilir, ezberletilebilir.

6. Bilginin her düzeyindeki metinler okurken, yazarken, konuşurken araç olarak kullanılabilir. Öğretmen de ders anlatımında uygun olan divan bölümlerinden faydalanabilir.

7. Taranan divanlarda sözün nasıl olması gerektiği ile ilgili çok sayıda beyite rastlanmıştır. Konuşmada görgü kuralları adı altında bu beyitlerden faydalanabilir.

8. Divanlardaki taramalar anahtar kelime eşliğinde yapılmıştır. Anahtar kelimelerimizin bulunduğu beyitler haricindeki beyitlere bakılmamıştır. Bu sebeple anahtar kelimeler geliştirilerek divanlar bir kez daha gözden geçirilebilir.

9. Çalışmamızda XV. yüzyıl divanlarından altı divan incelenmiştir. Daha sonraki çalışmalarda divan sayısı artırılabilir.

10. Konuşma becerisine ilişkin beyitler Türkçe Dersi Programı'ndaki kazanımlarla örtüştüğü görülmektedir. O halde bu tür eserlerin eğitim öğretim programlarında yer alması faydalı olacaktır. Bu eserler basitleştirme, sadeleştirme gibi yöntemlerle kontrollü metin haline getirilerek okullarda okutulabilir. Böylece temel dil becerilerinin desteklenmesi sağlanır ve geçmişteki değerler günümüze taşınmış olur.

11. Divan şairleri zarif bir üslup kullanmaktadırlar. Yerecekleri herhangi bir hususu dahi gayet kibar bir şekilde sunmaktadırlar. Divanlardan genel itibariyle konuşmada nezaket kuralları başlığı altında bahsedilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağca, D. H. (1999). *Sözlü Anlatım*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ağca, H. (2001). *Türk Dili*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Akbudak, Y. (2008). Mesihî'de Şiirin Beş Temel unsuru. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(18), 278-297.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileri ile Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akşit, A., & Arslan, M. (2014). Toplum tarafından Divan Edebiyatının algılanması üzerine bir araştırma. *Turkish Studies*, 133-143.
- Akün, Ö. F. (1994). Divan Edebiyatı. *İslam Ansiklopedisi* (s. 389-427). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Aynur, H. (1999). *15. Yüzyıl Sairi Çâkeri*. Scala Yayıncılık.
- Aytaş, G. (2006). Edebi Türlerden Yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi*(169), 261-274.
- Baltaş, Z. (2008). *Akılda ve Yürekte İz Bırakan Sunuş*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Banarlı, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Banarlı, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı* (Cilt 1). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Batislam, H. (2003). 15 Yüzyıl Divan Şiirinde Halk Kültürü. *Folklor/ Edebiyat*(33), s. 123-129.
- Batur, Z., & Yıldırım, G. (2013). Orhun Yazıtlarında Anlama ve Anlatma Becerileri. *Turkish Studies*, 8(4), 313-333.
- Carnegie, D. (1985). *Söz Söyleme ve İş Başarma Sanatı*. İstanbul: Yaprak Yayınları.
- Carnegie, D. (tarih yok). *Etkili Konuşmanın Çabuk ve Kolay Yolu*. İstanbul: Mert Yayıncılık.
- Cemiloğlu, M. (2003). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2009). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çavuşoğlu, M. (2001). *Necati Beg Divanı Tahlili*. İstanbul: Kitapevi.
- Çıfci, S., & Yıldırım, G. (2013). İskendernâme'deki Anlama ve Anlatma Becerileri ile İlgili Unsurlar ve Bunların İlköğretim Türkçe Dersi(6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 313-331.

- Çifçi, M. (2006). Türkçe Öğretiminin Sorunları. G. Gülsevin, & E. Boz içinde, *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (s. 77-134). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Çifçi, S., & Alevli, O. (2013). Mantıku't-Tayr'da Temel Dil Becerilerinin Kullanımı. *Turkish Studies*, 525-542.
- Demirel, Ö. (1999). *Türkçe Öğretimi*. İstanbul: Pegem Yayınları.
- Develioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- Doğan, Y. (2008). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerisini Geliştirmede Etkinlik Temelli Çalışmaların Etkinliği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, s. 261-286.
- Doğan, Y. (2009, Kış). Konuşma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, s. 185-204.
- Dr.George J.Thompson, J. B. (2008). *Kibarca İkna Sanatı Sözlü Dövüş*. İstanbul: Koridor.
- Er, S. (2010). *Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı*. İstanbul: Hayat.
- Er, S. (2010). *Sözün Büyüsü*. İstanbul: Hayat.
- Er, S. (2013). *Altın Sözler ile Başarılı Konuşma Teknikleri*. İstanbul: Hayat.
- Eren, Ş. (2006). *Güzel Konuşmanın Sırları*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Ergin, M. (1986). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ertaylan, İ. H. (1952). *Ahmed-i Dâi:Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Üçler Basımevi.
- Gündüz, O. (2013). Konuşma Eğitimi. H. Akyol, & A. Kırkkılıç içinde, *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (s. 93-133). Ankara: Pegem Yayınları.
- Güzel, A., & Karadağ, Ö. (tarih yok). Anadil Becerileri Açısından "Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8.Sınıflar)"na Eleştirel Bakış. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 45-52.
- Horn, S. (1997). *Sözlü Dövüş Sanatı Tongue Fu*. İstanbul: Boyner Holding Yayınları.
- İsen, M. (1997). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler/ (Cilt 1)*. Ankara: Dergah Yayınları.
- İsen, M., & Kurnaz, C. (1990). *Şeyhî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M., & Kurnaz, C. (1990). *Şeyhî Divanı*. Ankara: Akçağ.
- J.Condrill, & B.Bough. (2000). *101 İLETİŞİM YOLU*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Kabaklı, A. (1997). *Türk Edebiyatı*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, A. (1997). *Türk Edebiyatı (Cilt 2)*. İstanbul: Türk Edebiyat Vfkı Yayınları.

- Karaalioglu, S. K. (1984). *Ortaokullar İçin Yazmak ve Konuşmak Sanatı Kompozisyon*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavcar, C., Oğuzhan, F., & Sever, S. (2005). *Türkçe Öğretimi Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, A. (2011). *Etkili ve Güzel Konuşma Sanatı*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Köklügiller, A. (2000). *Açıklamalı, Örnekli Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul.
- Köksal, M. (2003). Edebiyatımızda Kalıp Sözler ve Divan Şiirinden Dört Örnek. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, s. 331-341.
- Köprülü, F. (2009). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma Eğitimi ve Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler. *TÜBAR*, s. 287-309.
- Kuzu, F. (2010). 15. Yüzyıl Divanlarından Çâkeri Divanı'nı Tahlili.
- Levend, A. S. (1998). *Türk Edebiyat Tarihi* (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MEB. (2006). İlköğretim Türkçe Dersi Programı (6, 7, 8) Öğretim Programı. 6. Ankara: MEB Yayınları.
- Mengi, M. (2006, Temmuz-Ağustos). Divan Edebiyatı Öğretiminin Sorunları ve Bazı Çözüm Önerileri. *Dilin ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, s. 77-78.
- Mengi, M. (2006). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Nuhoğlu, M., & Gökçaya, H. (2000). *Türkçe Öğretimi Uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Öner, S. (2005). *Örneklerle Kompozisyon Düzenli Yazma ve Konuşma Sanatı*. İstanbul: Yuva Yayınları.
- Öz, M. F. (2006). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, A., & Reza, Ö. F. (2009). *Statejileri-Uygulama ve ÖrnekleriyleHz. Ali'nin Liderlik Sırları ve Hitabet Sanatı*. Ankara: Tutku.
- Özbay, M. (2005). Anadil Eğitiminde Konuşma Becerisini Geliştirme Teknikleri. *Azerbaijan Journal Of Qafkaz University*, 177-184.
- Özçimen, A. (2008). Etkili-Anlaşılır Konuşma Eğitimi İçin Gerekli Temel Faktörler. *Ahmed Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*(26), 155-166.
- Özdemir, E. (2008). *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Salmış, F. (2012). *Konuşma Estetiği ve Diksiyon*. İstanbul: Elit Kültür.
- Salmış, F. (2012). *Konuşma Estetiği ve Diksiyon*. İstanbul: Elit Kültür.
- Sever, S. (1997). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, N. (1978). Dil ve Zihin İşleyişinin Etkisi. *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe* (s. 199). içinde Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Şanlı, İ. (2006). Ahmed Paşa, Necati Bey, Fuzuli, Hayali ve Baki Divanlarına Göre Divan Şiirinde Meyve. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(11), 223-239.
- Şentürk, A. A., & Kartal, A. (2007). *Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tarhan, A. N. (1992). *Necati Beg Divanı*. Ankara: AKÇAĞ.
- Tarhan, A. N. (2004). *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1990). *Ahmed Paşa Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Taşer, S. (2000). *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Papirüs Yayınları.
- TDK. (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TÜRK DİL KURUMU.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (2014, Ekim 11). www.tdk.gov.tr. Güncel Sözlük. adresinden alındı
- Tellioglu, C. (1997). *Güzel Konuşma Pratiği*. İstanbul: Timaş.
- Temizyürek, F., Erdem, İ., & Temizkan, M. (2011). *Konuşma Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Temizyürek, F., Erdem, İ., & Temizkan, M. (2011). *Konuşma Eğitimi Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tolasa, H. (2001). *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ.
- Tufar, H., & Yılmaz, M. K. (2012). *İletişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tunalı, M. (2010). *Başarılı ve Güzel Konuşma Sanatı*. İstanbul: Yakamoz.
- Tunç, S. (2001). Dede Ömer Rüşeni Divanı'nda Söz ve Konuşma Âdâbı ile İlgili Hususlar. *Türkiyat Araştırma Dergisi*, 161-180.
- Uçgun, D. (2007). Konuşma Eğitimini Etkileyen Faktörler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(22), 59-67.

- Uluç, E. (2010). *Güzel Konuşmak İstiyorum*. İstanbul: Carpe Diem.
- Urgancı, H. (2008). *Ben Kim, Konuşmak Kim? Sunum ve Sunuculuk Tüyoları*. Ankara: Elma Yayıncılık.
- Ünal, Ş. (2006). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Ünal, Ş. (2006). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- V.A. Howard, J. (1998). *Tartışma Sanatı*. İstanbul: Beyaz Yayıncılık.
- Yalçın, A. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri -Yeni Yaklaşımlar-*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, C. (2001). *Türk Dili ve Kompozisyon Planlı Konuşma ve Yazma Sanatı*. Ankara: Art Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *İnsan ve İletişim*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Konuşma Sanatı*. Ankara: Akçağ.
- Yavuz, K., Yetiş, K., & Birinci, N. (2006). *Üniversite Türk Dil ve Kompozisyonu Dersleri*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Yıldız, C. (2008). Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi. G. Arı içinde, *Konuşma Öğretimi* (s. 153-178). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, M. (2012). *Dil Zekâsı İletişim Sihirbazlığı*. Ankara: Tutku.
- Yöntemi, B. A. (2009). *Tarama Modelleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.